

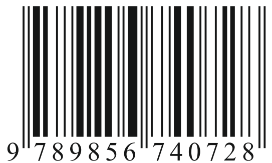
Валянціна Міхайлаўна Коўтун нарадзілася ў вёсцы Дземяхі Рэчыцкага раёна Гомельскай вобласці ў сям'і настаўнікаў. Скончыла Малоткавіцкую сярэднюю школу, працавала піянерважатай у Паршавіцкай (цяпер Бярозавіцкай) сярэдняй школе Пінскага раёна. Паступіла на філалагічны факультэт Львоўскага дзяржаўнага ўніверсітэта, а з 4 курса перавялася ў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (скончыла ў 1969).

Працавала настаўніцай мовы і літаратуры Варнянскай сярэдняй школы Астравецкага раёна (1969–1970), літкансультантам «Сельской газеты» (1970–1976). З 1976 г. — літсупрацоўнік, з 1979 г. — рэдактар аддзела крытыкі і літаратуразнаўства часопіса «Полымя», з 1982 г. — загадчык рэдакцыі літаратуры для юнацтва выдавецтва «Юнацтва», з 1990 г. — старшы рэдактар аддзела прозы часопіса «Полымя», з 2006 г. — рэдактар аддзела паэзіі ў часопісе «Маладосць». Кандыдат філалагічных навук. Сябра СП Беларусі з 1975 г. З 1997 г. — сябра СП Украіны. Старшыня Усебеларускага жаночага фонду святой Еўфрасінні Полацкай з 1993 г.

У друку выступае з 1966 г. Аўтар зборнікаў паэзіі «Каляровыя вёслы» (1971), «На ўзлёце дня» (1977), «Метраном» (1985), «Лісты да цябе» (1988). Літаратурная прэмія імя А. Куляшова (1986).

Валянціна Коўтун — аўтар паэтычных зборнікаў для дзяцей «Мы робім казку» (1983), «Вясёлы заасад» (1986), кнігі апавяданняў «Калінавая гронка залатая» (1988), рамана-жыцце «Пакліканыя» (2002, часопіс «Полымя»), прысвечанага Еўфрасінні Полацкай. Выступае таксама як крытык, літаратуразнаўца і перакладчык з рускай, украінскай і іншых моў. Аўтар артыкулаў па пытаннях фальклору ў сучаснай беларускай паэзіі. Выйшлі кнігі «Святло народнага слова: Паэтычны лад беларускай народнай песні» (1984), «Крыніца паэзіі: На шляхах эпізацыі» (1987).

Адна з важных тэм творчасці — асэнсаванне асобы беларускай паэткі Цёткі (А. Пашкевіч), якой прысвечаны паэмы «На зломе маланкі» (1979), «Суд Алаізы» (1985), раман-дылогія «Крыж міласэрнасці» (1988–1996).

ISBN 985-6740-72-X
9 789856 740728

Мінск • «Лімарыус» • 2006

Валянціна Коўтун СВЯЧА ЛЮБОВІ

Валянціна Коўтун

Свяча любові

Валянціна Коўтун

Свяча любові

Выбраная паэзія

Мінск
«Лімарыус»
2006

УДК 821.161.3
ББК 84(4Беи)
К56

Коўтун, Валянціна
К56 Свяча любові: Выбраная паэзія / Валянціна Коўтун. – Мн.: Лімарыус, 2006. – 200 с. + 6 с. іл.

ISBN 985-6740-72-X.

Кожная з трох частак новай кнігі Валянціны Коўтун люструе знакавыя вехі творчасці і жыцця паэтэсы.

Лірыка ў зборніку — шчымлівая размова пра хараство кахання і чалавечых узаемаадносін. У цэнтры апошняй часткі — «вернутая» з калымскага «гулагу» Лeся Беларуска і пераклады знамянітай Ліны Кастэнка.

УДК 821.161.3
ББК 84(4Беи)

Літаратурна-мастацкае выданне

Коўтун Валянціна Міхайлаўна

Свяча любові

Выбраная паэзія

У аўтарскай рэдакцыі

Выкарыстаны малюнкі *Н.Шчаснай* і *Р. Фралова*

Адказны за выпуск *М. Шыбко*
Карэктар *Т. Мікалаева*
Камп’ютэрная вёрстка *В. Нога*

Падпісана ў друк 3.05.2006. Фармат 84х108/32. Папера афсетная. Гарнітура Times New Roman, Classic Russian. Афсетны друк. Ул.-выд. арк. 8,7. Ум. друк. арк. 10,5. Наклад 1000 асоб. Заказ .

Выдавецтва ТАА «Лімарыус». Ліцэнзія № 02330/0056933 ад 30.04.2004 г. 220030, Мінск, вул. Стралковая, 14.

Надрукавана з арыгінал-макета заказчыка ў друкарні ТДА «НоваПрынт».
Ліцэнзія № 02330/0056647 ад 28.03.2004 г. 220047, Мінск, вул. Купрэвіча, 2.

ISBN 985-6740-72-X

...Дзякую, што не забылася пра мяне...
Вы – любоў мая і ліст ад вас для мяне – радасць...
Да слёз хачу пабачыцца з вамі.

Ларыса Геніюш.
З ліста ад 25 красавіка 1971 года.

ПАЛЁТ ЗА ГАРЫЗОНТ

Выбраныя творы паэта — заўсёды шлях за Гарызонт. Дарога да тае горняй вяршыні быцця, з якой нашым вачам — і аўтара, і чытача — адкрываецца ўвесь прасцяг жыццёвага палёту. Палёту, вядома, творчага. Што да гэтага паэтычнага зборніка, то па змесце і сваім агульным гучанні ён злучыў у адно цэлае самыя розныя сукветы напісанага мною за гады творчай працы — тры сакральныя часткі: лірыку, эпічныя творы (балады), перастварэнні і пераклады.

Паэты растуць і разгортваюць свае крылы не толькі разам са сваім часам, але і з усім бязмежжам Творчасці. Гэта — і касмічнае люстэрка, і — выява ўнутры яго. Таму не дзіўна, што зборнік «Свяча любові» пачынаецца «Лірыкай», дзе за «Дзённікамі жыцця» змешчаны раздзел «У водбліску свячы», прысвечаны лірыцы кахання. Страсць зямная і псалмы нябесныя… Твая грамадзянская пазіцыя і твой погляд на стан сучасных падзей… Усё гэта кантрасна пераплецена ў душы кожнага з нас. І ўсё гэта, мяркую, ёсць і ў заключным раздзеле «Лірыкі». Зрэшты, пачуццё любові заглыблена і ў паэме, прысвечанай Алаізе Пашкевічанцы (Цётцы).

Апошняя частка зборніка, з простай назваю «Перастварэнні», у нейкім плане — унікальная. Найперш таму, што звязана з незвычайнымі жаночымі постацямі. Адна з іх — дасюль малавядомая Беларусі, але надзвычай адораная паэтэса з Маладзечна Ларыса Марозава, якая падчас сталінскіх рэпрэсій трапіла ў лагер «Эльген» на Калыме. Там, дзе вершы забаронена было нават чытаць, іх даволі часта, асабліва пасля вяртання вязняў з таёжнага лесапавалу ў баракі, проста спявалі. Спявалі тады і вершы не вядомай лагернаму начальству Лесі Беларускі.

А над тайгою выспявае гнеў
і пагражае катам ён трывожна.
…Цвік забівае хтосьці ў ногі мне,
і ў галаву…
І выцягнуць не можна.

І поўніць сэрца мне трывожны звон.
Мы ўсе ў цвіках наскрозь — і я, і строфы!
Укрыжаваны лёс людзей спакон.
І ўся тайга, як грозная Галгофа.

…Вяртанне паэзіі Лесі Беларускі на радзіму — таксама унікальнае. На адным з форумаў Усебеларускага жаночага фонду святой Еўфрасінні Полацкай, які я, дарэчы, узначальвала з самага яго заснавання, усе былі захоплены расказам украінскага паэта Васіля Малагушы, вязня таго ж «Эльгена». Расказам пра незвычайную беларускую дзяўчыну з дзівоснымі блакітнымі вачыма і мужным талентам, што ў тым гулагаўскім пекле многім дапамог выжыць. Праўда, сама паэтэса загінула. Адно толькі мроя яе пра вяртанне дадому здзейснілася. Праўда, толькі праз дзесяткі гадоў. Менавіта пасля знаёмства з В. Малагушам, на аснове асобных, згаданых ім радкоў, словазлучэнняў, вобразаў, паэтычных формул, і распачалася мая праца над перастварэннем творчасці Лесі Беларускі. Асобныя яе творы друкаваліся ў свой час у часопісе «Полымя». Аднак найбольш поўна спадчына унікальнай беларускі змешчана менавіта ў гэтым зборніку пад назваю «Малітва да Калымы». Асаблівы мой гонар складае і раздзел «Над берагамі

вечнае ракі…», куды ўключаны перакладныя творы. У цэнтры яго — творчасць знакамітай украінскай паэтэсы Ліны Кастэнка, тонкага лірыка кахання, сапраўднага майстра слова і грамадзянскага пачуцця, услед за якою і мне, на завяршэнне гэтай размовы, хочацца прызнацца вам у Любові:

Цалую ўсе лясы, дзе скрыпку благаслаўлю,
На ёй скрыпач калісь маю сыграў прысутнасць,
Я дрэва тут, я снег, я ўсё, што я люблю.
І, можа, гэта й ёсць мая святая сутнасць.

Валянціна Коўтун

ЛІРЫКА

ДЗЁННІКІ ЖЫЦЦЯ

ПАЭЗІЯ

Бяссонне назаўсёды.
Як калісьці,
У сад прыйду да першага святла.
І буду зноў здзіўляцца,
што праз лісце
Я, нібы промень месяца, прайшла.

І ўсім святлом сваім, начным, азяблым,
Я асвятляю гэты дзіўны сад,
І яблык у маіх руках не яблык,
А толькі цень яго тугіх зярнят.

Ды песня, быццам сум па нейкім доме,
У засень за сабою павяла.
А хтосьці да мяне ўжо быў, як промень,
І не дажыў да дзённага святла.

1972

* * *

Жанчыны ткуць. Старыя рукі
Гадуюць з любасцю цяпло.
Жанчыны ткуць… А іх унукі
У снах праз лес ідуць даўно.
Стамілася, здаецца, лета.
Няма грыбоў — і не дажджыць…
На кроснах, хатаю сагрэта,
Праменне месяца ляжыць.

Узмах далоняў — поўня ўсходзіць.
А ўзор —
з травы,
з расы,
з галля…
Ну хто сказаў, што ў гэтым годзе
Не ўродзіць родная зямля?!.
Ну хто сказаў…
І ноччу, ўпотай,
Пакуль унукі ціха спяць,
Ў жанчын да раніцы — работа:
Грыбны, густы туман саткаць.

1960

ЯСЕЛЬДЗЕ

О што забыць і што аддаць,
Каб быць тваёю хваляй шэрай.
…Каб вечарам туман кідаць,
Як сеці тонкія, на бераг,
Каб глыбінёю быць ракі,
Дзе на густых
Зялёных хвалях
Плывуць гады,
Нібы вянкі,
Што ўюць дзяўчаты на Купалле.

1960

ЛІСЦЕ

Вясною ранняй з ціхім смехам
Расце святло ў душы маёй.
Абноўленая, пасля снегу —
Вось так баліць зямля травой.

Вось так расце галлё без крыку,
Дажджы шчыруюць ад відна.
А птушкі ўжо адчулі крылы,
І вецер хмары разагнаў…
Хацелася у словах выйсце
Знайсці, сказаць…
Ды спакваля
Трывожна з дрэў выходзіць
Лісце, —
І радасна змаўкаю я.

1965

ЧОРНЫ БУСЕЛ

А чула я, што ў нас, на Беларусі,
У Белавежскай пушчы векавой,
Жыве, як чорны дэман, чорны бусел,
На свет глядзіць ён з немаю тугой.
Нібы пракляцце, лётае над намі,
Клякоча грозна, будзіць далягляд…
Ну а ў буслянцы, ў дзікай глухамані,
Гадуе бусел белых буслянят.
Ды ў буслянят чарнеюць з часам крылы,
Не бачаць птушкі добрага святла,
Маланкі іх ніколі не палілі,
І не выкідваў іх буран з гнязда.
І нават людзі, ўпартыя ад гневу,
Іх абмінаюць з думкаю адной:
Якое ж іх цяпер трымае дрэва,
Ці не з такою ж,
чорнаю,
Карой?!

1965

ЭКС ЛІБРЫС

Спяшай, жыццё!
Кідай пад ногі церне.
Няхай ляцяць трывогі з гнёздаў дня.
Шукаю паміж слоў дрыготкіх зерне,
З якога прарастае цішыня.
Кідаю думкі спелыя ў разводдзе.
Спакой не суцяшае, як заўжды.
З дзвярэй усіх пабуджаных стагоддзяў
Майго народа выйшлі ў свет гады.
Усіх часоў я восень сёння ўспомню,
Гарачую і белую, як скронь.
Нясуць гады лістоту у далонях
І пакідаюць паміж дрэў агонь.
І так гартуюць звонкае карэнне,
Заземленае ў роднай старане…
Шапне зямля:
— Між слоў шукайце зерне,
Каб вырасціць дабро.
Так трэба мне!

1965

ЛЕС
Трыпціх

I

Сцяною лес… Гусцее вецце…
І раптам — гэты,
з трэскам, гук,
Як быццам напароўся вецер
Грудзьмі на самы вострыя сук.
І ўпаў у цень з глыбокай ранай…
А лес трывожна анямеў:
Сконвеку гінуць ад маланак
Найлепшыя з высокіх дрэў.

II

Па добрай волі
з ціхім стогнам
Галінне ломіцца само.
І долу падае. Слабога
Кагосьці хавае ад грамоў.
І мудрыя грыбы, напэўна,
Каменнемураслі — у мох…
Ударыў першы гром аб дрэва
І ўпаў на іх, як мёртвы воўк.

III

Сцяною лес.
Гусцее голле.
Замерці, ўпасці б у траву…
І мы, малыя, ўчуўшы волю,
З далоняў выпусцім: «Агу!»
Як многа першых летуценняў
Сплыло з дажджамі ў тых лясах,
Калі ішлі па следзе цені,
Ішлі маланкі па слядах.
Грымоты падалі пагрозна…
Не за сябе, за нас, дзяцей,
Ўздымаліся да неба сосны,
Дрыготкія, як джалы змей.

1966

ТРЫПЦІХ З ПЕЎНЯМІ

Фядосу і Крэсціне —
продкам з Меншчыны

I. РУЧНІК З ПЕЎНЯМІ

Дзяды на досвітку ўставалі,
Твар выціралі ручніком,
А пеўні гімны дню спявалі,
Піў ранак туманы нагбом.

Быў ранак свежы, неастылы.
Ў вачах птушыных біўся крык, —
І ўпалі крылы,
ўпалі крылы
Гарачым пер'ем на ручнік.

Узор запомніўся з калыскі.
З вясною — пер'е заадно.
Ў руках бабуліных калісьці
Цвіло пад сонцам палатно.

Асірацелым птахам кружыць
Той успамін. Душа баліць.
Бяру ручнік, —
ці можна кужаль
Слязой шчаслівай адбяліць?..

II. ПЕСНЯ

Туман начлежыць ля сяла,
І ціхі ветах вокнам сніцца.
Бабуля песню пачала, —
Трывожна войкнулі масніцы.

Спеў узыходзіў з добрых дзён,
Дзе маладосць і шчасце блізка,
Дзе хата, светлая, як лён,
З бусліхай белай над калыскай.

Дзе над прыцішанай вадой
Схіліўся журавель цыбаты,
Дзе з птушанём малым гняздо
Дрыжыць пад самым сэрцам хаты.

III. КРОСНЫ

У водмаладзь, назад у вёсны
Спяшаюся, як позні госць,
Рыпяць старэчай скрухай кросны,
Што мне саткалі маладосць.

Узор вяртаю з летуценняў,
Як сарамяжлівасць сваю, —
З гарачых сонцавых праменняў
Палоску ўзору аддаю.

Блакіт кідае непакорна
Ў другую нітку сінь сваю.
А трэцяя… Хай будзе чорнай.
З палын-травы яе саўю.

Знаёмы мне прывяласць лета,
Хаўтурна-дзёрзкі шал вясны…
І напаследак, напаследак —
Тугая нітка сівізны…

1966

* * *

На кароткім плячы жураўля
Над калодзежам срэбнай крыніцы —
Там
вядру маладому не спіцца,
Там
уніз яно йдзе спакваля.

Чыстай песняй яно мільгане…
Не пакуты,
не сон заімглёны, —
Даўняй мары каменьчык зялёны
Прынясе мне вядзерца на дне.

Завірыць,
заспявае зямля…
І зялёны каменьчык на волі
Стане ценем салодкага болю
На кароткім плячы жураўля…

1978

КАЗАЧНІЦА

У вёсцы то мяцеліцца, то весніць,
То залаціцца каля плота ўкроп…
І травы чарадзейныя, і песні,
І — ўсё жыццё! — насіла баба горб.
Палола ўлетку высмяглыя травы
Цягала дні ў прыполе, як траву.
І чорнай хусткай крыўды і пагарды
Яна ўкрывала моўчкі галаву.
Заляжа боль, і стане маці млосна, —
Адразу кліча бабу да сябе.
Здавалася, старая носіць зёлкі
У тым вялікім, як зямля, гарбе.
І хто з нас ведаў, што нясе нябога
Наш боль і голад на сваёй спіне.
Сялянскі стогн, і важкай працы ўтому,
І курганоў сівое забыццё,
І крыўды нашы, бы каменне грому,
Цягала баба ўсё сваё жыццё.
І толькі казкі цёплымі начамі
Яна складала ў хвілі залатой.
Смяяліся у сне яны, крычалі…
Не казкі, дзеці… Сніцца абы-што.
Было няўцям у радасным маленстве,
Што лёс імчаў за лекаркай, бы змей.
Ад нас, малых, было ў хаціне цесна:
— Расказвай, баба, не маўчы… далей…
І грознай пугай зноў Іванка ляскаў,
І балаціну чорт пануры гроб.
Мы ў свет выходзілі, нібы асілкі, з казкі
І не баяліся, што ў казачніцы горб.

1976

* * *

Вішнёвы вецер над страхою,
Ружанец яблынь, — сад цвіце…
А над залеташняй трухою
Крапіўнік малады ўгусцеў.

Вясна канчаецца… І трэба ж! —
Трывожыць непагадзь зару.
У зазімка дзясну прарэжа
Да раніцы пякучы зуб.

Лістоты хруст… Гаркавіць іней
На вуснах саду давідна.
Садоўнік ноч усю галіны
Бінтамі дыму ахінаў.

* * *

Увысь імчаць на ўзлёце дня
Грывастыя аблокаў коні.
А першых промняў мітусня —
Мурашкамі на падваконні.

Руплівых пчол віруе рой,
Шпакі спрачаюцца аб нечым.
Грукоча жылкаю тугой
На скронях у мяне сінеча.

Раса праб'е душу наскрозь,
Каб перад тым, як сонцу ўзняцца,
Успомнілі пра горыч слёз,
Не развучыліся смяяцца.

1979

ПРЫПАМІН

Забілі ў лёце моцнага бусла,
Яго цяплу зайздросцячы і крылам.
Вунь бераг рэчкі і рабро вясла,
А паміж імі птушка засвяціла.

Над ёй бунтоўна шорхлі чараты,
Ўсплывала ранне даўкае над пер'ем,
А я з падворка першай нематы
Глядзела ў свет няпросты з недавер'ем.

А што, як хтось прыцэліцца ў спіну,
Адно вачам зайздросцячы і вуснам?
Крычалі дзеці. Беглі ў навіну…
І раптам сціхлі над разверстым буслам.

1975

* * *

Зацвітаюць сосны, зацвітаюць,
Жоўты пыл на сцежкі асыпаюць.
Дагараюць залатыя смолкі
На кары, парэпанай і колкай.

Вецер голле раніцой гайдае,
Сонца корань у зямлю пускае,
Чмель ляціць да белай аблачыны
І спявае веснавыя гімны.

Першацвет гарачы — для настою,
Пырсне сок густы на травастоі,
Каб мацнелі кволыя сцяблiны,
Набяру тых шышачак для сына.

Хай казыча вусны смак гаркавы,
Хай дужэе целам сын бялявы.
Казкі лесу ў сэрца западаюць…
Зацвітаюць сосны, зацвітаюць.

1974

ТЫДЗЕНЬ ГАДЗІННІКА

Сыну Міхасю прысвячаецца

I

Гадзіннік сонечны, які ты?
Як ненавідзеў? Як любіў?
Вякоў гарачыя арбіты
Цень востраю стралой прабіў.

Пакажа цень, што вечар блізка,
Калі жрацы праўляюць суд.
Камусьці слава як калыска.
Камусьці голаў з плеч вось тут.

Чакае некага пустыня,
Ілжэ, карае, прадае.
І толькі помста, як рабыня,
Пяро паэту падае.

II

Трывожна робіцца манаху.
Яго душа у сне гарыць.
Хоць сам сябе вядзі на плаху —
Зняверыўся манах стары.

Няма пакоры і ў паміне,
Малітву ў торбу — і жабрач!
Пачуў — спяшаецца гадзіннік
Усё наперад, хоць ты плач.

Усё бягуць, бягуць імгненні
Яго душы наперарэз.
Усё жыццё ён на каленях,
А тут — падняўся, уваскрэс.

Празрэў манах!
Ды страшна памяць
Агнямі вогнішча ўстае.

Мінулае нясцерпна раніць,
Час індульгенцый не дае.

Хоць катам ты не быў, напэўна,
Пастух чужых малітваў-слёз,
Але, хоць і адно,
палена
На Плошчу Кветак[1] ты прынёс?!

Празрэнне блізка, блізка, блізка,
Не ўратавацца і бягом.
І вечар, тоўсты, як епіскап,
Навальваецца на яго.

О спратаў раб! Празрэў у здрадзе
І зразумеў адно стары,
Што не згарэць ніколі праўдзе
На інквізітарскім кастры!

III

Першакласнікаў звонкае веча,
Лета бабіна справіла баль.
У сандаліках лёгенькіх вечар
Пабяжыць па асфальце удаль.
Ўслед за марамі жураўлінымі
Паляцець бы, ды крыл не стае.
Бо маленства яшчэ не хвілінамі,
А гадамі жыццё спазнае.
А гадзіннік малому, як цацка:
Што там цікае унутры?
Пашкадуе хлопчыка бацька,
Возьме ў рукі будзільнік стары.
Ён адкіне бліскучае вечка —
І вачам адкрываецца цуд.

[1] На Плошчы Кветак у Рыме інквізітарамі быў спалены Джардана Бруна.

Ёсць надзея у чалавечка,
Што і ён зразумее ўсё тут…
Ты сталееш і падрастаеш,
Толькі казку, сынок, беражы.
Бачыш, стрэлка марудзіць малая,
А вялікая — аж бяжыць.
Лічбы дзён і вякоў карагодзяць,
Стрэлкі цэляцца у сіняву.
Я гадзіннік твайго паўнагоддзя
Буду слухаць… Калі дажыву…

1978

ЦЫГАНСКАЯ ЭКСПРЭСІЯ

Сыны вятроў.
Унукі першай зоркі…
Ваш след астыў на бацькавай зямлі.
Скажыце, як
ў шляхах салодка-горкіх
Вы песні продкаў мужна зберaглі?!

Гараць кастры, пра даўняе гавораць.
З размаху б'юць старыя капыты.
Як многа песень высушыла гора.
Як мала песень выйшла з нематы!

О зорны бог!
Няўрымслівы і ўпарты.
Ты зведаў шчасце,
Выцерпеў падман.
Падняўшы джала з чэрапа пагарды,
Змяя выгнання
страшыла цыган.

Не гнеў, а боль…
Не гром, а сум знямогі…
Гітарны спеў зацёрты да крыві.
А ў рукавах —
бясконцыя дарогі,
І толькі плечы пыл сівы абвіў.

Стары цыган з трывогай-таямніцай
Цугляе сны дзіцячыя здавён.
Хай крыкне птушка,
Дрогне кабыліца
І паімчыцца спуджана ў палон.

Ляцяць насустрач высмяглыя травы,
Нясуцца кручы, коцяцца агні.
Ёсць толькі лёс…
Няма падманнай славы.
Ёсць толькі песня. Роспачы — ані!

Спявай, цыган, у месячным абозе.
На струнах пальцы чуйныя крыжуй…
Ты не пакінь, зямля, яго ў трывозе.
Ты падай, зорка,
ў светлую душу.

1977

ВОГНІШЧА

Быў ціхі вечар і ласкавы…
На ўзмежку восеньскіх палёў,
Дзе на бульбоўніку іржавым
Так ярка вогнішча цвіло,

У гурт сыходзіліся згодна
Аднавяскоўцы ў добры час.
Адно трымцеў аер халодны
Каля ракі, дзе быў папас.

Тады пагойдваўся на хмарах
Маладзічковы паплавок.
Згубіўся недзе на папарах
Мой першы,
мой таропкі крок…

Так, помніцца, —
бы на застоллe,
Збіралася усё сяло
Да вогнішча, што ў чыстым полі
Вясенняй кветкаю цвіло.

* * *

Калі зноў па плячы
залатое гняздо перапёлкі…
І баішся крануцца,
каб зноў не парушыць жыццё,
Раптам бліснуць паўсюль
электрычныя нашы пасёлкі
Блізка светлых экспрэсаў,
дзе кожны вагон — адкрыццё.
Мы шукаем сябе,
нібы цэлы сусвет адкрываем.
Самалюбства будзённасці:
болей, далей і ярчэй!
Вымяраем патрэбы,
цану да жыцця прымяраем,
Да любога абутку,
да кожнага дня і начэй.
Прывыкаем да службы,
аўтобусаў, зводак, імгненняў.
І благога няма ў тых прывычках,
калі да цаны — не ўсур'ёз.

Немагчыма не жыць,
адхварэўшы пакутным сумленнем,
Памяняўшы ўсе цэннікі
на перапёлчыны гнёзды і лёс…

НА БЕРАЗЕ ВОЗЕРА

І сапраўды, упала неба
На светлую маю зямлю.
Дай бераг, як акраец хлеба,
Луской крутою пасалю.

Чаўны вясны маёй далёкай
Плывуць прытомленыя ў снах,
І травы важка і высока
Ладкуюцца на тых чаўнах.

Святло гайдаецца на хвалях,
Трава ад пены расцвіла,
Як рыбка, ў глыбіні мільгае
Цень самалётнага крыла.

Упала неба — дрогнуў бераг,
На дне застыла вышыня.
Праменні, бы нажы аеру,
Дзірван парэзаўшы, звіняць.

ПАМЯЦІ ІВАНА МЕЛЕЖА

Цішыня над палескім прасторам,
Выйшла рэчанька з берагоў.
Песня простая ў хустцы чорнай,
Як спяшалася ты да яго.
Вестка ўдарыла нечакана,
І салёны здавіў глыток.

Паляцела сцяжынкаю Ганна,
Ў жыта кінуўшы свой сярпок.
(Мне здавалася — ўсё непраўдзіва:
Ціша рання, яснота дня…
Палыхнула чорная грыва,
Зацугляла жалоба каня.

Дык вязі, дык вязі сярод бору,
Пойдзем следам адзін за адным.
Плача маці, сціскаючы гора
Ў кулачку у нямоглым сваім.

Немагчыма…
Неверагодна…
Памяць глыбіцца з кожным днём.
Толькі дотык да рук халодных
Апякае мне сэрца агнём.)

Прыспяшалі праз вецер каляны
Франтавыя сябры сюды.
Астудзіце ж старыя раны,
Камандзіру дайце вады.
Шлях няблізкі…
Слата — у вочы…
Па дарозе, па франтавой
Чым далей ён з байцамі крочыць,
Тым бліжэй — да перадавой.

1976

УДАВА

Ласкава так
і нечакана
Раса на травыападзе…
Ёй на плячо,
як хлопчык, ранак
Свой мяккі чубік пакладзе.

Цяпло світальнае на вокнах,
Вячорны холад —
на душы.
І лёсу выплаканым вокам
Глядзіць калодзеж
на жанчын.

Яна — да радасці ахвочка.
Смяшок расколе, як арэх.
Чаму ж вадою да краёчкаў
Ніяк вядро не набярэ?..

1978

ПЕСНЯ

Радкоў лясная ўсхваляванасць,
Слоў распагоджаная даль.
Зноў растрывожаны світанак
Сваю расу траве аддаў.

Хусцінку выспелага лета
На голаў ціха апусці.
Што перадумана-апета, —
Не за плячыма — у жыцці.

І постаць светлая Радзімы,
Мой новы дзень на скразняку, —
Усё стаіць перад вачыма,
Падпёршы кулачком шчаку.

1975

НА ВЫГОДЗЕ

Каля сядзіб, што патанулі ў маках,
На бераг выбягае дзетвара.
Гурт хлапчукоў у бела-сініх майках
Да рэчкі вабіць летняя пара.

Яны ляцяць, як ластаўкі, на хвалі.
Кідаюцца у рэчку на хаду.
Нагамі ціснуць, нібы на педалі,
На пругкую халодную ваду.

Так лёгка ім на хвалі, светлай самай,
Так хораша на сонечнай вадзе.
Байніцамі глядзіць з пагорка замак,
Што, нібы лёс, падлік гадоў вядзе.

* * *

Вачэй усмешку не схаваю,
Слязу да сэрца прытулю,
Сяброў няпроста адкрываю,
Сустрэчы шчырыя люблю.

Хто хлебам-соллю зноў сустрэне,
Хто крыўду кіне ў вочы мне,
А хто дык сонечным праменнем
Перад вачыма калыхне!..

КРЫНІЦА

Калі сасна ігліцу страціць,
Лясныя цешацца чмялі.
Ты светлым вокам аляняці,
Крыніца, выгляні з зямлі.

Вось тут вясноваю парою
Заканапаціў норы мох.
Тырчыць над шышкаю старою
Карэньчык, як зламаны рог.

Яшчэ з гнязда цяпло струменіць,
Галінку вецер напаткаў,
Дрыжыць ад першага здзіўлення
Гарачы след ад капытка.

ВЯСЕННЯЯ МЕЛОДЫЯ

Смуга кацілася на лавы,
Плыла вячэрняй гаманой.
Аркестрамі старой канавы
Абсягі трызнілі вясной.

Пасля зімовага зацішша
Вясна адгадвала сакрэт.
Цвілі цнатою белых вішань
Сады збядованых кабет.

І песня радасці і кветак
Ішла ў сяло праз вечары,
Дзе ў гурт спяшаліся кабеты
На перашэпты у двары.

Плыў у разводдзе згадак човен,
Ажно святлела уваччу.
А ў сне малы якісь «Бетховен»
Ужо мелодыю пачуў.

Жанкі адчайна маладзелі
Наўкруг калодзежа надзей.
А ў сне малы якісь «Растрэлі»
Аловак грэў каля грудзей.

Было і голадна, і цесна,
Ды ў светлы шлях сяло пайшло!
А ўсё —
жанчын стамлёных песня,
І ў свеце лепшай не было.

1975

РУТВІЦА

Рутвіца надзеі дацвітае,
Жоўтым снегам
цепліцца ў барах.
Першы промень ціха калыхае
На галінах залатых зара.

Касавіца-цётухна на ўзмежку
Студзіць хусткай палкае чало.
Раніцой арэхавую сцежку
Праз густыя травы павяло.

Рутвіцу надзеі пакасілі.
У стагах духмяніцца краса.
Крэкчуць колы восені штосілы,
Жоўты снег… палае на вазах.

ТОНЕЖ

Веры Палтаран

Тонеж, Тонеж…
Галінка веснiць,
Бераг хрустае пад нагой.
Залатое сэрца Палесся
У гняздзечку тугім пад страхой.

Крылы ластавак пырснулі звонка.
Вуж засыкаў. Птах закрычаў.
Прыхінае песню старонка
Да гарачага,
да пляча.

За раку коней выпусці, Тонеж,
Маладыя гады вярні.
У глыбокіх вірах патонуць
Чарнатропы, аеры, ўюны.

Стылым ранкам рукаў туману
Зачапіўся, глянь, за лазу…
Беззаганна і беспадманна
Ў сэрцы песню тваю нясу.

Горла ластаўкі —
спеў твой, Тонеж…
Чарацінка прарэзала тхло…
Апускалі вёдры ў калодзеж,
А да дна не дастаў ніхто.

1969

КРАСАВІК

Так нечакана — красавік…
Той ноччу пад халодным снегам
Туліўся ціхі маладзік
І цемра выбухала смехам.

І раптам — загулі вятры,
За вёску ліўні паляцелі.
Мае вясны… мае пары
Арэлі промняў адзвінелі….

І гнёзды ажылі ў гаі,
Каб дыхаць так, як нашы грудзі.
Спявалі дні і ручаі,
Услед ішлі за песняй людзі.

1976

БАЛАДА ПАЛЕСКАЙ ПЕСНІ

Стагоддзя зааблочныя вароты
Маёй бабулі адчыняць пара.
Спявае ціха ці сумуе ўпотай —
Клубочкам сонца коціцца з двара.
А следам — памяць…
Залатое ззянне.

Яна — дзяўчынка
і бяжыць у бор.
Нібыта што шукае на світанні:
Давер які, які сунічны ўбор?!
Кране нагой ледзь бачаную сцежку,
Што нас вядзе праз песню
і святло.
І вось ужо мелодыя,
бы ўсмешка.
І звонкім лісцем сэрца абняло.
Спявай, дзяўчо!
Будзі лясныя сховы!
Спрадвечны спеў сасонкай уваскрэс…
Сяло гудзе!
Для ўсіх кабет вясковых
Адна загадка:
што ёй гэты лес?!
Шукае што? Які там сум дзявочы?
Якія справы праз гушчар вядуць?
Скажы, што песня, —
засмяюць у вочы.
Скажы, што мроя, —
веры не дадуць.
Скажы: каханне, —
зганьбяць пры народзе…
Дармо, жанкі!
Расце ў бары сасна,
Каля якой пры месячнай нагодзе
Скарб закапалі…
Знаю я адна!
Такое зразумеюць і паверацць,
Сачыць пачнуць:
а што калі ды ёсць?!

…Рыпяць гады, нібы старыя дзверы.
Бабуля ўспамінае маладосць.
Яе пацешыць маладая згадка.
Зноў павядзе праз баравы пажар…
А нехта скажа:
— Глянь, пайшла вар'ятка.
І зарагоча:
— Зноў шукае скарб!

1975

ПРАДНАВАЛЬНІЧНАЕ

Сухой галінай дрэва не параніць.
Травой забытай вёсны не вярнуць.
А хтось пачуў вятроў маіх дыханне.
А будзе вецер, — будзе рэй агню.

Калі чало бараздзяць зараніцы
І зорны ключ павернецца ў замку,
Нас апячэ пякелле інквізіцый,
Нас кіне боль у вечную раку.

Аркестраў слуп. Суцішак матылёвы.
Прычасце вёснаў. Помарак двароў.
З бусліных біблій скрыленыя словы
Ляцяць, нібы абраннікі вятроў.

Ідуць па небе хмары, як манахі,
Схаваўшы пад сутанамі грамы.
Не варухнуцца высмяглыя страхі,
Не адрачэмся навальніцы мы.

Вірue ўзвей. Праходзяць пакаленні
На зломе жыта, сцежак, бліскавіц.
І толькі вецер маладым аленем
Губою схопіць кропелькі крыніц.

1980

МАКСІМУ ТАНКУ

Пра пакаленні раімся дарма.
Тут пасынкаў няма.
Няма старонніх.
О салаўёў салодкая турма!
О памяць год, —
Імчыць, бы горды коннік.
Што скажа ён, трывожных высяў госць?
І цішыня…
аб чым цяпер грукоча?
Ёсць праўда у людзей, як сэрца ёсць.
У мудрасці твае святыя вочы.
О памяць ран,
Калі агонь крыляў,
Калі акопы дыхалі радкамі
І калі ўся радзінная зямля
Забінтавана ўласнымі рукамі.
І калі ўсе бярозкі пад акном
Свяціліся знутры гаючым словам.
Буслінае элады вешчы звон, —
Такі блакітны ён,
такі суровы.
Максімаў шлях…
Яму гадоў — няма.
Стагоддзяў хлеб салодкі
ў польны будзень.
Пра пакаленні раімся дарма.
Эпохі ёсць.
І як эпохі — людзі!

1982

СІНЮШКІ

Ляцяць пад ногі залатыя стужкі.
Каля дарог,
у шыгаллі лясным,
Заціснуліся ў купіну сінюшкі,
Нібы баяцца нечага яны.
І мне тады згадалася паданне
Пра тых дзяўчат, якія тут жылі.
І кожная — з блакітнага світання,
І вочы ў кожнай росамі цвілі.
Лясныя феі, дзён юначых мроі,
Адна з адной у згодзе і дабры.
Вас напалохаў восеньскай пароюЦі вецер з-за карча? Ці лось стары?
Ці, можа, паляўнічага пагоня?
Ён, летуценнік, весела ляцеў…
А жылка ўтомы білася на скронях,
А страх, як дождж, у голлях шапацеў.
Той паляўнічы заблудзіўся быццам…
Ды ўслед за вамі праз агонь дуброў
Трывога, як галодная ваўчыца,
Не адстае, саскі абдзёршы ў кроў…
Куды ж вы, феі?
Гінуць вашы душы…
Каля дарог, у шыгаллі лясным,
Заціснуліся ў купіну сінюшкі,
Нібы баяцца нечага яны.

1975

ТРЫПЦІХ ДА ПАЭТЭС

Дайце, жнейкі, серп займісты…
Цётка

I. СЕРП

Услед за ёю, за сястрою,
Ідзі ў прасцяг палёў зарою.
I серп твой звонка-залаты,
Сарваўшы раніцу з далоняў,
Пачне жытнёвыя рады,
Дзе спеюць
Заўтра і Сягоння.

Глядзі: па вогненнай расе,
Па камянях,
па недароду,
Па незагойнай паласе
Ляціць сярпок майго народу.
А ён ляціць з далёкіх ніў,
А ён імчыцца ў свет шырокі.
I — рвуцца віселіц вяроўкі,
I — лопаюцца рамяні.
А ён крапіўны попел жне
Па вёснах спаленых і хатах.

Снапы. Як польныя салдаты.
I жнеі… Вы як на вайне.
А серп ляціць з тае мяжы,
Дзе маці спехам корміць сына.
Ў імгненні стоена-адзіным
Цябе хвалюе шэпт: «Скажы!»
I зойме дых,
і ўловіць слых,
Што серп чакае рук тваіх.

II. ЛЕКІ

Каб здарылася так аднойчы,
Каб лекаркай вясковай ноччу
Табе, спатоленай, здабыць
Агню і ветру лекі-песні…
З жывых крыніц
і траў прадвесніх.
Каб ацаліць ад глухаты,
ад пошасці
нямыя душы…
Ад здрады,
страху,
раўнадушша…
Ды ці не трэба чараў тых,
Што ўсё параненае лечаць,
Што падымаюць зноў масты
Над памяццю асохлых рэчак?
Ды ці не трэба палу слоў,
Каб не асмягла сэрца сына?!
Зямля…
Гісторыя…
Айчына…
Надзея, вера і любоў!

III. СЛОВА

Пачаць нязмоглае нанова,
Пачуць на вуснах тое слова,
Што расцвіло салодка ў полі,
Што загарчэла ў палыне,
У кузні спела на вутоллі,
У студні бацькавай — на дне!

Прамудра,
праведна і смела, —
О, як бы слова зазвінела:
Ты здолеў?
Ты паспеў?
Ты змог?
Прынёс ты песень гэтак мала
З трывожных, высненых дарог.
А слова вызнала пакуты,
А слова выцерпела путы…
Яму, паўстанцу-касінеру,
гарачы аднялі язык…
Пасланняў белую паперу
Калюча расцінае крык.

…Пачаць нязмоглае нанова.
Пачуць у сэрцы тое слова,
Што расцвітала, што балела,
Што палымнела на сцягах,
Што ў зорных знойдзена шляхах
І — у дарозе
белай… белай…
Хацелася з цяплом і болем
Ісці сваім жытнёвым полем.
Хацелася не так сурова
Жаночым лёсам даражыць…
Расці, мой сын,
дапамажы…
І абяцай Радзіме
Слова!

1979

ПЯРСЦЁНАК
(З паэмы «Кавалі»)

Мне кавалі пярсцёнак у кузні старой,
Браў каваль, нібы іскру, пярсцёнак рукой,
Сіняй птушкай агонь па далонях паплыў,
Аб кавадла вялікімі крыламі біў.
Мне кавалі тут шчасце.
А зімы — не смех!
Лістапады дрыготкія падалі ў снег.
Прычаканай вясной ручаі, што гулі,
Часам горкімі, светлымі часам былі.
Нёс праменную радасць мой ліпеньскі дзень…
На далонях — агонь.
Залацісты струмень.
Ён знікае,
Баліць.
Я успомню парой:
Мне кавалі пярсцёнак
У кузні старой.

1967

ДАЎНІ ВЕРШ: ПРА МУЗЫКУ…

Першы гром!
Як генія натхненне…
Першы…
І над клавішамі крык.
Птушанё упала на калені —
І адчуў музыка ўпартасць крыл.
І плывуць разважыста, стамлёна
Лебедзі бялявыя ў начах.
Стогн ільвіны,
Вечны сум Бетховена
Тоне хваляй у маіх вачах…

1967

ЛІПЕНЬ

Раі бухматыя на ліпе.
Пагорак зноў дыміць травой.
Кляновы ліст да сцежкі ліпне.
Дзядоўніка дрыжыць брыво.
Здаецца, ластаўкі паснулі,
У цень схаваліся хіба?
Зямля вунь тую хмарку туліць
да успацелага ілба.

СТАРАЯ БАЛАДА

Званы гудуць.
Малітву правіць паства.
Світальны промень сціплы, нібы госць.
А ў вёсачцы,
У трыдзесятым царстве,
Жыла дзяўчына…
Мроя…
Маладосць!
Дачка жняі і грознага Пяруна.
Бы кветкі, вусны.
Зоры — у вачах…
Жаўцеў сланечнік, нібы кола бубна.
Свяціла поўня доўга па начах.
І сваякі варожаць, і суседзі:
Ў каго ж яна нявесткай будзе жыць?!
Ды паства грозна вырашыла: ведзьма!
І асудзіла, жорсткая: ўтапіць!
І задрыжэла вогненная круча,
Трывожны бусел сцішыўся ўгары.
Яна звінела стрункаю пявучай,
Яна ляцела ў чорныя віры.

Хавалі боль сузор'і і планеты,
Лавілі крык нябёсы і вякі.
На важкай хвалі плавілася лета.
Суседзі, дзе вы? Дзе вы, сваякі?
Ды ўсе яны спалохана маўчалі.
Палаў сланечнік і крывіў брыво…
І раптам хлопцы кінуліся ў хвалі,
Ратуючы любоў і хараство!
…Прайшлі гады
па трыдзесятых царствах…
Шчыруе сонца весела ўгары.
Калі ж ахвяры выбірае паства,
Зноў юнакі кідаюцца ў віры!

1977

* * *

Майстры, майстры…
Вяслуеце здаўна вы
У тыя феерычныя агні,
Дзе працы — пот.
Сапраўдны пот. Крывавы.
Дзе ёсць пакута…
І жыцця, і славы.
І ўсё ж чаму — паэзіі ані?!

* * *

Калі ўжо гэтак звычна жыць,
Не разгінаючы паставы,
За гэты хісткі стол няславы
Ты не садзіся,
не пішы.
Павер, — няма твае віны.

А ты ўсё ганьбіш вэлюм з кветкамі.
Быў шлюб…
Былі мы толькі сведкамі,
Не разгінаючы спіны.
Садзіцца з горам не спяшы
За гэты хісткі стол няславы.
Калі ўжо гэтак звычна жыць,
Не разгінаючы паставы.

* * *

Белы гром над маёй галавой,
Што ты ходзіш па цёмнаму небу?
Што ты хочаш ад спелага хлеба,
Белы гром над маёй галавой?

Белы дзень за маёю спіной!
Прыйдзе час нематы і знямогі,
Ды падыме праменне з дарогі
Белы дзень за маёю спіной.

Белы конь у трывозе маёй, —
Ты ляціш раніцою да сына.
Хто цябе асядлае ўспамінам,
Белы конь у трывозе маёй?!

НОЧ ПЕРАД…

Прарока сон і боль прарочы.
Але не ведаў Пушкін сам,
Чаму прачнуўся сярод ночы,
Адкрыўшы сэрца галасам.

А ноч праходзіла ў трызненні,
А ноч свіцілася даўно.

Усіх народаў пакаленні,
Ўсе церні глянулі ў акно.

Ці пугачоўца позірк сіні
Збудзіў паэта ў цішыні?
Не спіць прарок.
А па Расіі
Паўсюль раскладзены агні.

І інквізітары ў салонах,
Мундзіры царскага арла,
Яго штурхаюць з-пад калонаў
У пекла пошасці і зла.

Такі, як ён, заўжды ў апале, —
Любімец муз,
аўрор,
эпох.
Няўжо народы нараджалі
Сыноў любімых для галгоф?

Не спіць паэт.
А ноч, як дзёгаць.
Ўся Русь мужыцкая не спіць.
І востры,
як Дантэсаў локаць,
У небе месяц зіхаціць.

А Пушкін…
Ён бяссонню рады, —
Вясёлы,
дзёрзкі,
малады.
На аганёк яго лампады
Ляцяць планеты і гады.

Там цень Гамера і Атланты,
Там косяць зорную траву…
І рукі, смуглыя піраты,
Ўжо кучаравяць галаву.

Тлусцелі хмары, як дуэнні.
Паэт пісаў, не зводзіў воч.
А ноч была перад дуэллю.
Бяссмерцем дыхала ўжо ноч.

1980

* * *

Вось-вось зялёны сад прачнецца…
З галінкі кволай да святла, —
Ажно дрыжыць, —
увысь ірвецца
Вішнёвай завязі пчала.
Туды, дзе ранак жоўтым клінам
Прабіў хмурынку навылёт.
Дзе ўніз струменіцца няспынна
Праменне,
чыстае, як мёд.

1977

* * *

Звіні, мой свет, надзей маіх зямля,
Ты дыхаеш азёрамі, лясамі.
Зялёнымі атуліць галасамі
Сасна надзей дарогу спакваля.

Дзе з гнёздаў сініх раніцы святло
Трапеча птушаняткам на узлёце,
Планету крыл світаннем заліло,
Планета песень спее ў адзіноце.

Лісток малы, як цень далёкіх сноў,
Страсае на шчаку расы ільдзінку,
І ты баішся, што наступіш зноў
На нечы боль
ці на святла галінку.

ЛЕТА

Рака маленства памяццю сагрэта,
Густой атавай плечы замяла.
Была рачулка хуткаплыннай Летай
Для ўсіх Гамераў нашага сяла.

О строма, набрынялая вякамі…
Сівее лозаў цёплае руно, —
Ты нашы вершы несла паплаўкамі
Ці брала, як каменьчыкі, на дно.

Дзе маладыя хвалі адгулялі,
Высокі поўдзень к берагу грабе.
Цябе, рачулка, пэўна, выпрамлялі,
І выпрамлялі не адну цябе.

Здавалася, што моры бурапеняць,
А ў нас адно старыя невады.
У чужых чаўнах шукаючы натхнення,
Шукалі мы не там жывой вады.

І гэтак ціха, гэтак недарэчна
Надзеі цень гайдаецца вяслом.
З нас кожны ўрэшце прыйдзе на сустрэчу
Да той вясковай Леты за сялом.

Хапіла нам і праўды, і няверы.
Хапіла нам і радасці, і слёз…
І касары, вясковыя Гамеры,
Стагуюць песні ў спелы сенакос.

1975

ЛЕКІ

Агорне сум душу —
чакай бяду.
Шапне залётны вецер, як таварыш:
— Цябе па травах сёння павяду,
З якіх бабуля свае лекі варыць.
Табе сягоння корань белы дам,
Сушыцца пакладзі яго на камень…
Схмялелы паміж дрэў ідзе туман
І за галлё трымаецца рукамі.
Не супакоіць сэрца цішыня.
Раса — пякучыя слязінкі сонца.
Прыпаў кляновы лісцік да акна
І не здаецца белы свет
бясконцым.

РАСЛІ…

Пад звоны шпор зашторана акно.
Цыгарак рой.
Дзядзькі, як панарамы.
Зрывае плашч французскае кіно, —
Якія гранды тут,
якія дамы!
Якім шаленствам каляровых сноў
Кіно ўзяло цыбатую чародку
Графінек тых прасмоленых чаўноў,
Што звеславалі не адну паводку.
Звінела ноч цнатлівым вішняком,
А хлопцы йшлі ватагай незалежнай.
Свісталі дзёрзка…
А пасля цішком
Чакалі нас пад кожнаю чарэшняй.
Чакалі нас у бляску сініх зор, —
Калгасных статкаў гранды-менестрэлі.

Вось брыгадзір паплыў у сонны двор,
І нашы хлопцы ў словах пасмялелі.
Пасля кіно працей ва ўсім было.
Здавалася,
ну што там пацалункі?!
А вось стаім… І мову адняло!
Напятыя, бы залатыя стрункі.
А вось маўчым… (Якое там кіно?)
Мы так маўчаць да раніцы гатовы.
…Пад звоны шпор зашторана акно.
…Пад спеў начы на вуснах
блякнуць словы.
Цвіла зямля ад вішнякоў і сліў.
Спявала неба. Даспявалі грудзі.
Графінькі нашы… Так вось і раслі.
Нецалаванымі.
Хаця былі ўжо — людзі.

РАЧНЫ МЛЫН

Як гром нямы, стаіць на мулкай рэчцы,
Як сын вады, што ўкамянеў даўно.
Забыты млын парваў старыя лейцы,
Стамлёны млын пусціў ключы на дно.
А як было? Шалёнымі рукамі
Ён шыі гнуў паводкам і вятрам.
І вечары старымі прымакамі
З пашанаю скідалі шапкі там.
З гаротных ніў лілося пругка жыта,
Малолі жорны збожжа і вякі.
Рыпела неба ўтомнае сярдзіта
Над белым краем
спелае мукі.

А хлеб ішоў.
І бачыў млын, як збоку
Сядзеў на возе ціхі пастушок
І пазіраў так светла і высока
Туды,
дзе сонца цэдзіцца з аблок.
Мой браце млын!
З плячэй туга звісае.
Ужо вятры ашэптваюць: «Пара!»
Ды зорны пыл,
нібы мучны,
страсае
Унук майго народа-млынара.

1980

* * *

На «асамблеі» нашых рэк
Віруе вечнае пытанне:
Якіх вытокаў чалавек
На самых новых скрыжаваннях?!

Святою вераю вякуй.
Трывожыць лёс вады і сушы,
Каб, выпрамляючы раку,
Не абмяліць залішне душы.

Плыві, рака майго святла,
Лячы патолю светлай праўды.
Ікары нашага сяла
Ляцяць да зорнай Іліяды.

Зямля з пазнанай вышыні,
Глядзі, блакітная такая…
Смуга лясоў і спеў крыніц
Людскія сэрцы акрыляе.

Той жар вазьмі ў вышыні, дзе
Працяг стагоддзя, дня, гадзіны
Касмічны тэлеграф кладзе
На жураўліны ключ
Радзімы.

АЛУНДАВЫ КАМЕНЬ

У цэху — полымя дыханне.
Дрыжыць агонь. Цвярдзее шкло,
Яго разцы балюча раняць,
Нібы жар-птушчына крыло.
Крыло! Яно палётаў прагне.
Далонь мая, цвярдзейшай стань.
Хай выведзе алундаў камень
Жыцця упэўненую грань.
Хай камень выража узоры,
Якімі час мой шлях зашкліў, —
Агню круты, вірлівы нораў,
Яго тугія мазалі.
Малюнак абаўе, як церне.
Крышталь успыхне пад лязом.
Здаецца, ўросцяж пырсне зерне
З дрыготкіх, цвёрдых каласоў.
Хай кроіць,
крэсліць,
рассякае
Будзённасць шэрую агонь.
Алундаў камень правярае
На вытрымку маю далонь.

1975

ЧАРЭШНЯ

Маленькі двор, адкуль выходзяць пеша…
Квітнее памяць, як вішнёвы сад.
Ў майго суседа княжыла чарэшня,
Была адна,
адна на сорак хат.

Дзяўчынкі-хлопчыкі
пасляваеннай вёскі, —
Мы сябравалі з кожным вецярком.
І сніліся нам зоркі, і бярозкі,
Ды жмені ягад, нават з каптарком.

Мы думалі, малыя, аб прынадзе,
Сыходзіліся сцішана не раз
Да плота, за якім Барбос у садзе
З такой увагай пазіраў на нас.

Чарэшня вабіла, плыла гарачым сцягам.
І мне здалося ў нечаканы міг:
Вось-вось дастану да салодкіх ягад
І стану шчаслівейшаю за ўсіх!

…Былі прыгоды розныя па часе.
І я забыла ўцеху сініх дзён.
Але ў трывожнай клопатнай кудасе
Мяне ударыў раптам гэты сон:

Маленькі двор, адкуль выходзяць пеша.
За плотам — сад.
Сябры кругом стаяць.
Так блізка — песня.
Спее, як чарэшня…
А мне ніяк да ягад не дастаць!

ЗАМОВА ВЕТРУ

Уладзіміру Караткевічу

Прыходзіць вечар выспеленым шляхам,
І перад ночы вогнішчам сівым
Залётны вецер завядзе, як знахар,
Свой спеў трывожны, гойдаючы дым.

О, лес вятроў, гарачы і суровы.
У горле памяць за тытунь гарчэй.
Ляцяць у прысак вогненныя словы,
Нібы слязіны палкія з вачэй.

Начной парою ён адзін на свеце
Адчуе сілу слова і агню.
Ўсе людзі спяць.
Старыя спяць і дзеці.
І толькі ветру продкаў не да сну.

Бяссонны рыцар зорных сутарэнняў
Склікае веча непадкупных слоў…
Вядзі мяне на споведзь да натхнення,
Пакліч мяне пад белае крыло.

Свой рэй пачні ўладарна і сурова.
О, вецер продкаў,
Вецер, гавары,
Каб праўнукі для гартавання слова
Распальвалі магічныя кастры.

1977

ЕЎДАКІІ ЛОСЬ

Зрываюць песні, як з бяроз бяросту…
Палаюць вёсны. Крышацца сады.
Мы ўсе ідзём да той мяжы і ўзросту,
Калі сказаць нялёгка пра гады.

А я твой шлях кароткі бласлаўляю.
І хто там скажа, што паўторыць шлях?!
Не спіць,
Не гасне
І не памірае
Святло жанчыны ў стуленых вачах.
Плывуць крыжоў гарачыя абломкі,
Кіпіць трава на мове каранёў.
Бяссмерце — там…
А крок будзённы лёгкі,
Мы твой пагорак, пэўна, абмінём.
Але ў агні, у горкім азарэнні,
Калі рукой дастаць да адкрыцця,
Перацярпеўшы ўзлёты і падзенні,
Мы зразумеем сімвалы жыцця.
Сярод імхоў бетоннага прагрэсу,
Калі душа з тваёю на мяжы, —
Дай Бог дажыць да ўзросту паэтэсы,
Дай Бог да Паэтэсы нам дажыць!

1979

НЕЗАВЕРШАНЫ ВЕРШ…

…Дзе падзеліся нашы Костусі?..
Ці зблудзіліся? Ці заброснелі?
А былі ж Алаізамі… Янкамі…
…Сёння бавімся прамаўлянкамі!

Гартаваліся казематамі.
Сталі хітрымі дыпламатамі….
Ў хмары білі грамамі сінімі,
Апусціліся… у прэзідыумы.

Былі волатамі апантанымі,
Сталі ўпрэжанымі, зацуглянымі.
Нібы воі, ішлі з суліцамі…
…Пахаваліся — пад спадніцамі!

А былі ж Еўфрасінні… Ларысы!
Сталі Геначкі і Таісы.
Ў Калыме секлі елкі элітныя…
Сталі мудранькія… прыкарытныя.

Былі вязнямі, эмігрантамі,
Сталі, можа, калабарантамі?..
Беларускія супляменнікі…
Гаварлівыя нашы пісьменнікі.
Каемся, Госпадзі!

29–30 мая 2001

АРАБІНЫ

Прабіта восень градам арабін.
Адкуль у ягад выспеленых смага?
Трапеча залатым, гарачым сцягам
Над пожняй раніц жураўліны клін.

Ах, арабіны… Полымя уздых.
Далёкіх зорак жнівеньскае веча.
Няхай плыве паміж лістоты свечка
Усіх надзей і безнадзей маіх.

Засыпаў сцежку восеньскі агонь.
Бабулі сон вятры па свеце гоняць.
Забылі ўнукі.
Арабіны — помняць!
І болю грона крышыцца ў далонь.

Сляды унукаў стынуць у двары…
Нашто галіна ў ягадах старая,
Нашто бабуля ў вёсцы памірае, —
А дрэва,
як шалёнае,
гарыць?!

1978

ВОСЕНЬСКІ МАТЫЎ

Калі зляціць лісток барвовы,
На свет па-новаму глядзіш.
І вецер колерам такі ж,
Як валасы жанчын вясковых.

Калі ручай, нібы з вясны,
Пачне звінець без перапынку,
Спяваюць тонкія галінкі,
Што аціліў спакой лясны.

Ты, восень, — дабрыня і жорсткасць…
То ўспыхне раптам шэры ліст,
То скоціцца з дажджамі ўніз
Слязы маёй каменьчык шорсткі.

1975

ЗЯЛЁНАЯ ДАРОГА

Адпачну я ў зялёнай дарозе,
Толькі неба, зямля ды агні…
Толькі воблака белай бярозай
Лісце сыпле ў прыпол цішыні.
Дабягу да прыветнай павеці,
Расчыню я світання акно.
Сэрца раніцы,
гулкае,
б’ецца,
Разарвецца, здаецца, яно.
Толькі шчырая прага даверу,
Боль надзей апячэ мяне зноў, —
І бясконцай дарогі папера
Задрыжыць
пад радкамі слядоў.

* * *

Акно вясковай хаты у ззянні арабін
Сумёту бок бухматы падпёр настылы тын.
Мароз, як дзяцел сіні, да шыбіны прыпаў,
Каб тыя арабіны скляваць, а то прапаў.
Уклеіў носік сын мой у шызае акно.
Святлісты, арабінавы чакае цуд даўно.
Гарыць галінка кволая. Бялее снегу скронь.
Майго дзяцінства полымя,
Зімы маёй агонь…

МЕДСЯСТРА

Ішлі на захад пехацінцы
Дарогай болю і слязы.
Завейна білі ў рукавіцы
Услед сухія маразы.

Ішлі суровымі палкамі,
Не прыпыняючы хады
І абеліскамі-штыкамі
Працяўшы ўзгоркі і гады.

Атакі…
Медсанбаты…
Штабы…
Медсёстрам цяжка удвайне.
Сяржант смяяўся: «Эх вы, бабы,
Ну што вы петрыце ў вайне?!»

Сяржант,
Як лёгка памыліцца…
Вайна крывавую была.
І ўвесь салдацкі боль сястрыца
На плечыках сваіх нясла.

1977

У ВЫЗВАЛЕНЫМ БАХЧЫСАРАІ

Раз-пораз вецер налятаў,
Нібы палын,
сухі і горкі.
І дзень, бы немаўля, прыпаў
Да вастрагрудага пагорка.

Уздрыгнуў ты, Бахчысарай,
Калі да Сакалінай Вежы
Ляцела сокалам «ура»,
Вітала ўсё танкістаў першых.

А колькі пройдзена дарог,
І шчыра радуе вяснянка.
На сцежку,
нібы на парог,
Айва ўзлятае паланянкай.

Хаця, паранены, знямог,
Ды боль схаваў у сумных зрэнках, —
На волю пушкінскі радок
Ляцеў з фашысцкага засценка.

Танкісты заўважалі —
скрозь
Асколкі сцены пашчарбілі,
Стаялі ля фантана Слёз
і горкі «Беламор» курылі.

1975

ПАСЛЯ НАВАЛЬНІЦЫ

І сіні стынь, і хмар пагоня.
Маланка між галля дрыжыць.
У дрэва мокрага на скронях
Лістоту серабраць дажджы.

На сцежцы градзінка жывая.
Трава — зялёны крыгалом.
Далоні раніца хавае
Пад цёплым буславым крылом.
Над садам крокі гром прыцішыў,
Сплывае ручаямі дождж.
Гараць вугольчыкамі вішні
Пашарпаных платоў уздоўж.

* * *

У спелай хмары чуйная патрэба.
За каўнярок сасонкі хлыне дождж,
І бліскавіцы, падаючы з неба,
Заскачуць па іглііцы басанож.

Прыроды жарт: сухое дрэва ўпала,
Здавіла горла сцежачцы крутой.
На ёй слядоў пакінута нямала —
І новы дзень за новаю вярстой.

На пні старым гады лясоў распяты,
За навальніцай просіцца спакой.
І раніцы, сляпыя кацяняты,
Шукаюць зноў туману сырадой.

Ласкава промень па расе заценькаў.
Жыве птушыны гáлас навакол.
І хочацца карэньчыкам слабенькім
Тут зачапіцца за гарачы дол.

Ды стане хмарна. Сцішацца разлогі.
Праднавальнічны сполах у галлі.
І цішыня нагортвае трывогі
За лёс мае маленькае зямлі.

1975

ЗАЙЗДРАСЦЬ

Паводле народнага

Ох, мудрая, паблажлівая старасць!
На што ў жыцці ты быў багаты, дзед?
Стары смяецца:
А найбольш на зайздрасць,
Усё жыццё зайздросціў мне сусед.
Жаніўся я, ўзяў жоначку на ўдачу,
Такой не знойдзеш, хоць аб'едзеш свет.
Ды раптам захварэла…
Днямі плачу…
А мне зайздросіць з-за сыноў сусед.
Сыны, і праўда, —
волаты, асілкі.
А выраслі —
і паляцелі ў свет!
Дамоў не едуць, шлюць адно пасылкі…
А ён і ў сне зайздросціць мне, сусед!
Зімой было… На роўным паслізнуўся.
Перакруціўся, людцы, белы свет.
Кульгаю, бедалага, крукам гнуся, —
Чаму ж цяпер зайздросціш мне, сусед?
Нага нагой, ды галава — на месцы!
Ды сілы во!
Хоць я даўно ўжо дзед.
А пражыву гадоў не сто, дык дзвесце,
Калі зайздросціць будзе мне сусед!

* * *

Хоць прымарожвае як след,
Хоць іней колкі дол ашпарыў
І месяца бліштасты след
Ускочыў у густую хмару,
Ігліцы ападае звон…
Сцяжыну карані ўзрываюць.
Зялёныя дымы сасён
Птушынку дробную гайдаюць.

* * *

Пад шызым ліставеем вераснёвым
Павольна, асцярожная, іду.
У кошыку сваім, нязвыкла новым,
Нясу туман сцюдзёны, як ваду.
І холадна далоням без прывычкі,
Хоць весень неспакойная гарыць.
А над імхом
падскокваюць лісічкі
Агеньчыкамі жоўтымі ў бары.

1975

ХОМКАВА ЖОНКА

З народнага

Яшчэ няма абеду, а жонка ў садзе спіць…
Ну, пачакай, кабета.
Дай божа правучыць.
Калі так добра спіцца той жоначцы…
Дарма!

У жончынай спадніцы да печы стаў Хама!
Прачнулася кабета,
ды бачыць праз акно,
Што гаспадарыць нехта у хаце ўжо даўно.
Каля свайго падворка
Стаіць яна, бы ў сне.
— Дык Хомкава я жонка?
Ці гэта я,
ці не?!
Вось ета двор Андрэя,
А ета двор Нупрэя,
А тут во хата Гната…
А вось і наша хата.
Ў акно глядзіць кабета,
Не адвядзе вачэй:
Стаіць ля печы нехта.
Стаіць, блінцы пячэ.
Пячэ — дык гаспадыня.
А значыць, я — не я.
Чужыя куры, свінні…
І хата — не мая!
А па сяле гамонка
Бяжыць з канца ў канец:
— Дык Хомкава то жонка?
— Мо гэтак, можа, й не…

1989

ЛЕТНІЯ ВЕРАЦЁНЫ

Праляціць аблачына над полем прыветна,
Блякне кветка ў касе
маладзенькай жняі.
Вось рукою махне —
пусціць бабіна лета
Павуцінне надзей
з верацёнаў сваіх.
Хто здавён паласу
цёплых дзён дажынае,
Хто паспешліва вяжа
тугія снапы?..
Толькі маці ў вяргіневай вёсачцы знае,
Як сякуць руту-мяту
на золку сярпы.
Як звіняць у цішы
верацёны бяссоння,
Як выводзіць бясконцую нітку жыццё,
Як мільгае ў далонях
вірлівая поўня
І як колецца
першых праменняў асцё…
Толькі маці змаўчыць,
каб душу не вярэдзіць,
Слоў балючых кастрыцу
асыпле да ног.
Верацёны гадоў нітку пругкую цэдзяць
Развітанняў,
сустрэч
і далёкіх дарог.

Праляціць аблачына над полем
прыветна, —
Прасла поля
пад ветрам гарачым дрыжыць…
У матуліных пальцах
закружыцца лета
І апошняя слёзка па промню
збяжыць.

* * *

Перад табой забытую дарогу
Я разгарну. Нібы абрус яна.
Хай сцелецца ад роднага парога
Да хаты, дзе радня і дабрыня.

Няхай ідзе праз гулкія дасвецці,
Люляецца ў палях і гарадах.
Няхай з душы жывое слова вецер
Не выкіне, як птушаня з гнязда.

У ВОДБЛІСКУ СВЯЧЫ

* * *

Ну вось і я чакаю на адлігу,
І мне дарэчы спросціцца, празрэць,
Перагартаць старую тую кнігу —
У пераплёце рук тваіх і дрэў.

Перамаўчаць і рэўнасць, і каханне,
Перамяніцца ў ціхі неагонь…
І ўсё ж, і ўсё ж пергаментным світаннем
Хоць раз ды зліцца з роспачным канём.

О-гой праз боль, праз поле даўняй веры,
Удар хлыста. Усмешка ці бар'ер?
Маёй вясне з пакуты і паперы
Ты хоць на міг, на ўзлётны міг павер.

Павер зямлі абветрана-зялёнай,
Павер траве, дзе млеюць спарышы.
Мне гэтак страшна, горка і спакойна,
І ні на ўздых не вырвацца з душы.

1983

* * *

Пашлю за рэчку ўсё-ткі маладосць.
Абветраны зацугленыя храпы.
Загнаны коні.
Сосны, як арапы.
І адчуванне, што прастора — вось!

О, як набрыдлі еўнухі нуды,
Максімалісцкіх павіянаў цнота.

І ўсё-такі гады,
гады,
гады,
Якія носім па-жаночы ўпотай.

Люблю і ненавіджу ад душы
Сваёй крыві манашаскую позу.
Пераступіць, мой любы, памажы,
Хоць гэтай волі ведаеш пагрозу.

1983

ТЫ ПОМНІШ, ЭВАНС, КРЫТ?

— Ты помніш, Эванс, Крыт?
— Я помню…
Жах… Пылюка…
Вярблюджы каларыт раскопак на гарбе.
Я адказаў тады:
«Мая любоў — навука.
А ты, грачанка, грэх.
Я выбраў не цябе…»
І ўпрогся ў міражы.
Пайшоў па штурм вяршыняў,
Дзе мроя не газель,
а родзічка вала.
Яна была ў мяне слухмянаю рабыняй,
Ніколі і нідзе каханкай не была…
…Пісьмёны разгадаць,
як разгарнуць нябёсы.
Няхай праступіць кроў праз муміі эпох.
Тых літар лабірынт звядзе і стане лесам.
Я паглядзеў на іх.
Я ўсё дагэтуль мог.
Я прачытаць хацеў,
аб чым рыдае Троя.
Я распазнаць хацеў,
аб чым рагоча сфінкс.

І вось у першы раз дала асечку зброя,
Няўжо не разгадаць тых літарак абрыс?
Ляжу…
Ляжу…
Ляжу з пергаментным абліччам.
О як памчаў з-пад ног змяіны род дарог!
Праз цэлыя вякі…
я чую…
нехта кліча…
І гэты голас-боль я не пазнаць не мог.
Я помню, помню Крыт!
Праклятыя таблічкі!
Хоць вам і стаць вось-вось
магільнаю плітой,
Я разгадаю вас…
О, як той голас кліча!
Як страшна б'е здалёк салодкі голас той.
Ты памяць…
Ты газель…
Смуглявая надзея.
Грачанка, я люблю.
Я раскрышу зямлю.
Люблю цябе адну.
Прабач, люблю… І дзе я
Ні буду — ўсю цябе
у песні пералью.
Цяпер не лёс, не маг…
Я нават не вучоны.
І мой шалёны грэх далёкай зоркай знік.
І ўсё ж скажу, любоў,
што ўсе твае імёны
Я разгадаў, любоў,
у гэты страсны міг…
«Ты помніш, Эванс, Крыт?»

1982

* * *

Гудуць, як сны, вячэрнія званы,
Надломяць вёрсты позірк, як галінку.
У сінтаксісе праўды і маны
Я адхварэю знакамі прыпынку.

Скажу: «Люблю»…
І твой гарачы цень
Распяты зноў на кожную крывінку.
Не пачынай са здрады гэты дзень.
Не трэба слоў!
Мне страшны зрыў прыпынку.

Мой сябра, знай:
Калі няўзнак душу
Лязом хлусні таркнеш хоць на хвілінку,
Папрокаў слёзы жорнамі скрышу —
На ўсё жыццё з адмецінай прыпынку.

Радзіма-кветка, не змахні мяне
З павек сваіх, як чыстую расінку.
Нас нехта ўздыме,
                    нехта пракляне…
Няўжо й далей эпохамі прыпынку?

Убач, народ, вазьмі мяне з вякоў…
А прыйдзе час, — у жвір
                    таркні сцяжынку,
Так абгарні зямлёй з усіх бакоў,
Каб мяккім быў мне вечны жах прыпынку.

І толькі ты, паэзія, адна
Не месцішся ні ў сэрца, ні ў катрынку.
Бяссмерцем неба, беспрасвеццем дна
Удар па мне,
                    апошні гром прыпынку!

* * *

Палюбіць, калі ні ў чым не страшна,
Мне цяпер, на згоне лет, страшней.
Хто смяяўся з гордасці ўчарашняй,
Сёння ўжо за слабасць папракне.

Гэта восень мройна залаціцца,
Хоць і фарбай пырсне ў сівізну.
Гэта сталасць, жоўтая ільвіца,
Кожны дзень, я ж чую, — на спіну!

Ў тым палёце развітальнасць будняў,
Апантанасць сэрца і дабро.
Скажаш: позна…
                    Ўсё глыбее студня,
Усё даўжэй ляціць уніз вядро.

Зачарпні цяпла майго і болю,
Пражыві, што мне ўжо не пражыць.
З гэтым «Позна!» мы выносім з бою
Смерць сваю. Не цела, дык душы.

1983

* * *

Перамелецца, перагарэніцца,
Пераб'ецца як-небудзь нічым…
Пацалункаў апошніх мяцеліца…
Нам гарача —
                    мы ў санках ляцім.

Прагных позіркаў першая цнота.
Адзінота мая,
                    адзінота!

1984

* * *

На залатым асеннім лёдзе
Слата паставіла таўро.
З калючай гордасці выходзяць
Гарністы крохкіх вечароў.
Такой крыштальнай сівізною
Паклічаш раптам за сабой.
Перад табой, перада мною
Расстання ўскінецца прыбой.
Мне сумна, вусцішна і мешна,
Як толькі ведае прагрэс.
Мерыдыяны тонкіх сцежак
Сціскаюць наш апошні лес.
Не дагаворыш, не напішаш…
Да ног бяроста ападзе.
Запеклася густая ціша
На вуснах колішніх надзей.
І пад кальчугамі зялені,
Дзе толькі ты і толькі мы,
Услед за намі нашы цені
Расколваюцца, як грамы.
Сасён прыветныя шаломы
Аб нечым даўнім зазвіняць.
І ты не проста так знаёмы,
І нельга проста так абняць.

1981

* * *

Цярпліва, па-вярблюджаму цягнуў
Мне дождж гарбы нявыплаканых сопак.
І бліскавіцы, антылопы гну,
Мільгнулі так працягла і высока.

Такія віражы і вітражы,
Што зрэнкі шуганула на паўсвета…
Мне блізкі акіян не перажыць:
Зрабіцца дэльфінарам ці паэтам.

* * *

Няўжо і вы, мой боль, і сон, і браце,
Бы хлебны мякіш, лепіце «люблю»?
Хусцінкай поўні вытру ўтому маці
І да грудзей утому прытулю.

Якія жарты, так і не пазнаўшы,
Што я да вас бягу ўсё і бягу.
Хусцінкай смеху вытру скруху вашу,
Сабе на памяць скруху зберагу.

Гляджу на вас, на дрэў сівую світу.
Не клікну, не забуду, не прыйду.
Адно слязу хусцінкай цноты вытру,
Сентыментальна ў кніжку пакладу.

* * *

Ад белай сцежкі ў бездараж бягу,
Дзе свет любові формулай не губіш,
Дзе да рамонкі гнуцца не змагу,
Не запытаю: любіш ці не любіш.

Не закране ўжо кветкі правата,
Хоць безвыходнасць ударае ў сэрца.
Вось — незалежнасць, воля, прастата.
Чаму ж мне ў гэтай волі не смяецца?

1983

* * *

Мы з кожным годам сірацелі
На шчырасць слоў і адкрыцця.
Ваш позірк — толькі боль надзеі,
І мой — не толькі для жыцця.

І пакаціўся круг папрокаў,
І задрыжэў люстэрка шоўк.
Ваш лоб — у серабры аблокаў,
І мой — без вечнасці аблок.

1984

У ВЕРАСНІ

Мужу, Георгію Міхайлавічу Новіку,
прысвячаецца

Яшчэ здаецца, я табой сляпая,
А хмельны вечар падміргне, як сват.
Каторы год нязмушана гартаю
Твайго кахання сціплы фаліянт.
Сляпое шчасце так сачыць рукою
Радкі павек, усмешак і журбы.
І раптам... Раптам
з мудрага спакою
Мы едзем заўтра раненька ў грыбы.
Ці ноч была — не знаю...
Золак-прымха...
А дзень грыбны мігціць каля вачэй.
Але такой няўмелаю грыбніхай
Ніхто ў тым лесе не блукаў яшчэ.
Калі адчуеш ўсім напраглым целам
У пушчы першароднай цішыні,
Што гэта ж ты жывеш на свеце белым, —
І не жывеш прыродаю ані.
Што гэта ж ты, дзіця гарачай вёскі, —
Сучасная да самазнебыцця,
Не чуеш больш, дзе ў сэрцы адгалоскі,
А дзе арганны голас пачуцця...
Так блізка я, разбітая дарэшты,
Так блізка ты, разгублены такі...
Бярэм грыбы. Яшчэ, як з касы рэшту,
Яшчэ зразаем светлыя рыжкі.
Я лес прайшла,
нібы прайшла празрэнне,
І я тваёй навуцы, Гіменей,
Вучуся зноў у лісця і карэння,
Хоць азбука даўно не для мяне.
Я тут вучуся бачыць, як нанова,
Што набылі мы, страцілі з табой...
Вось толькі слова...
Дык няўжо і слова
Чытала толькі дотыкам сляпой?!

1982

* * *

Было табою ўсё. І на дасвецці
Той жоўты луг знямогай асляпіў.
Было табою ўсё. І нават вецер
Знаёма гэтак лашчыў і любіў.
Наш поўдзень вырас проста
з перадплечча.
Пара цярпенне з радасцю змірыць.
Істота ўся, як развітанняў веча,
Не проста ные. Ные і баліць.
Мы крышым краты даўкай адзіноты,
А людзі скажуць: што ж гэта яны?
Ты снег ці сонца?
Даўні сябра, хто ты?

Навошта зноў трывогі без віны?
Нібыта мы ў акно знадворку б'ёмся,
Нібыта не ў абдымкі йсці, а ў бой.
Навошта так? Яшчэ ж не расстаёмся,
Яшчэ мы не сустрэліся з табой.

1982

* * *

Пласцінкі голас.
Чуйны злом брыва…
Эдзіт Піяф спявае парыжанам.
На крыжык рук упала галава.
Ты знала?
як? —
што мне цяпер пагана?!

Пласцінкі голас.
Кружыць нотны знак.
Між намі год і нацый адгароджа.
Няўжо, Піяф, ты знала?
Толькі як? —
Што мне цяпер так светла
і прыгожа…

1983

* * *

Пяшчоце ўсёй мяшчанскай клікі
Не аддавай малюнак сноў,
Дзе нашы дні
і нашы лікі
Ажно прасвечваюцца зноў.
Успыхнем стрымана ад болю.
Ёсць толькі позірк,
песня,
вір.

Мы не рыхтуемся да бою,
Мы не наладжваем турнір.
Нас б'е такая сіла жалю,
І шкадавання, і любві,
Што ўжо кладзеш рукой на шалі
Дзве праўды:
лёсу і крыві.
Ты хочаш ведаць, хто і дзе я,
Што будзе, робіцца, было?
Я павяду цябе, надзея,
Ў сваё глыбокае сяло.
Там пыл,
Там квочкі, як цырцэі,
Шукаюць вечар ля варот
І ў свірнаў парныя ліцэі
Вядзе звычайны цёплы кот.
Ён, невук, зноў неперспектыўны,
Як наш, сарваны з веку, двор.
І толькі блішчуць шыбы-грыўны,
Бы ўвесь рэмбрантаўскі «дазор».
Ляціце ўвысь!
Ваш гон імклівы.
У гэтым вечным віражы
Са мной — сялянскі лірнік сівы,
Што смерць знячэўку пераржыў.
Ён з пакалення дрэў і нерваў,
З непераможнай эры той,
Дзе мне, як голкі ўдараць злева, —
Застацца толькі… маладой!..
Мой сябра, сок такі прыгубіш.
Меланхалічны след сатрэш.
Вось-вось
і ты мяне разлюбіш.
Спалохаешся… Не памрэш.

1982

ПЕРАД АГНЁМ…

Мая баярынька старая
Жыццё запомніла на пяць, —
Нібы гарох перабірае…
Грахі ці страты шалясцяць?

Вяртае памяць да асновы.
— Ты помніш, Янка, сенажаць?
І раптам бровы… Тыя бровы,
Як вараняты, узляцяць.

А ты, пастух начэй і лёсу…
Твой першы трактар тло крышыў.
Ты мне бялюткую бярозу
Прынёс да змучанай душы.

Ты быў…
Хоць языкі малолі,
Хоць людзі помняць і цяпер:
Я нарадзіла сына ў полі
І не кляла цябе, павер…

Яна — на п'едэстале ганка
Перад агнём асенніх брам.
— Ты помніш, Янка? Верыш, Янка?..
Ён верыць, хоць даўно ўжо —
т а м.

1982

З МАЛАДОСЦІ

Пярэймы рук. Вышэй — сівыя кручы.
Стрыжы адстрыглі крыллем ад віроў.
І тут жа сонца ў твар дыхне пякуча,
Як звітае з бікфордавых шнуроў.

А тая чайка вунь, — як сон гарачы,
Дзе бакеншчык, празрысты ад лускі,
Так усміхаецца… І гэта многа значыць,
І страшна, што не выплывеш з ракі…

1983

* * *

Кахаў — і ўсё! Такую маладую…
Схмялеў да дна ад першага ж віна.
Перацярплю, знайду, перагадую
У клетцы сэрца тое птушаня…

І мудрасць адступіла на імгненне
І дрогнула ў падвойнасці кругоў,
Калі крыві юначай захапленне
Кранула цела крохкае яго.

Ці ў ёй шукаў распешчаныя кветкі?
Ці ў ёй прысніў радзіму для жыцця?
Кашлатым вечарам няўтомныя суседкі
Перамывалі косці пачуцця.

Такія вочы! Вочы — у астанне…
Жывым нясцерпна ў нормах берагоў.
І гэта суд людскога існавання,
І тут жа смерці жаласць да ўсяго.

Кахаў і знаў: перацярпець не страшна,
Перагарчэць самім сабой да дна.
І над бязмежжам пахавальных маршаў,
Як гімн пакут, ляцела сівізна.

Л.

Акардэон абветраных дарог
Усхліпнуў зноў пад светлымі рукамі…
Цябе мне лёс, напэўна, прыбярог,
На палынах настоены вякамі.

Бярэзнікі пасеклі на крыжы.
О, як баляць нам цені дарагія…
Ёсць настальгія славы і душы,
Калі прасцей, —
па продках настальгія.

Тваіх мядункаў зрошаны абрыс
Такой антычнай, змучанай пароды.
І неба, разгайданае, уніз,
У позірк мой,
сарвецца назаўсёды.

Мы пойдзем разам…
Смелыя, нібы
Рассыпаны па ўсіх рачулках кладкі.
Цвіценне дум разбіта на сады,
І адцвітанне будзе без аглядкі…

О, як трывожна бліскаюць гады,
І кожны дзень,
як вокамгненнасць брытвы.
Мы пойдзем разам…
Гордыя, нібы
Разворваны ў палях зярнят малітвы…

Пакосамі агню і адкрыцця,
Бярэзнікамі,
злучанымі раннем.
І вецер, хутаранскае дзіця,
Прытуліцца да губ тваіх
рыданнем.

1984

* * *

Я цяпер, як даўней, маладая
І шчаслівая быццам…
Пытай…
Нехта змоўчыць, а хто й запытае:
Дзе тут поле тваё? Дзе ратай?..

Калі хочаце стацца сябрамі,
Ні спагад, ні папрокаў не трэ.
За слязінамі, як за гарамі,
Нехта долю маю ўжо арэ.

Там плывуць белагрудыя гусі,
Адкіпеўшы над золлю дарог.
Лепшы хлопец на ўсёй Беларусі
Мне трывогу сваю прыбярог.

Калі хочаце стацца сябрамі,
Нараканняў і згадак не трэ.
Над спагады сляпымі кастрамі
Ты,
душа мая,
крылы не грэй.

Палюбіць і паверыць павінна,
І разгледзець пад вечар пільней,
Дзе… Якая… Чыя дамавіна
Заўтра будзе па росту і мне.

Зненавідзім хлюсню і падонкаў,
Каб дастацца да неба, сябры!
Там і поле маё над старонкай,
І ратай, што крыляе ўгары!

1984

* * *

Такі разрыў са светам ёсць,
Такая немінучасць праўды,
Што кожны дзень, як верш Бергольц,
Напісаны у жах блакады.

Я не раўняю час і час…
Але зірні ў людскія душы,
Бо ёсць жа празарэнне ў нас
Парой агоніі і сцюжы.

Калі любіць на паўкрыла
Ўжо не хапае сіл і неба…
А мы ўсе, падчаркі сяла,
Забылі нават горыч хлеба.

І ён прыходзіць, судны госць,
Той метраном сівой блакады…
Такі разрыў сумлення ёсць,
Што немагчыма ўжо без праўды.

1984

* * *

Мілы наш сучасны дравасек,
Ваш тапор маю бярозу ссек.
Ваш тапор бяжыць, як факстэр'ер,
Языком залізвае старанна
Свежыя пянькі на тых палянах,
Дзе да хмар аж высіўся давер.

Паглядзі, наш мудры дрывасек, —
Вунь гняздо, што напал ты рассек.
Для чаго звілі яго? Калі?

Што пытаць… Во бор ужо ўспаролі
Факстэр'еры металічнай волі…
Іх сляпцы пусцілі па зямлі.

Бор мы садзім. Там, дзе быў стары.
Чуеце, як брэшуць тапары?!

1980

* * *

На сустрэчу запальваем свечку
Ў храме змучаных сонцам палян.
Вось і мне раптам кінуў вуздэчку
Позірк твой, нібы чорны цыган.

Я не знаю, за што мне адплата,
Я не знаю, навек ці дарма
Маё царскае «эго» распята
На тваё,
з хрыпатцою,
імя.

На імя тваё…
(Злітуйся, неба.)
На палын развітання і гнеў.
Смакам страсці, надзеі і хлеба
Ты вяртаеш мяне да мяне.

І шалёная тая карэта
Раптам, глянь, з вышыні ды ў прыбой.
Я адна, але ўся —
перад светам.
Не адна і не ўся — прад табой.

* * *

На самай звонкай ноце пішуць людзі
Пра маладосць, любоў і дабрату.
А для расстання, для ўсяго, што збудзем,
Я першай ноты так і не знайду.

Іх столькі, нотак — светлых і адчайных,
Што духавыя трубы ўсіх часоў,
Як табуны, сыходзяцца ў маўчанні
На вадапой разлітых валасоў.

Папрок вачэй. І досыць будняй звягі.
Перажывём ілюзіі, як дзень.
Хіба згрызоты нашы варты ўвагі
Ў бясконцым гуле ўсіх праблем і дзей?

Калі мембранай стала ўся айчына, —
Мы з ёй нязменна правяраем слых.
Ці ж важна, як жывецца мне, адзінай,
Калі жывеш, як за сябе, за ўсіх.

Але начамі з вечнымі вачамі
Ідзе кіно ў сусвету на сцяне:
Каханне… Ты! І той высокі камень,
Які з любві ўжо выкацілі мне.

* * *

Як востры водар мацыёлы,
Расцёкшыся па сцежцы той,
Мяне ўдарыў двор вясёлы
Любоўю, смехам, глухатой.

Ён абгароджаны высока
Жыццём і ценямі з магіл.
І ранні дым, як шэры сокал,
Так нізка водзіць мне кругі.

Там клямка бразне, сцежка дрогне,
Там лісцем стоеным гару.
Тваю гардыню ўсю ў кароне
Цягну к сабе, як бор хмару.

Мы радуемся, ходзім рана.
У бары зязюленькі «ку-ку».
Пяць пальцаў, нібы пяць маланак,
З плячэй, прашу я, — скінь руку.

* * *

Гэтак доўга забываю вас,
Нібы клін у шчасце забіваю,
Нібы зноў цвіце на ранах час…
Трэба жыць… І я цяпер жывая.

Трэба жыць і роднай, і чужой,
Маладой і роспачна забытай,
Каб вятры паходжвалі за мной
Каралеўскай ядавітай світай.

Каб капалі дол плугі мае, —
Не магільны, а жытнёвы ў маі…
Дождж пайшоў. І так бясконца б'е,
Нібы клін у сэрца забівае.

ВЯЧЭРНЯЕ

Гараць, гараць вуголлем мазалі.
Парогі дзён.
Аж змучыла дарога.
У раўнадушша ўсе парады:
«плі!»
І спачуванне, як для некралога.

Усё часцей на іх гляджу вачмі
Каханага,
сяброўкі,
нумізмата.
Акроплены крывёю акрабата,
О чорна-белы свет мой, адпачні…

Прыглушвай сэрца, вечны свой
пароль,
Вядомы толькі гібелі і ўлонню.
Жыву страсцямі продкавых Асоль
І ўсіх памылак
проста ўжо
не помню.

1983

АМАЛЬ ЖАРТАМ

Мілыя залётныя гурманы…
Толькі й чую:
Фолкнер… Пастарнак.
Воблакі спытаюць нечанана,
Як жыву…
Ды, пэўна, што не так!
Хлеб жую.
Крышу бяссонне лета.
А чало сціскае той папрок:
Не, жанчына, не бываць паэтам, —
Бо сям'я…
Як вецярок, сынок!
Мне сябры паэзію чыталі,
Бы ігралі ў косці на стале.

Знаў бы хто, што ў прыцемкавай хвалі
Ходзіць муза…
Блізка так…
Але
Мне сябры чыталі да паўночы,
Бы тунікі змахвалі з эпох.
Знаў бы хто… І раптам смагай — вочы,
Позірк, нібы першы некралог.
Муза — вось. Упомна, басанога, —
Бежанка з крыві і міражу…
Ты не бойся. Ў лісцях пад парогам
Толькі чэрап грому і дажджу.
Памаўчы, пастушка-міратворка
З цёмнымі вачніцамі вачэй.
Зноў шабаш! Крычаць гурманы: «Горка!»
Кожны прыцiскаецца ямчэй…
Не дрыжы: я знаю, —
праўды мала,
Мала славы, каб сказаць «люблю»…
Але як, о як мне страшна стала
І за мой народ,
і за зямлю.
І за гэта выцвілае лета, —
З дрэў яго так лёгка будзе збіць.
Быць — не быць?
Жанчынай ці паэтам?
А ці можна быць альбо не быць?!
Знікла ўсё:
папрокі,
крыўды,
цела.

Запружыніў нерушны радок.
…Хіба ж гэтак мне душа балела,
Каб не вы, —
                    і людзі,
                              і сынок?!

1985

* * *

Вось і ўсё.
У печы паліць хата.
Гаспадыням добрым не зманю.
Дым стаіць над комінам цыбаты, —
Пасынак бярозкі і агню.

Смейцеся, заезджыя хірургі,
Вы прыроду знаеце наскрозь.
Маладыя ўедныя папругі
Для мяне ў мае сябрыны ёсць.

Гэты збой…
Дыханне астранаўта.
Гэты скальпель нерва і пяра.
Вось і ўсё…
Ляціць над векам хата,
Як мадонна з вечнага кастра.

Ліжуць пяты рэйкі і замовы,
Смейцеся, хірургі-мастакі.
Ў гэтым сэрцы — мудрыя высновы,
Ў гэтым небе — парастак рукі.

Азірнуся ў колер перадкрылля,
Ападу ў жывыя дзірваны.
Нават маці — з іменем Марыля.
Нават бацька — вогнішчам віны.

1988

ЛІРЫЧНЫ ЎСПАМІН

Страха ўжо месяцам абліта,
Стары з надзеяю сівой.
Гады лапаціць, нібы жыта,
У свірне старасці сваёй.
Дажджы прыходзяць, як унукі,
І студзяць хворую душу.
І немата яго дакукі
Плыве самотна на мяжу.
Зблажэлай памяці сувоі
Шукае дзед каля ракі.
Па хвалях коцяцца паволі
Яго юнацтва ручнікі.
І маладая, маладая,
І незабытая — яна…
Надзея з вуснаў аблятае
Ў яе далоні давідна.
Вясельныя імчацца коні,
Сяло… ў двары чужым гудзе.
За ўсё жыццё вось толькі сёння
Упершыню заплакаў дзед.

1989 ГОД

Я чакаю цябе
          На гарачым світанні глыбокім.
Грузне ў снезе мой сум,
          і да станцый няма як дайсці.
Гэты год… Новы год!
          Развітання цыклоп аднавокі
Зноў шукае мяне
          і знаходзіць так проста ў жыцці.

Я чакаю цябе
непазбежна, няўмольна, нязвыкла.
Аблавухай аблокаў
пяшчота накрыла твой дом.
Так далёка душа,
што ўва мне суцяшацца прывыкла,
Так далёка, што выстыў
мой цень трапяткі за акном.

Я чакаю цябе, —
ні лістом, ні парожняй размовай, —
Толькі праўдай адной,
парываннем адчаю між дню.
Міласэрны Гасподзь…
Ты мяне навучаеш сурова,
Ты кладзеш на чало
і на сэрца сваю даланю.

…Я чакаю цябе. Абрываю
усе тэлефоны.
А пад снегам гадоў,
дзе пралескі жалобна звіняць
Зноў імчыцца цягнік,
зноў мільгаюць пустыя вагоны.
Я чакаю цябе. Хоць, напэўна,
даўно ўжо не ўмею чакаць…

1984

* * *

Ёсць у мудрасці нашай людской
Прыцягненне такое зямное…
Садзім бульбу застыглай вясною,
Мнуцца костачкі траў пад нагой.

Зноў так светла ў краіне вачэй,
Ланцугоў маладых пераклічка!
Ёсць у мудрасці слабасць і звычка:
Без надзеі, а клікаць грамчэй.

Зноў вярнуся ў сукветы цяпла,
Дзе нямею у гнёздах і птушках…
Дзе брыва твайго тонкая стужка
Ўсё аблічча зямлі абвіла.

1990

* * *

Сівых анёлаў стомленае веча.
Жарсці забытай хвалі паплылі…
І рукі, што я клала Вам на плечы,
У крылы зноў цяпер перараслі.

Здавалася, такі прастор шырокі,
Такая непазбежнасць вышыні!
Але чаму ў палёце адзінокім
Не пра вякі гаворым, а пра дні?

Чаму ў палёце велічна-сірочым
Паміж агнём і глухатою сноў
Так холадна, што ледзь прыплюшчу вочы,
У свой палон раскрыльваюся зноў?

…О, гэты скальпель вечнае пячалі,
Што рассякае памяццю зямлю…
«Я не люблю вас». Так Вы мне сказалі.
І прамаўчалі: «Як я вас… люблю!»

ПРА ВЕЧНАЕ

Мы зноў вяртаемся паціху
Ў той час, дзе вечная краса,
Дзе ў звоны б’юць адным уздыхам…
Чаму ж душа мая ў слязах?..

…Дзе голас мамы далятае —
Бярэ грыбочкі ў верасах.
Такая мама маладая…
Чаму ж душа мая ў слязах?

Ёсць крэда вернага кахання
Ў пяшчоце, ў болю, у лістах…
Ёсць нават шчасце развітання…
Чаму ж душа мая ў слязах?

…Дзе вабіць веліч супакоем
І стынуць зоры ў небясях.
…Дзе буду знаць,
што Вы — са мною!
Чаму ж душа мая… ў слязах?!

1994

* * *

Не трэба музыкі, калі ідзе цягнік
Праз гарады, тунэлі і стагоддзі.
Калі ў душы, як рэха ў лесе, ходзіць
Яго адчайны, адзінокі крык.

Не трэба музыкі, калі цягнік ідзе
Праз маладыя цёмныя вакзалы,
Дзе толькі сэрца між пустэльнай залы
Прадраншнюю зорку ўдаль вядзе…

Не трэба музыкі, калі ідзе цягнік
Праз пошасць і аорты развітання,
Дзе нават дым ад вогнішчаў кахання
Пад бразгат буферны —
у цёмным небе знік…

Не трэба музыкі, калі ідзе цягнік,
Не трэба слёз на вымытым пероне.
Патухне зорка у маім вагоне,
На абразах заплешчацца ручнік…

Але й тады, хоць вечнасць праміне
І толькі памяць паміж намі ўстане,
Я горне ўспомню дзіўнае пытанне:
«І ўсё ж чаму ты выбрала мяне?!»

2000

ЗАМЕСТ РЭКВІЕМА

Калі пальецца з родных вуснаў
Пакуты плаўленая медзь —
На талеры казны распуснай
Ці на струну, што чутна ледзь…
О хто прыдумаў тую кузню,
Ці д’ябал вечны, ці манах,
Што продак, чую, ўстаў і грузне
Ў ліпучым попеле хаўрусні,
Замешаным не на слязах.

*

Прыступкі ўніз, і хто там на каленях
Жабруе ў лёсу тыя медзякі?
А за спіной пасталі пакаленні,
А за спіной свяшчэнныя вякі.
А за спіной грахоў пякучы клунак
І толькі на павеках — пацалунак.

*

О продак мой, не асудзі,
Што праўдай — не душа, а сытасць,
І пашкадуй, і павядзі
Да Божай чашы ад карыта.

*

Ў пару абмену крылаў на карэнні
Сігналіць мадэрновае аўто.
Віжы ці электрычнае манто,
Манашкі беднай смуглыя калені…
Адно каханне — птахам пералётным.
І так балюча ўжо, і так няродна.

*

Поўны горычы келіх світання.
Тлушч быцця, бы ў вярблюджым гарбе.
Толькі ведаеш: нават каханнем
Забіваецца майстра ў табе.
Але што я… Святая няпраўда.
Ўзбунтавала забытая кроў.
Калі сіла забойчая — здрада
І віно ўваскрашэння — любоў!

*

Ударaць зноў надломленыя строфы,
Як бліскавіцы з горкае Галгофы.
Ці век мінуў?.. Юргіні жарам граюць…
Ну, тыя… што з зямлі не падымаюць…
Пачнецца снег. Заваліць двор дазвання.
І падае на лоб.
І не растане…

* * *

Здаецца, ўсё ўмясцілі зоры ў долю,
А я ўсё думаю і думаю пра Вас,
Усё пра Вас адно…. Ці ж не даволі?

Імгненне ўспыхне… І засыпле снег
І голас мой, і слёзы ўсе, і смех.
І страсці шал —
калі настане час…
Але ў жудной ад фосфару няволі
Я зноў скажу: я думаю пра Вас.
Я думаю пра Вас. І не даволі…

* * *

Яшчэ зусім не развітанне.
Над борам горда сонца ўстане…
Ды тонкім пахам чабару
З лясной магілы той паўстане,
З кім я маўкліва гавару.

Я з ім маўчу пра ўсю будзённасць,
Пра здрады,
пошасці,
няроднасць…
Пра восень з залатым крылом,
Пра вёснаў вечны крыгалом.

Я так маўчу…
пра дзень апошні,
Пра полымя жыццёвай пожні,
Пра хіжасць,
вусцішнасць,
дакор…
Пра бор мой, дзе сляза варожыць
І пахне, як зямля, чабор…

1999

* * *

Які бясконцы ён, той першы боль…
Калі пачаўся?.. Дзе?.. Здаецца мне:
Маленькая, ляжу каля грудзей
У маладой задумлівай матулі… І раптам —
Выслізнула з рук яе… І з крыкам
Ляцела доўга ў прорву дзён-начэй,
Па скрыжаваннях сталасці, замужжа,
Турбот, дзяцей, сяброў і дактароў…
І раптам міг — і той удар аб камень,
Што ўжо ляжаў над матчынай магілкай…

2000

АПОВЕСЦЬ ГУТАПЕРЧАВАГА ХЛОПЧЫКА

Я не загінуў, хоць і ўпаў, мадам,
У тым далёкім цыркавым сусвеце.
Няхай па мне не плачуць вашы дзеці…
Узненавідзім феерычнасць драм.
Я не загінуў.
Я зляцеў, як змог,
З таго шаста, пакручанага лёсам,
Пражэктарным абліты купаросам, —
Пад аняменне публік і эпох.
На гістарычным хісткім вастрыі
У балагане войнаў і патопаў
На мне крышылі молаты ў баі,
Маліла неба за мяне Еўропа.
…І вось надрыў. Я паляцеў з гары,
Раскрыжаваўся,
высмяг,
прыпыніўся.
Мне ўсіх баяцца раяць дактары:
Хто гутаперчавы, маўляў, —
даўно разбіўся.

О, як ляцеў я на жыццё назад
З-пад купала,
з-пад веку,
з-пад Айчыны.
Крычаць усюды: асадзі-тка, брат!
Хто гутаперчавы, —
ужо даўно загінуў!
Я стаў жанглёрам і лавіў агні,
Зрабіўся нават братам акрабату.
Іграць клінком вучыўся на кані
І паміраць
хоць кожны дзень
за праўду.
Дрэсіравалі. Хто калі як мог.
І я, як мог, змагаўся з дрэсіроўкай.
Гляджу: аншлаг. А ў цырку новы бог
З такою віртуознай падрыхтоўкай…
І ўсё ж раскрыйся, зорны парасон,
Хаця манеж здаўна ў смяротных ценях.
Не трэба… Не трымайце за крысо,
Я так даўно спазнаў цану падзення!
Няхай сягоння цемра не кране
Мой новы трук, рыззю ўсяму на змену.
Хоць, можа, болей не ўваскрэснуць мне,
Хутчэй святла!
Я выйду на арэну!..

1983

ЯСЕЛЬДЗЕ

Не ў крыўду вечнаму прагрэсу
Растуць і дзеці, і дамы…
Ты памыліўся ўсё ж, прафесар,
За акіян не вышай мы.

Яшчэ рака мая не знае,
Хаця здагадка ўжо баліць,
Што дзён вяроўка залатая
На шыю тонкую ляціць.
І хто з маіх аднавяскоўцаў,
Ды й з землякоў усіх, відаць,
Не ведае пад гэтым сонцам,
Як могуць рэкі паміраць?..
Наўмысна так ці недарэчна
Вядзецца згуба доўгі час.
Хто скажа: пачынаюць з рэчак…
А пачынаюць, людзі, з нас.
А пачынаюць, людзі, з душаў,
І з роднай мовы, і з зямлі…
О хто ж яны, што ўсё так рушаць,
Што ўсю радзіму праклялі?!

1999

КВЕТКІ СЯБРОЎКІ

Захмелілі
водарам церпкага дурнап'яну,
Зацьмілі мігатлівым пер'ем
шпачыных гнёздаў,
Адгулі
электрычкамі бліжняй станцыйкі
Адзвінелі салаўінымі бярэзнікамі,
ссечанымі
пасля апошняй вясны,
Апалі белымі пялёсткамі
на асфальт бяссілля,
Вырваліся з-пад грудзей —
павісшы над прорваю меланхоліі,
Пусцілі карэньчыкі
ў бясконцу памяці,
Асыпалі плоднае насенне
ў бездань Космасу…

ЛІРЫКА СПОВЕДЗІ

З гэтых цёмных вачэй… З глыбіны,
Б'е каханне ў сівыя званы.
Распазнаю слязу тую ўрэшце
І як слодыч нязбытнай віны,
І як воцат крыжовае смерці.

З гэтых цёмных вачэй. З глыбіны…
Развітання ударць званы.
Разгадаю той покліч нарэшце
І як скруху агорклай віны,
І як покліч заўчаснае смерці…

2006

* * *

Жыву, каб боль свой перажыць…
Надзеі воран прылятае…
Варожыць, чорны, на крыжы…
Уздзіўлены:
— Яна кахае.

І ў думках нават не грашу,
Магільны груд пераступаю.
А нехта зноў зірне ў душу…
І скажа:
— А яна — кахае…

2006

СУД АЛАІЗЫ
(Паводле драматычнай паэмы)

*

…Я пачну табе, бацька, здалёк:
У вазку маладосці крылатай
Ў спіцы ўбіўся адзін васілёк
І ўсё круціцца, нібы пракляты.

Ён, і праўда, пракляты ў багоў.
Колькі скрухі у кветачцы сіняй.
Хтосьці туліць да сэрца яго,
А дужэйшы — дык вырве і кіне.
І растопча, як праўду людзей,
Нашу волю і родную мову.
Свежы вецер у голлі гудзе.
Стогне край пад арлом двухгаловым.

*

Так непазбежна, як вясной трава,
Расце наш дух, празрысты з маладосці.
О, зберажыце птушку хараства,
Пачаўшы шлях да першай страты ў госці.
Ступіўшы крок да старасці і крам,
О, не згубіце светлую адкрытасць.
У бескарысці, сэрца, ты не храм,
А поле, дзе вятры ламаюць жыта.
І кожны з нас, о, не згубі сябе,
І роспач мар, і выбух летуценняў.
Ці ж можна стаць наіўней і слабей,
Перад любоўю ўпаўшы на калені?!
Раскрыліш рукі — не нагадвай крыж,
Калі, адбыўшы смерці ўсе і звады,
На дне гадоў ну вось і ты стаіш
І ведаеш: няма ніводнай страты!

*

Ты нібы молат грукаеш, зямля,
На скронях вечнасці…
І я з твайго камля,
З тваіх бунтарскіх незламаных крыл,
З тваіх цвятоў і ссушаных магіл,
З твайго крыжа, з рабра тваёй пакуты.
Да зор і хлеба мы з табой прыкуты.

Мая крыніца — у тваёй рацэ.
Мая слязіна — на тваёй шчацэ.
Вяночак шлюбны мне звівае воран.
Ах, родны воран,
Як ты чоран-чоран…

*

Ці захаплюся готыкаю Рыма,
Нямецкі, шведскі… Усюды розны люд.
Ды дзе ні будзем,
ёсць нядрэмны суд:
На васільках распятая радзіма.
Зямелька родная,
са мной ты жджэш абняцца,
Ўдыхні ж крыло і дай мне так падняцца,
каб паляцець і біцца ў вокны, дзверы
І кроў разліць па вёсках і паперы.
Ля тых прысадаў, ясеняў ды ліпак,
Рассыпаць косці, нібы песні скрыпак.
Сказаць спакойна: не баюся смерці.
Я так любіла, што не грэх памерці,
Любіла так, што не хаваю праўды,
Але здрыгнуся і ў труне ад здрады.

*

Не вер зязюлі! Усяк нас Бог стварыў…
Наш чалавек… Ён і зямны, і кніжны.
Ёсць прадзеды ў нас. Першадрукары.
Мы з імі зернем і сярпамі пішам.
Наш першы друк… Ён болем нас кранўў.
І след яго не толькі на бяросце.
І ўбіўся знак свабоды і агню
Не ў хруст паперы, а ў людскія косці.
Мы ўсе з трывог. З адступнікаў і дрэў,
І служкі д'ябла ў праведных сутанах
Нас распіналі на гарачых ранах.

А белы свет… Ён нехаця дабрэў.
Вось попел наш. О, як палын расце.
О, як любілі нас, як забывалі.
Але з крылатых птушак і дзяцей
Мы з першым крыкам раптам ажывалі.
Мы з кніг зямных, мы з цвёрдага рабра,
За дух змагання сплочваем сурова.
І кожны з нас гарыць на тых кастрах,
Дзе ўжо былі Народы, Кнігі, Словы…

*

Так доўга я маўчала, што ўсур'ёз
Падумаў нехта: абдзяліў нас лёс.
Маўляў, з табой зусім я не сустрэлася.
Не абпалілася навек, не адагрэлася,
Не адпалала зорнымі прытулкамі,
Не скамянела на чужой вярсце…
Сторукі грэх… Ён праз мяне расце
Балюча так, галінамі і вулкамі.
І я пайду па вуліцах кахання,
Агонь садоў наіўна абміну,
І прадзед мой, што з-пад камення ўстане,
Мне паглядзіць з трывогаю ў спіну.
Ці лёгка ўжо, ці трудна, хоць ты ў пельку,
Ці ўжо душа з адных пустых вуглоў,
Што аж дрыжаць і сыплюцца ў зямельку
Сухія костачкі усіх пяшчотных слоў.
Што наракаць?! І так для пчолак-словаў
Мы залатымі ліпамі цвіцём,
Каб так пісаць, як жыць і быць — нанова,
І паміраць нанова… Ўсім жыццём.

*

Адгаварыла, адбалела… А, было,
Ў студэнцтве ў дэманстрацыі вяло.

Спазналі краты… Ды з сяброў, дальбог,
Тады ніхто ў бядзе не дапамог.
Так аб сяброўстве, помню, дбаў каторы,
І раптам засіпеў, як гад з разоры.
Вось толькі што грымеў патрыятычна,
А тут са страхам:
— Гэты… палітычны…
І сам сабе становішся чужы,
Калі праткнуць «сяброўскія» нажы.
Падумаеш: ды лепш турма і путы!
Ці лепш няхай сам цар пячонку рве,
Але няма страшней тае пакуты,
Калі цябе зацкоўваюць свае.
Ніколі б не падумала, прызнацца,
Што й на радзіме можна нажывацца,
На барацьбе, на шчасці для народа,
На тым святым, што мы завем
«Свабода!».
Вось нехта й ходзіць горда змагаром,
Але датуль, пакуль не грымне гром…
І робіцца так вусцішна і страшна…
Але пра што во дбае людства наша?
У панства лезуць, бы чарвя ў труну…
От нехта думае: ўзлячу! Пасля вярну
Сумленне чыстае і добрае імя.
Ды ў чысціню вяртання зноў няма.
Ідуць гады, і ты ідзеш наперад…
О, як ён здоўжыцца тады, твой чорны цень,
Твае знябытыя Любоў, Надзея, Вера!
Ён прыйдзе, Час.
Ён стукне ў сэрца строга,
Дзе бегалі ягняткі светлых душ…
Ды статак здох, юнацтва больш не руш.
Куды спяшаўся? Што вакол?.. Зірні…

Сябе самому паспрабуй вярні.
Не ведаю, ці лёгка ўстаць з каленяў,
Ды не падняць стаптанага сумлення.

*

Сінякрылыя птушкі праляцелі праз долю,
Толькі чую ў світанні вятроў пугаўё.
О касцёр мой жаночы. Разгарыцца?.. — ніколі.
Я не плачу, хоць страшна мне. Гэта ж маё…
Сіняґрудыя кветкі праз лёс прарастаюць.
Сівізна залатая, як снег, растае.
Палкасць позіркаў любых. Туга маладая.
Я не плачу. І скрутна мне. Слёз не стае.
Сінявокія людзі мяне вінавацяць.
Трэба жыць, як жывецца. І нельга інакш.
Непрыкметна для ўсіх зарубцоўваю памяць.
Ад любові не плачуць. Радзіма, не плач…

*

Ты чуеш стук? А гэта ён, мой дзяцел.
Мой сувязны… Трывожна б'е наранку.
Каму ён стукае праз голле і ствалы?
Якіх плямён самлелыя валы
Уздрыгваюць ад тых зямных вітанкаў?
Чые любоў, нянавісць і прырода
Пульсуюць пад шпрыцамі каранёў?
Глыбокі боль замкнёнага народа
Ідзе праз лес і травы да асноў.
Ідзе праз гукі і бярозак рукі.
Праз нашы крокі, праз мембрану дзён.
Пастукай, дзяцел, як жывуць унукі
І продкам як з глыбіняў свет відзён?
Гавораць мудра: повязь пакаленняў…
Але няма ні хвілі без крыві.

А ён, той дзяцел, б'е з вяршкоў карэнне
На першай ноце вечнасці: жыві!

*

Хаця, дачка, сняжок зляцеў на скронь…
А ты ўсё верыш… праведна, ў агонь…
І як народ — жывеш…
твой люд прыўтомны,
Што быў здаўна вясёлы і скаромны…
Закошаны ў лугі, застагаваны,
Вякамі па жывым баранаваны,
Адкуль жа Слова
з гэткай косткі чорнай?
А можа, продак, дзікі, невучоны,
Малюнак першы крэменем стварыў
Не на ствале, не на сцяне пячорнай,
А на тваім прапраўнуцкім рабры?..

*

Мая сініца — у чужой руцэ.
А мне усё сніцца неба, поўна крылаў.
Тых чорных броў, было, скруціла сіла,
Падняўшы раптам сэрца на прыцэл.
Ў сіло тых чорных броў мяне узялі,
Не перажыць і не перамяніцца.
З чужой рукі ляціць мая сініца,
Аж продкі б'юцца сэрцамі ў зямлі.

*

Віна мая ці лёс?
Мне так баліць…
На дзідах вечнасці ужо здаўна ляжыць
Свабода наша. Кроў яе цячэ
Ў мяне і ў вас. І крышыць нашы косці.
Ёсць вечны суд, што сэрцы нам пячэ.

Скажы, нашчадак, чым мы страты сплоцім?
Зямным каханнем?
Дробная цана.
Здароўем? Што ж…
хварэць гатовы целам.
Але з цаной ці зроўніцца віна, —
Народ, як лес.
Ды колькі дрэў струхлелых!
Ёсць рэвалюцый чыстая пара,
Сланечнік золатам сцягоў гарыць над тынам.
Ці шчасцем проста мне ахвяраваць,
Каб ты, нашчадак, стаў мне верным сынам?!
Скажы — ты верны? Любіш свой народ?
Не зрокся маці?
Немаўля ўжо — гушкаў?
Каб ты смялей ішоў з нары нягод,
Праз сто гадоў я нараджу дачушку.
Дачушка — зорка, будучыні міг!
Як трудна будзе перабыць прагрэсы…
Але здаўна для ўсіх дзяцей зямных
Вісіць калыска ў сэрцы паэтэсы.

1984–2006

* * *

На пераломе раніц і начэй,
На перахрэсці звыклага і вечнага
Не таму ўсміхнуся, што лягчэй,
А таму, што час усё вылечвае.

З РОДУ ЕЎФРАСІННІ
Партрэты

БЕЛАРУСКІМ ПАЭТЭСАМ

Алаізе Пашкевіч (Цётцы),
Ларысе Геніюш, Яўгеніі Янішчыц
прысвячаецца

О Ты, хто словам блаславёны…
Адзіна кім народ жыве…
Пералічы свае імёны,
Харугвы і крыжы свае.
Каб стаць безабароннай гэткай,
Што ад жыцця аж займе дых,
Каб, нібы ружу, спеў паэткі
Прынесці да званіц святых…
Каб зноў з тугой зямной аорты,
Дзе сок, нуклідны ўжо, бяжыць,
Дзе ёсць і першы, і чацвёрты,
Набрацца мужнасці — і жыць!
І ў ззянні слоў праз год прагоны,
Праз мір і войнаў каламуць,
Як кветкі, вашыя імёны
На шлях Айчыны пакладуць!

2004

* * *

Ў начным бяссонні чую крокі сэрца.
У боль прыходзяць родныя… З любві
І паўжыцця сувоем разаўецца.
…І так падняўся бохан на крыві!

Пячы сялянскай вычахне вуголле,
Хоць полымя ў душы здаўна гарыць…
Вунь фарысеі ў храме нашай волі.
У Беларускім храме…
Гандляры!..

* * *

Усё прадбачу — дні і ночы…
Усім прабачу — смех і грэх…
І добры спеў, і злыя вочы,
І гром вясны з дажджыстых стрэх…
І — цішыню, бы ў Бога ў вусе,
Каб зноў, праменнем у траве,
Шапнуць на вушка Беларусі:
— Твая дачка яшчэ — жыве!

2000

АМАЛЬ БЕЛЫ ВЕРШ

Гэта толькі здалося,
Што я гляджу ў твае вочы…
Я — іду па дарозе ў няўмелую восень…
Шлях няблізкі… Заліты
зіхатлівай лістотай.
Ціха шэпчуцца дрэўцы… Ці мо сэрцы,
Што гамоняць у космасе ўпотай?

…Птушкі спуджанай — крык.
…Расцінаецца жах нематы.
Нечакана…
Нібы з зарападу,
нібы з пеpажытага…
Нібы падарунак —
маленнямі —
ты!

Гэта толькі здалося,
Што гляджу ў твае зорныя вочы.
Я спяшаюся зноў
У адчай безнадзеі і роспачы.
…Як аслепшы,
Вязе ў непазбыўнае восень
…мяне.

А дарога заліта блішчастай лістотай.
Толькі шэпчуцца дрэўцы
На мове параненых сэрцаў.
…Ці аб здрадзе змаўляюцца ўпотай
у прадчуванні майго
паспешлівага адыходу?

…І ўсё ж…
Гэта толькі здалося,
Што вязе мяне восень
з болю пякельнага ўпрочкі…
Што —
гляджу у лагодныя вочы,
Завеяныя залатою лістотай.
Ну вядома… Гэта толькі,
як калісь, здалося…

Дзесь ліхтар засвяціў адзінокі.
Лісце падае…
ў крокі
той палатнай сівой пекнаты,
Дзе ужо вывелі ўзор мне
павучыны глухой нематы,
Дзе штодзённа з «ніколі»
Аб'яўляецца ў сэрцы
Прысутнасць…

Гэта толькі здалося, што вязе мяне
З жарам калінавым восень.

Падымаюся.
Іду сама…
Спяшаюся,
Збіваючы локці аб нечаканыя вуглы,
Грукаю
скрываўленымі кулакамі
ў дзверы абрыдлай хлусні.
Малюся:

— Анёле мой! —
Хоць адну сустрэчу!
Аднаго, самага-самага…
Чалавека…
Падаруй… Анёле мой!
Злітуйся.
Хоць напрыканцы жыцця…

Гэта толькі здалося,
Што гляджу
у збалелыя вечнасці вочы,
Выціраючы воцатам вусны
няспраўджанага кахання.

Гэта толькі здалося,
Што коней на сцежцы жыцця
Зноў цугляе жарсцёй маёй
восень…
Гэта толькі здалося.
Гэта толькі здало…

З цішыні… З глыбіні…
З нематы…
Нечакана… Раптоўна,
як з выбуху роспачы…
Як з прытвору намоленага, —

Ты,
Госпадзі!..

1995–2006

СВАБОДА

Свабода, ты не знацьмеш кратаў,
Хоць кроў твая плыве з нажа.
Быў Божы Сын на крыж узняты,
Нас распінаюць з-за крыжа.
Але пад небам хмарна-сінім,
Варожай зграі супраціў,
Усе мы — з роду Еўфрасінні
І ўсе да вечнасці ўзляцім.
Сябрыны гордае сумоўе,
У сэрцы — боль, у горле — крык.
Ўпіваецца ў народ дзвюхмоўе —
Змяі раздвоены язык.
Але пад небам хмарна-сінім,
Ваўчынай зграі супраціў,
На роднай мове з Еўфрасінняй
У вечнае, сябры, ўзляцім.
Радзіма! Ты не знацьмеш кратаў,
Хоць кроў твая плыве з нажа.
Быў Божы сын на крыж узняты,
Нас распінаюць з-за крыжа.
Свабода!

28.07.1997–2006

ДА ПРАГРЭСУ

Прагрэс — дзіця маё, дзівак…
Мяшчанства вулічнай касметыкі! —
На могілках разбілі парк —
І зацвілі адразу ж кветнікі.
О, як там дрэвы ўгон раслі
З магіл рукамі і малітвамі.
Салдаты, слугі, каралі…

Цяпер усе ляжаць пад плітамі.
Чые вы?
Хто?..
З якіх дарог?..
Іду, а пад нагамі хроніка,
І віснуць мантыі эпох
На ліпах, як на вечных помніках.
Дагоняць раптам галасы, —
Рагочуць робаты блішчастыя:
Не для жыцця, не для красы
Еўропу запаўняюць свастыкі.
Я ў парк… Я разрываю час.
Кідаю сэрца над партрэтамі
Ўсіх тых, хто вернецца да нас
Палітыкамі і паэтамі.
Іх ачышчалі на крыжах,
Душылі турмамі і войнамі.
На шлюбных ложках і нажах
Іх сэрцы палымнелі гронамі.
Яны ўжо з Вечнае ракі, —
Забойцы бардаў, гранды, лёкаі,
Хто сілай браў мацерыкі,
Празрэўшы толькі пад рыдлёўкамі.
Празрэўшы раптам:
— Не забі!
Няма між нас на свеце лішняга.
Калі жывы — жыві, любі,
Любі зямлю, дзяцей і бліжняга.
Дай міру мір на сотні лет,
Кіруйся простай арыфметыкі:
О час, не падзялі сусвет,
Як і людзей, —
на кроў і кветнікі.

…Мой лёс, дзіця маё, прагрэс!
Я ў парк іду, жывой сагрэтаю, —
Да тых, хто дрэвамі ўваскрэс,
Да тых, хто стаў ужо планетаю.

СОН АПАЛІНЭРА

— Імя тваё?
— Вільгельм… Апалінар…
— Род Кастравіцкіх…
— Вольны дух. Змагар.

Замрыце, людзь,
Ў гэты судны дзень
Праз вас пяском прасочацца акопы.
І толькі ён, паэта чысты цень,
Крыштальна ляжа пад снарад Еўропы.
О, як ахвяру ўдарыць землятрус.
Ляці, пііт!
Шпіталь…
Парыж…
Знямога.
І раптам — сон.
І ты ў ім — беларус.
Ці ж ад душы заслонішся эпохай?
Табе прысніўся нейкі хісткі плот,
За ім — стары. Стаіць на бездарожжы.
А над зямлёй такі густы чарот,
Якім не крыюць гмахі ў Рыме гожым.
Не бачыў славы гэты край хімер.
Ды прыпадзі да чуйных створак хвора, —
І ўздрыгнеш ты, наш брат Апалінэр,
Пачуўшы ўраз прызыўны рокат мора.
І мы — ішлі.
У войска… На Парнас…

Баліць радзіма ў целе пілігрыма.
Любоў ці войны…
Ненаежны час
Нас браў ад нас,
як беднага Багрыма.
Фатальны век. Фатальнасцю грашу.
Фатальна зноў унук зрывае дзверы.
І ўсё ж чаму шукалі вы душу
Ў чужых краях,
мае Апалінэры?
Сусветны спрынт упрочкі гнаў здаўна.
Чаму ж бяжым на край чужога света?
Наканаванне, воля ці віна,
Што мы — не мы
у нашых жа паэтах?!
Нясіце ж нас бялявінай бароў,
Накрыйце твары чыстаю паперай.
А сонца ўсходзіць над лясамі броў,
Высокае,
як лоб Апалінэра.

1982

НА РАДЗІМЕ

Генрыху і Марыі Далідовічам

І зноў — пра лес, сатканы з непакою,
Дзе ходзяць травы ў пояс — басанож,
Дзе над маёй, здаецца, галавою
Ўзлятае срэбны салаўіны нож.

Наш салавейка! З гэткіх тонкіх крылаў!
На паўзямлі твой адбалелы лес.
І ўсё ж на вечнасць адшукалі сілу,
Імя якой нязменнае — прагрэс.

Харал душы і гралачка стагоддзяў…
Праз хмары дзён яшчэ туды крылай,
Дзе зорка Песні нашай узыходзіць,
Каб тут жа ўпасці знічкаю за край.

Зláві яе, ўратуй! І я з усімі
На мове продкаў праўду напішу.
Адзін для ўсіх… І не шкадуеш сілы,
Пакуль да дна не выплачаш душу…

ГАЛІНЕ ШАБЛІНСКАЙ

Прызнаемся ў любасці жартам,
Пачнём дзівасілавы шлях,
І слова заблудзіцца раптам
У соснах і спелых вяках.

Дзесь горад з татарскага іга
Свой статак каменны пасе
І вуліц гарачая крыга
Кіёскі і гмахі нясе…

А нам — гэты роспач палёту,
Вясковы малюнак на ўсіх…
І кнігі, як смех і пяшчота,
Зрываюцца з сэрцаў людскіх.

1989

ВАЛЯНЦІНЕ ТРЫГУБОВІЧ

Як часта з маскай адкрыцця
Нам развіналі меламаны
Агністы веер пачуцця…
А мы не бачылі падману.
А мы суцішвалі грамы
Нацыянальнага служэння.

Ці смешна? — праглі адраджэння,
І што ж цяпер спасціглі мы?
Ты хто, мой прычаканы друг?
Пагляд трагічны і праменны.
Калі гадоў шырэе круг,
Слабее вера ў перамены.
Я знаю, ты яшчэ не ты.
Але такія роднім сілы!
Каб выйсці раптам з нематы,
З той крыўды, што цясней магілы.

1998

З ДУМКАЙ ПРА ТАМАРУ НУЖДЗІНУ

Я не баюся быць правінцыяльнай,
Неперспектыўнай і нацыянальнай,
З пракляццем вечным знішчаных бароў,
З кучомкай вёсак і пустых двароў.
Я не баюся дзёрзкаю праслыць —
Мы ўсе цяпер заложнікі прагрэсу.
Але збалелым сэрцам паэтэсы
Ад будучыні свет не засланіць.
Правінцыяльнай памяццю грашым…
Пад зоркай… той, чацвёрты… незаменны.
О, што далі народу нашы змены?
Што даў агонь? І што дае нам дым?..
І ў тленні продкі трапілі пад нож
Злачынных радыяцый раўнадушша…
І ўсё ж мы зрушым…
Правінцыйна зрушым
Граніт слупоў пачварных.
Долу…
Ўсё ж!

2004

АДНАГОДКАМ

Сяргею Законнікаву

У радыусе спыненага круга,
Калі піла падлічвае гады,
Мы думалі, што маем хоць бы друга…
І вось ілюзій сплочваем даўгі.
Адчуўшы смак хвіліны і бяссмерця,
Спазналі ўдар крыла і забыцця.
І ўсё-такі… Сябры мае… Паверце…
…Не баймася… Ні смерці, ні жыцця!

КЛЯТВА

Ліне Кастэнка

Маё Палессе, ты праплачаш вочы.
Мядовых соснаў тлеюць міражы.
Прырода, памудрэлая аднойчы,
Пералівае слёзы
у дажджы.
О колькі іх —
З грамамі і без грому, —
Вадою мёртвай і вадой жывой.
Над лёсам, лесам і аэрадромам.
Над намі ўсімі. Кожным і — табой.
Ідзіце ж, хмары, дождж нясіце краю
Для ачышчэння вечнае красы.
Мне з'ехаць нельга…
Бо не хопіць, знаю,
Для тых дажджоў якраз маёй слязы.

ДА МОЛАДЗІ

Дачцэ Валянціне

Аэрапорт на ўскраіне планеты,
Дзе пад крылом — народаў галасы.
А мы ў палёт збіраемся на лета
Без шлемаў, без узлётнай паласы.

Пілот на трапе стомлена прыстане.
Звычайны твар! І ўсё ж — як адкрыццё.
Аэрапорт на ўскраіне чакання
З сакраментальнай назваю — жыццё.

Трывожна зноў. Хаця даўно знаёмы
З палітыкаю мёртвае пятлі.
Віраж і спуск… І ўрэшце —
касмадромы!
Ты зноў, як птушка, ў кулаку зямлі.

Аэрапорт на ўскраіне надзеі
Між гулу слоў і сэрцаў глухаты.
Аэрапорт…. І ўжо не знаю, дзе я,
Ужо не знаю, дзе ў сузор'ях ты…

ЯГОРГІЮ НОВІКУ

З удзячнай думкай пра сям'ю Лянцэвічаў

Ты,
хто падыме пяро маё з рук аслабелых,
Хто народжаны пад аховай Святога Георгія
і святога Валянціна,
Хто з'яднаў дзве ракі
ў адну магутную слязіну радасці,
У якой Каваль агульнага радаводу
будзе адсёння
гартаваць дзіду мужнасці…
Хто стаўся нашчадкам маім і
Злучыў дзве эпохі ў адзін шлях да Госпада,
На якім усемагутны Каваль напаўняе
сэрца полымем
горняга,
Ты,
абраннік мужнасці і любові Святых…
Падаруй
і дзіду, і сэрца тыя,
у часіну пасталення,
Матухне продкаў сваіх —
Беларусі!

ПРА СЕЙБІТА БЕЛАРУСКАГА

Нілу Гілевічу

Увесну шчыруе Душа
на нявораным цаліку,
Падняўшы сявеньку залатаслоўя
з каморы мудрасці.

Падае насенне на камень
адхлання айчыннага,
Каб выцягнуўся з безнадзеі
радаслоўны Дрэў Беларусі.

Улетку шчадрыцца Душа
на сцежцы паміж
валошкамі і залацістым жытам.
Спяшаецца…
Каб у верасні падняліся
На вогненным ручніку сініх пялёстак
боханы хлебу народнага
для сілкавання
знямоглага краю
ў час пагібелі…

Восенню ўзыходзіць Душа
ў захмар’е,
рассяваючы святло
над дзірванамі і сцежкамі Айчыны.
Пунсавее,
спальваецца,
самаахвяруецца,

Каб, барані Божа, не распачалася
зіма ў Беларусі
без Сонца…

ЖЫВІЦЕ!

Івану Антонавічу Брылю

Іван Антонавіч!
Можна было б зноў успамінаць,
як узнеслі Вы некалі,
на пачатку пачаткаў,
Мяне
на арэлях бацькоўскай спагады…
Адтуль, з юнацтва,
няўмелага на ўдзячнасць,
Як і з сёння, вядома, прашу:
Жывіце!

Волат,
што годна трымае на плячах
Цяжар нацыянальнага адраджэння,
Сын Айчыны,
што не дае зарастаць і ўдзірванець
сцежкам беларускім,
Па якіх з такой гатоўнасцю
спяшаюцца ўгон нашчадкі,
часта няўдзячныя…
Жывіце!

Жывіце! Каб урэшце запытаць:
Хіба ў ілюзіях славы —
творчасць?
Хіба ў жоўці зайздрослівай
грамадзянская спеласць?
Хіба ў кублістасці месцячковай —
сапраўдныя еўрапейскія азнакі?
Хіба ў га́ласе пеўневым —
сонцаўзыход таленту?

Іван Антонавіч…
Жывіце!
Каб надоўга
жылі ў Вас і Вамі
Яе вялікасць Беларуская літаратура…
Яго велічнасць Беларускі народ…
Яе шаноўнасць Беларуская бясконца…

Жывіце! Каб разам з Вамі назаўжды
І — да…
і — пасля…
Жыла ў вечнасці наша Бацькавіна.

2006

ШЛЯХ АРЫЁНА
Містэрыя

Адважны подзвіг за народ
Пясчынкай лёг на шлях свабод.

З верша
Джорджа Гордана Байрана
«Смерць героя».

П а э т

О мужны лік, ахвярны лік свабоды, —
Ад мройных песень, віселіц і ран…
Няма на свеце волі для народаў,
Ці гэта раб гаротны, ці тыран.

Цапныя псы, а можа, немаўляты…
Вякі, вякі, раскошы вам стае.
Мой пакербот, не кінь стыхіям брата,
Што так няўмела ветразі куе.
То я кую… І з бронзы, і з надзеі, —
Такія крылы ветру не падняць.
Наўкол цямніца. Хто, адкуль і дзе я?
Чые мячы на што падносіць раць?
І чый прысуд, сяброў альбо пачвараў,
Мяне падмяў, нібы Эгейскі вал?
Арлекінады, мімы і прымары…
Чые крыві ты прагнеш, карнавал?
Адрынь, цямніца.
Дзеці Альбіёна,
Сатрыце скруху з гордага чала.
Прачнуся зноў і свет раскрою стогнам
Сярод руінаў цемры і святла.
Ахвярны воблік шчасця і свабоды…
Няўжо Гаргонай станеш на зямлі?
Мой Арыён і песні-першароды
У рай ці пекла праз вятры плылі?
У лахманах, так горда-басанога
Дзяўчынка-мроя, страсць мая здаўна
Мяне вяла, здавалася, да Бога,
Прыводзіла да скрухі і віна.
Стаў я змаганню верны памагаты.
Руйнуй спакой, вясёлы пакербот!
Было: крычаў так голасна-зацята:
«Віват, кароль!» О, як мне крывіць рот.
«Віват, кароль…» Нясцерпна адзінокім
Тады я чуўся, эліны-браты…
Але цяпер не воклічам высокім
Нам разарваць турэцкія драты!
Не знішчыць краты песняй пастаральнай,
А толькі мечам… Рушся, пакербот!

Хто пойдзе ў бой за лёс краіны дальняй,
Здабудзе вольным родны свой народ…

Прымара Гарольда

Што чую тут? Бяссілае імкненне
Падняць свабоду элінаў з каленяў.
…Ёсць праўда нізкая, прыроўненая славе,
Той самай славе на канцы мяча,
Якой далёка, Байран, да вянца
Багінь бяссмертных, Музы і Палады.
Што праўдзе той да чалавечай звады,
Да гэтай бойні, скрухі, барацьбы,
Дзе пераможцы ў будучым — рабы?
Ты сам сказаў, таму Гарольда згода, —
Няма на свеце волі для народаў…

Паэт

Адны — рабы па мляўкай дабраце
І слабасці сваёй.

Прымара Гарольда

Але ж тыраны…

Паэт

Няма нікчэмней тых, чый хіжы меч
Здымае ціха брату голаў з плеч.
Качан з грады сваёй яму прыставяць з песняй:
Маўляў, пасля ён вольным уваскрэсне.
З такой пачварнай хітрасцю, Гарольд,
Ніякі не адродзіцца народ.
Бо колькі б голаў ласкай ні чмурылі,
Не будзе элін туркам дзеля хвілі.

Прымара Гарольда

Але не стане элінам і лорд,
Хто ўжо ўмакнуў пяро у тую славу,
Што нават клетку з іменем «народ»,
Як павуціну, рве… Далоў дзяржаву!

Ёсць толькі бездань, вечнасць і прастора,
Дзе зніклі нават заўтра, сёння, ўчора,
Дзе ёсць каханне вечнае…

П а э т

Распуста!

П р ы м а р а Г а р о л ь д а

О не, мой сэр, яшчэ жыве Аўгуста!

П а э т

Не руш, прашу. Двайнік, ты моцны тым,
Што ў вочы сэрца цягнешся, як дым.
Пякучы ён. О, як ён памяць коле
Такім густым, такім салодкім болем…
Цяпер не лорд я… Толькі карбанарый.
І слаўны тым, чым слаўны кожны парый…
Цяпер мячом паэзію сваю,
Як молатам, з нянавісці кую.

П р ы м а р а Г а р о л ь д а

Але ж Аўгуста…

П а э т

Соладка, паломнік. Не трэба зноў.
Не для прымар нам помнік…
Тых прывідаў… Халодных ці святых…

П р ы м а р а Г а р о л ь д а

Але ж Аўгуста…

П а э т

Забівае дых…

П р ы м а р а Г а р о л ь д а

Ў Алі-Пашы Аўгуста!
З прачных лап
Павінен вырваць ты каштоўны скарб.

П а э т

Я — карбанарый…

П р ы м а р а Г а р о л ь д а

Хлусіш ты, Джордж Гордан,
Такой душы — пакутнай, грознай, гордай —
Нашто кілзаць турэцкае сірока?
Адно чакае: ястраб клюне ў вока,
Каб асляпіць… Такую знаў пагарду?
Ці, можа, скажаш, вымаліш спагаду
У тых, чый лёс бароніш ты мячом?
Паэт Брытаніі, — дык стань яе ключом
Да тых дзвярэй, што нам адкрыюць свет.
Мы прагнем сэрцаў, земляў і планет.
Як абнавіцца тым агонь крыві.
Ад продкаў ты і продкамі — жыві.
Я быў таксама воляй апантаны,
На трон змагання быў каранаваны,
Шукаў збавення ад духоўнай смагі
І сынам стаў… О не, рабом адвагі.
О так, рабом… Сляпое кацяня.
Ўсе нашы войны, страты… Ўсё гульня
Для вечнасці, якая тым кіруе.

П а э т

А што ж Брытанія? Рашы задачу тую…
Як мне радзіму з вечнасцю звязаць?
Дзяржава ж — межы.
Вечнасць — крышыць краты.

П р ы м а р а Г а р о л ь д а

А хвалішся яшчэ, што стаў салдатам.
Ёсць ісціна: хто сілу духу мае,
То вечнасць тых у свой хаўрус прымае.
О карбанарый, сон гані з павек, —
Не пераможа турка сёння грэк.

Паўстань жа духам, Байран, геній долі,
Свой меч шпурні у тхло зямной юдолі.
Ўзляці над ёй і будзь, як я, шчаслівы,
Не блытай, Байран, музу і алівы.
І не падумай… Тым не створыш здрады:
Ты палікараў[1] стомленых сягоння
Пашлі на левы бераг Ахерона.

Паэт

Гарольд, маліся…

Прымара Гарольда

І з турэцкіх лап
Аўгусту вырвеш…

Паэт

Досыць! Мілы скарб,
Мой скарб з пачварай дыхае смуродам.

Прымара Гарольда

Не будзе волі тым зямным народам…

Паэт

Алі-Пашы ты служка… Зразумеў
Я твой прадажны і ліслівы спеў.
Двайнік, маліся, меч мой нагатове.

Прымара Гарольда

Не я, а ты заснеш у брудным рове.
Адумайся, хто сілу духу мае,
То вечнасць тых у свой хаўрус прымае.
О карбанарый, сон гані з павек,
Не пераможа турка сёння грэк.

[1] Палікар на сучаснай грэцкай мове азначае «дзяцюк»; ужывалася ў значэнні «воін».

Адкрыў мне Бог, што воі з Алазана
І без цябе зруйнуюць гнёт карана
Праз шмат гадоў!.. Калі ж, і праўда, зноў
Ты барацьбы запрагнуў, нібы сноў, —
Змагайся, бард! Але пяром і словам.
Вось барацьбы паэтавай аснова.
Няўжо узняць на ворага не ў сіле
Пяро сваё? Яно страшней за меч!

Паэт

Як мякка сцелеш… Прывід марны, прэч!
Не стане той паэтам для айчыны,
Хто ў цяжкі час хаваецца за спіны
І, нацягнуўшы гераічны німб,
Заве ў баі на мове мудрых рыб.
Я знаю слова сілу і бясстрашша,
Не бойкай дужы — ў слове я змагар.
Але крывёй сцякае воля наша,
Ці ж адмахнуся лірай ад ахвяр?!

Прымара Гарольда

І гэта геній? Жорсткаму сляпому
Не ліра будзе спадчынай, а кій,
З якім у храм паэзіі нікому
Без церняў шлях не ладзілі вякі.
Забудзь пра музу. Калі ж волю Бога,
Маіх парад не ўцяміш да канца, —
Рыхтуйся, Байран. Смерць — твая дарога!
Цяпер зрачэшся ціхага вянца?

Паэт

Бяскроўны храм, дзе мужнасць на каленях,
Нямала хлусаў прагне там збавення.
(Прыслухваецца.)
Але чакай… Ці чуеш ты? Вятрэц
З гары бяжыць там?

Прымара Гарольда

Не, мой сэр… Ганец!
Ён за парадамі з наіўнасцю юначай
Бяжыць сюды. Дык помні ўсё. Іначай…
Памрэш адразу ж, Байран. Дый Аўгуста…
Што з ёю зробіць туркава распуста!..
А ты — «свабода»! Што ёй сынаў скарб?
Самой бы ўцекчы з ненавісных лап.
Твой боль — чужы ёй.

Задыхаўшыся, убягае Э л і н .

Элін

Брацe! Браце, гора.
Алі-Паша, як спрут, нас цягне ў мора…
Ты чуеш, браце, як нясецца стогн?..
Там палікары. Бойка. Ахерон…
На левы бераг рэчкі ці на правы?..
Скажы, куды нам бегчы ад няславы?
О, хоць бы хвілю адпачыць Эладзе…

Прымара Гарольда

Лорд Байран, помні!

Паэт

Тут не месца здрадзе!
На правы бераг рушце. Чуеш?

Элін

Так!

Прымара Гарольда

Сябе ты знішчыў, Байран. Божы знак…

Паэт

Я знаю: смерць! Ды песняй пастаральнай
Мой меч не стане. Ў неба, пакербот!

Хто пойдзе ў бой за лёс краіны дальняй,
Здабудзе вольным родны свой народ…

Элін

Ён памірае. Гэты ціхі стогн…
Зямля Брытаніі… Ты зноў яго парог.
О, як Эладзе страшна стала, пуста…
Што будзе з намі?

Паэт
(шэпча)

Я любіў, Аўгуста…

1989

ПАСЛЯ XIII З'ЕЗДА ПІСЬМЕННІКАЎ

Як шмат мы гаворым пра сваю любоў
да роднае мовы і народа…
Пра нацыянальную годнасць і лёс Айчыны…
Пра тое, адкуль прыйшлі і куды ідзем…

Як горача крытыкуем рэжымы і бэсцім
чыноўніцкую чэлядзь,
тут жа, дарэчы, сядаючы ўпоплечкі з ёю ў прэзідыумы…

О, як шмат мы гаворым!..
Хаця даўно пара было б,
не чакаючы папрокаў у славаблуддзі, памаўчаць!
Але так, каб усе пачулі, як грукаюць нашы,
працятыя джалам дзвюхмоўя, сэрцы!
Як скрыпяць, сціскаючыся, нашы кулакі.
Як крычаць нашы зведзеныя гневам вусны.

А мы ўсё гаворым, гаворым…
Хаця даўно — памаўчаць бы!
Але тымі важкімі, як камяні,
словамі гневу, што некалі кідалі нашы прадзеды
ў п'яных драгунаў на вуліцах Вільні і Менску…

Памаўчаць бы нам, але тым вострым, як меч продка, гневам,
што можа рассекчы любыя краты, каб нарэшце ўварваўся
ў беларускую крыжаўніцу вецер свабоды!

Тады, можа, нас нарэшце пачуюць. І зразумеюць,
як моцна захварэла нацыя беларусаў
на белакроўе анямення…
Якое зацятае маўчанне — на беларускім двары!
Якая смяротная пагроза —
над мовaю…
над народам…
над будучыняй нашай Айчыны!
І якая магутная сіла патрэбна,
каб усім разам нарэшце —
прачнуцца!

2001

КАЛІ ПАМРУ, НЕ СПАЛЬВАЙЦЕ…

Калі памру, не спальвайце, прашу…
А пахавайце ў дол маю душу,
Каб з продкамі яшчэ мільёны год
Мы на сабе трымалі свой народ.
І прыйдзе час…. І расквітнее тхло,
Калі адчуем прагу і святло.
І дрэвы зноў пашлюць нам карані,
Ў якіх атруты сённяшняй — ані!
Дажджы крануць нас праведнай слязой,
Пясок залашчыць матчынай касой,
Прадвесні ранак у густой расе
Нам спеў унукаў звонкі прынясе.
Тады паверым, што хлусні няма,
Што ў тым змаганне наша — нездарма…
І з продкамі праз тоўшчу многіх год
Мы зразумеем, што жыве Народ!

2004

БАЛАДЫ ПАМЯЦІ

А ПРЫПЯЦЬ НЕ СПЫНІЦЬ…
(Пінск — 1240 год)
Паводле народнага

Бацьку, Міхаілу Федосавічу

I

Здаецца, ноч і не была.
І цяжкай, змучанай хадою
З балота раніца ішла
Ў суседстве даўнішнім з бядою.
У плечы ёй царкоўны звон
Ўсё біў і біў… І з недавер'ем
Ступалі ногі, як праз сон,
У твань і ў гнёзды з мяккім пер'ем.
Чаўны зашыліся ў кусты
І бераг выелі да гліны…
І быў туман густы-густы,
Калі слабыя птушкі гінуць.
А звон стагнаў,
нясцерпны звон,
Такі, напэўна, мёртвых будзіць.
Пачулі ў ім і боль, і стогн,
Сагнуўшыся над броснай, людзі.
А звон трывожыў зноў і зноў…
О гора вам, браты, о гора!
Склікаў на сеч сваіх сыноў
Сярод балот узняты горад.
Чаўны ля берага плылі…
Грабцы паціху, нібы ўпотай,
Высока песню завялі,
Каб не параніць слоў чаротам.
Каб не трывожыць іх цяпер,
Каб не расла туга на вёсцы,
Дрымучую траву аер
Стаіла песня ў падгалосцы.

Зязюля, вылеці здаля!
Ці ты жыццё накукавала?
Ды песня птушку прыняла,
Нібы ў гняздо,
ў запеў схавала.
Зязюля шэрая, маўчы,
Над намі крыламі панікні,
Бо ў песню прыляцеў з начы
Крумкач стары
і грозна крыкнуў.
Бо сэрца боль,
туга ўзялі,
Калі праз песню нечакана
Рачныя хвалі паплылі,
Спаласаваныя мячамі.
Каля муроў,
ля пінскіх сцен
Шчапой рассыпаліся вёслы,
Грабцы ўздымалі светлы дзень
На спрацаваных косах вострых.

II

Касіянеры,
Ўперад, брацці,
Мы зброю вышай…
Як мазалі ў зямліцы-маці,
Наўкол узвышшы.
Касою сонца ўскінем.
Потым — да смерці ў госці.
Пакінем на зямлі гаротнай
Крывавы водціск.
Касіянеры!
Сэрца сёння не беражыце.
Ляцяць на нас чужыя коні
У чорным жыце.

У дыме воблакі, як стрэхі,
Прасторы — насцеж.
Касіянеры!
Гулкім рэхам гукніце шчасце.

III

Гудзела сеч —
і паляглі
Палешукі… Быў мяккі бераг.
Іх пальцы моцныя ўраслі
Ў зямлю карэннямі аеру.
Вось бацька з сынам моцна спіць…
Цяпер іх ад зямлі гаротнай
Не адарваць, не аддзяліць —
Праз іх прайшла вясной лістота.
А хто ўцалеў,
Хто яшчэ мог
трымаць гарачы меч рукою,
Пакінуў родны свой парог,
Пайшоў ад хаты над ракою.
У лес пайшлі расці і жыць
За сынам сын
і брат за братам,
Каб там над ханам учыніць
Між дрэў у гушчары расплату.

IV

Адна сляза,
Адна дарога,
Адно бяздонне для людзей…
Іх столькі мала,
Столькі многа
Жыло для праўды без надзей.

Адно славянскае прадвесне
Дало карэнне, каб расці,
Каб той мужыцкай, простай песні
Між вербалозаў расцвісці.
Каб слова выспела з любоўю,
Пад звон калосся,
голля хруст,
Яшчэ у сэрцы з першай кроўю,
Яшчэ ў зародку —
Беларусь.

V

Зямля мая,
задумлівая, белая,
Без цябе засохлі б ручаі,
Воблакі, што сонца абагрэла,
Рассыпацца ў попел пачалі б.
У гнёздах, што бахмацяцца на стрэхах,
Не ўздыхалі б сцішана буслы,
Баравіны вымерлі б без рэха,
Скамянелі без зярнят палі.
Не было б, мой белы край, спагады,
Хлеба і тваёй жывой вады,
Нават сэрцы, чуйныя да праўды,
Ачарсцвелі б у людзей тады.

VI

У нашых дрэў нязломны нораў.
Між голля выспеў неспакой.
Зноў хан ідзе, спяшае вораг
З душой, бы ятаган, крывой,
З зямлі яшчэ праб'ецца ў вёсны
З ігліцай цёплаю расток,
А покуль што аселі сосны
Па грудзі самыя ў пясок.

Тут шлях для ворагаў канчаўся —
Ажыны ногі абаўюць,
І нават корч стары прыўзняўся,
Каб кінуць ім у твар змяю.

VII

Зноў сеч гудзе… Плячо ў плячо —
Стаялі дрэвы ў самым пекле.
І вось рука з крывым мячом
Галіну ў ясеня адсекла.
Ён застагнаў.
Дубы плылі
Далонямі уніз, як цені.
І так адчулі пах крыві
Лісты, і травы, і карэнне.
Гулі у коней капыты,
Сукі успыхвалі, як свечы.
На грывы клаліся лісты,
Галінне падала на плечы.
Як птушка, летні дзень зачах,
Зляцеў за лес, як шэры жораў,
Быў попел у яго вачах —
О гора вам, браты, о гора…
Іржалі коні на ляту,
Губляліся у дыме чорным,
Упала сонца у ваду —
Дзіда пацэліла у горла.

VIII

Адступаюць паволі,
адно за адным,
У зямлю уваходзяць,
адно за адным,
Нібы сон у начах,
…далёка, як дым…

Горда гінулі дрэвы у краі маім.
Seклі іх па руках,
крыўды кідалі ў твар.
З птушанятамі падалі дрэвы
ў пажар.
Колькі гнёздаў стагоддзі
Развеялі ў дым…
Мужна гінулі дрэвы
у краі маім.
Запазніліся.
Хопіць,
пара і на скон!
Толькі голле расце,
зноўку чуецца звон,
Неадольныя ўсталі,
адно за адным,
Прамяністыя дрэвы
у краі маім.
Ўсё іх болей і болей.
Ад весніх надзей
Зелянее зямля.
Песня ў сэрцах людзей,
І гайдаюць аблокі
дно за адным,
Тыя дрэвы,
што выраслі ў краі маім.

IX

Быў час,
і моцныя далоні
Ламалі шыі ў ханскіх коней.
То сіл няма,
то зброі мала —
На дол нас, ясеняў, кідала.

Цякла для ўсіх адна рака,
Была адна, з мячом, рука,
І на усіх было, здаецца,
Адно, параненае, сэрца.
Мы не скарыліся ў той час.
Ці ўнукі памятаюць нас?
Ці ведаюць унукі сёння,
Як мы губілі ханскіх коней?
Як нам падмогі не хапала,
Як нас пад капыты кідала?..
І нават сонца над зямлёй
Цвіло, набраклае крывёй.

X

Загналі у лясы…
Было… загналі.
На паўдарозе людзі не прысталі,
Пайшлі ў карэнне, травы і галлё,
Між дрэў зрабілі новае жыллё.
І ўвысь ішлі і ўглыб —
куды не цесна,
Адна была, свая,
з лістоты,
песня.
Верацяном звінела ў голлях сонца,
Як нітка, дні цягнуліся бясконца,
Хоць біў струмень з-пад кораня спазнання,
Маланкам злым здзіўляліся сяляне.
Успыхвала агнём кудзеля хмар,
І плыў пажар з дажджом,
гудзеў пажар,
Аж покуль каласы дабра паспелі
І людзі хмары косамі пасеклі.

За зерне буйнае і за святую волю
Сваю зямлю любілі ўсе да болю,
Ад родных хат упрочкі не ўцякалі.

Драпежніцкія рукі адсякалі.
Змагаліся і гінулі ў баях,
Яснеў пад сонцам перамогі шлях,
А час — для нас…
А Прыпяць не спыніць…
«Ой да ла́таці, Божа, дай дажыць».

1970

ЛІСТЫ ДА МАЦІ

Маці — Ганне Раманаўне,
ветэрану вайны,
вясновай настаўніцы

I

Вясна цяплом сваім атуліць
Бярозы светлую душу…
Я ліст вясновы да матулі
Імклівым раўчуком пішу.

Мой алавок звініць, спявае,
Закрэслівае злыя дні
І стрыжань-прамянёк хавае
У патаемнай глыбіні.

Здаецца ўсё такім нязвыклым
У вольным небе, на вадзе,
Над полымем шпачыных крыкаў
Зялёны дым угору йдзе.

Птушыны сум — гняздо радзімы —
З маленства ў сэрцы я нашу…
Пяром зялёнае шыпшыны
Я да матулі ліст пішу.

II

У вырай словы адсылаю,
У ранішнюю чысціню,
З трывогай галаву схіляю,
А ці спазнаюць вышыню?
І зноў зямля мая сагрэта
Цяплом буслінага крыла.
Пашлі маёй матулі, лета,
Праменьчык добрага святла.

III

А я заўжды ў чаканні, мама,
Зялёнай, гулкае вясны,
Калі ў красавіку растане
Снег перажытай сівізны.

Ляцяць імклівa між сінечы
Прызнання словы-жураўлі,
І сэрца птушанём трапеча,
Дагнаць імкнецца весні клін,

Заўжды жыву ў чаканні, мама,
Што ў вёсцы нашай,
у цішы,
Барвяны красавіцкі ранак
Пралескаю прарос з душы.

З-пад снегу пырснулі пялёсткі
Святла, любові,
дабраты…
Вясна здавалася б марознай,
Калі б, жаданая, не ты.

1976

БАЛАДА ПРА «АСЕННІ СОН»

Мы выбуху таго не чулі,
Бо музыка мацней была
За посвіст нечаканай кулі,
За гром гарматнага ствала.

Даўно было…
Ці мо нядаўна?..
Аўто, кіруйся у аб'езд.
Па плошчы маршыруе спраўна
Ваенны духавы аркестр.

Ён грае вальсы, грае маршы…
Ды раптам выбухне, як стогн,
Апалых лісцяў учарашніх
Сон вогненны — «Асенні сон».

На полі франтавога бою
Свой сон апошні бачыць зноў
Трубач з прабітаю трубою
На скрыжаванні ўсіх франтоў.

Не пальцы нібыта ў знямозе,
Не рукі нібыта ў крыві,
А поўня лісцяў на дарозе
Ці ў лесе кіпень журавін.

А над забітым музыкантам
Схілілася
(Грамчэй, «ура»)
Адна, з пагонамі сяржанта,
Мелодыя, бы медсястра.

А над расхрыстаным маэстра
Ляцела праз гарачы град
Услед за жураўлямі песня
На мірны сённяшні парад…

Мы выбуху таго не чулі,
Бо музыка мацней была
За посвіст нечаканай кулі,
За гром гарматнага ствала…

1978

БАЛАДА БЕЛАЙ ЛІЛЕІ

Цяпер на Захадзе ўсё мацней гучаць галасы, маўляў, калі б не было Жанны д'Арк, калі б яна не ўмяшалася ў натуральны ход гістарычных працэсаў, усё еўрапейскае развіццё пайшло б паіншаму. Гаворыцца гэта з выразнай крыўдай на Жанну.

З часопіснага артыкула.

Ідзе вясна па белым свеце,
І нам трывожна: недзе зноў
Палаюць будучыні дзеці
Ў напале атамных гадоў.

І птушкі, што цяпло прарочаць,
Буслы, вясеннія майстры,
Над гнездзішчам жыцця клякочуць
І крылы ўзносяць, як кастры.

Быў час —
прыйшла трывожна-смелай.
І хруснула нябёсаў стынь.
Пастушка з Францыі гарэла
У ціхай вёсачцы Хатынь.

Давілі тлустыя аблокі,
Як дым руанскага кастра.
«Баюся здрады я — і толькі.
Так жорстка — здрадаю караць!»

І там, дзе груд гісторый тлее,
Адкінуўшы кальчугу хмар,
Свяціцца белаю лілеяй
Сляза народаў, Жанна д'Арк.

Нашчадкі жорсткіх інквізіцый.
Фашысты… Неа… Гвалт пагонь…
Бягуць,
бы карнікі,
вазніцы,
А перад імі — белы конь.

Імчыцца ён пры ўсім народзе
Святой дарогаю ахвяр.
Ў сядле апаленых стагоддзяў
Крывінка болю,
Жанна д'Арк!

Малітва рук над галавою.
…А вы ў касцёр смяротны зноў
Сваю падкладваеце зброю
Замест
агню падданых дроў.

Прарокі неаінквізіцый.
На чыстым твары — важкі бот.
Са смерцю — здрадніцтву зрадніцца,
Не здрадзіш толькі ты,
Народ!
У цэнтры атамнага гета
Нясе
агнём абліты сцяг
Лілея белая планеты,
Няскораная
Жанна д'Арк!

1976

БАЛЛАДА ФРАНТАВОГА МЕДАЛЯ

Ішоў Іван да Мар’і.
Такі ваенны шлях.
Медаль зямным паўшар’ем
Пазвоньваў на грудзях.
А той медаль геройскі, —
Такому кожны рад…
Не раз у пешым войску
Быў ранены салдат.
Было герою грэшна
Патайны голас чуць:
«Не лезь, ваяка, першым,
Не лезь, а то заб’юць!»
А ён спяшаў, пяхота,
«Касіў» і «малаціў».
У важкіх тупаў ботах,
Зямлю сваю круціў.
Край абароньваў нечы,
Франты надточваў дню…
А смерць крычала ў плечы:
«Ўсё роўна даганю!»
Прыйшоў Іван да Мар’і,
Адолеў доўгі шлях.
Медаль зямным паўшар’ем
Пазвоньваў на грудзях.
Сынок шчаслівы крадзькам
Штосьці позіркам прасіў.
І зняў медаль свой бацька:
— Вазьмі, брат, панасі!
І сын памчаўся, рады,
Праз грозныя гады.
З-пад хлапчуковых пятаў
Узвіўся чортам пыл.

А следам — гул снарадаў,
І грозны фронт,
І тыл!
…Вясною так нязвычна
Ударыў гром вайны
На ўзгорку ідылічным,
На міне ля сасны.
Дагнала смерць-нябога:
Плаці, раз бацькаў сын,
За мір і перамогу,
За той медаль адзін!

…Ды з бацькаваю славай
Усё бяжыць сынок
Па ўсёй зямлі крывавай,
Праз даль усіх дарог.
Праз боль акопных ранаў
І дымныя крыжы
Сын Мар’ін ды Іванаў
Усё жыццё бяжыць.
І звоніць гэтак шчыра,
І асвятляе шлях
Медаль,
паўшар’е міра,
Ў малога на грудзях!

ЖЫЦЦЁ

Гэты век далёкі і драўляны.
Космас дрэў, пагоні і звяры.
Залізаўшы вогнішчамі раны,
Век павесіў зыбку у бары.
І, да сэрца горнучы зарану,
Над сыночкам, хрэснікам віны,
Маці склала ціха калыханку:
«Бацька твой не вернецца з вайны».

Хрысціянства змучылі праклёнам, —
Цудатворцы, смерды, каралі…
Над Руанам служкі ад амбона
На касцёр адступніцу вялі.
І, павесіўшы калыску паміж дыму,
Над дзяўчынкай, горлінкай вясны,
Прахрыпелі словы пілігрымы:
«Бацька твой не вернецца з вайны…»

Мой — дваццаты… Атамна распяты.
Кроў і чэрвень. Раны перамог.
У бінты ўціскалі медсанбаты
Боль франтоў, народаў і дарог.
І, павесіўшы калыску паміж ночкі,
Дзе чарнелі ў вёсцы каміны,
Галасіла маці над сыночкам:
«Бацька твой не вернецца з вайны…»

Я не знаю, за каторым гаем
Нам шапне сузор'е Арыён,
Што так страшна космас пераймаем,
Збыўшы травы мройныя і сон.
Гэты час — планет і нацый рынак,
Гэты век расхітвае званы.
Ціха, маці,
Ціха, напамінак…
Бацька наш…
не вернецца…
з вайны.

ПАМЯЦЬ

Не абмінай мяне, трывога,
Не здраджвай толькі, памяць, мне,
Бо не канчаецца дарога
У партызанскай старане.

Пакліч, заранка, неспакойна,
У шыбу грукні сувязной.
Пупышкі тояць,
як абоймы,
Аціхлы неспакой
вясной.
А з сэрца, горача і колка,
Галінка вырвецца, як дрот.
І пырснуць лісцейка асколкі
Па белым садзе уразлёт.
Не забываецца дагэтуль…
Лязом здаецца маладзік.
Блакаднаю ляціць ракетай
Над нашай вёскай пеўня крык.

Бы перад светам на паверцы,
Сад вечнай памяці цвіце,
Суквецці цэляцца —
у сэрца,
І кожнае трапляе ў цэль.

* * *

Няхай наш свет не зрушыцца нічым,
Хоць мы свой лёс прагрэсам перагрузім.
О клоун славы, мы з табой маўчым
Пад барабанны гром старых ілюзій.
О клоун славы ў смокінгу любві,
Ці, як пінгвіну, страшна ўжо на свеце?
Замешаныя на чужой крыві,
Ілюзіі, вы нас перажывеце.
І ты смяешся, вечны чалавек, —
Не разгадаць нам цыркавых загадак.
Зрываюць слёзы з маладых павек
Ілюз'яністы тытулаў і здрады.

А вось — трукач. Паўславы — на вадзе.
Ну што маўчаць пра ўсё, што набалела?
Вазьміце скіпетр колішніх надзей,
Калі заснем — вы падыміце ўмела…
О не, не целы… Хоць палову страт.
Вы падыміце памяццю нятленнай
Той свет, дзе прадзед наш, як Герастрат,
І дзе сяло не зблыталі з арэнай.
Дзе нашых рук святая паралель
Яшчэ не стала развітальным крыжам…
Яшчэ ні Рым, ні Лондан, ні Марсель
Сябе не ачмурылі сном адрыжак.
Маўчыць трукач. Паўславы — у гадах.
Удар ці стрэл… Усё вядзецца лоўка.
Хоць паласне па людзях добрых страх,
Смяюцца людзі: цырк — перастрахоўка.
Ілюз'яністы стрэсаў і маны,
Ваш век мінае. Але як бясконца!
Няма — вайны? Галоўнае—вайны?!
Ці ж важна ўсё астатняе пад сонцам?!.

1984–2006

ПЕРАСТВАРЭННІ

Леся Беларуска

МАЛІТВА ДА КАЛЫМЫ

ДА КАЛЫМЫ

Даль засцілае імгла…
Тут — ні хлябоў, ні любві…
Матухна-Калыма,
Не пагубі, не ўмярцві!

Месяц завіс залаты
Акрайчыкам хлеба ўгары.
Матухна-Калыма,
Голадам не замары!

Белая даль навакол,
Ты нас імглой агарні:
Ў небе —
крамлёўскі арол.
Матухна, абарані!

Магадан. Перасылка
1939

* * *

Зрадніцца ў час які змаглі
ікона і сякера —
у Крамлі?!
Пакуль сякера ўсюды скача,
Заступніца паціху плача,
на цвердзь зямную ў час пагрозы
гарачыя раняе слёзы.
…Слязінкі тыя бачыш ты
ў глыбінях вечнай мерзлаты.

ЕЎФРАСІННІ ПОЛАЦКАЙ

Сыходзяцца шляхі, нібы ў крыжы,
твой золатам убраны, мой — «калючай».
Як справядлівасць адстаяць, скажы?..
Няўжо заўжды
вось так было балюча?
Два вобразы над Беларуссю
бачны мне.
Хіба сляпец не ўгледзіць іх у дыме…
Нас дзве сястры:
адна на Калыме,
другая — у Ерусаліме.
Я ўсё стрываю і, як ты, змагу
прайсці жыццё упэўнена і прама.
Ты мураваныя апекавала храмы…
Я ж душы тут,
як храмы,
берагу.

Лагер «Эльген»
1945

РЭПЛІКА ТАЁЖНАГА ФІЛОСАФА

Сябру першародства,
Духу Продкаў прысвячаю

…То абыякавасці глетчар,
то льды сардэчнай мерзлаты.
Цішэй, мой сябра,
шчэ не вечар,
а наступленне цемнаты.

Мой сябра, Дух далёкіх Продкаў,
клянуся гонарам сваім:
калі мне час — у шлях кароткі,
расстрэленай ступлю па ім.

Апошні крок — з Радзімай мілай,
нібы з дзіцяткам, на руках…
Яе ўтрымаю над магілай —
Ёй жыць пасля мяне ў вяках.

* * *

Нас выбірайце ў лідэры, мужчыны!
У свеце Божым птушкі мы не скрыўдзім.
Час нас абраў. На тое ёсць прычыны:
Мацней — мы любім,
меней — ненавідзім.

За ўсіх дужэй, напэўна, на планеце
Жанчыны, — мы!.. І вам скажу цяпер:
Вось я, слабая… Ды ўва мне, паэце,
Здаецца, сіла — ў сотні атмасфер!

Хлусня наскрозь у казачных зачынах.
Няўжо хтось верыць у кітоў, як немаўля?
Не на кітах Зямля, —
а на жанчынах…
На нас спакон
трымаецца Зямля!

А я — жанчына, і ўжо тым прыгожая.
А я — пакутніца, дачка дабра ў вяках.
Невыпадкова на іконе —
Маці Божая,
Як Бессмяротнасць
з Дзіцем на руках!

* * *

Стану для Айчыны
звонкай одай,
закончыцца з няпраўдай судны бой.
Адна сям'я ўсіх нацый і народаў,
о Беларусь, —
то вобраз твой!

Лагер «Эльген»
1941

У ЛЕСЕ

Невядомая для свету паэтэса,
дрэў паўночных гладжу я кару
казачнага лагернага лесу…
І з ахвярамі сякеры гавару.

Стойкай шахты стане дрэва-цуда,
альбо домам,
альбо мачтай карабля…
Ці тым самым нашумелым навабудам,
дзе шумела маладосць мая.

Лагер «Эльген», «Цёплая Даліна»
1946

МОЙ СВЕТ

Яго чарнілі. Рабавалі. Гналі
На плаху. Наразброд.
На Калыму.
Аднак жа вышыню яго прызналі, —
І шанс быў дадзены у горкі час яму.
Каб выжыць і сабою тут застацца,
У кулаку свой лёс заўжды трымаць,
Па-над хлуснёй і смерцю зноў узняцца
І гонар свой, свой свет паратаваць.

МАЛАДЗЕЧНА

Роднаму гораду маладосці —
з пачуццём замілаванасці
і любові — прысвячаю

Душою «маладой»
яго сам Бог пазначыў…
Маёй любові быў дзевяты вал,
калі ў пятнаццаць год
спатканне тут прызначыў
юнак, які мяне — пацалаваў.
І засаромеўся
тым сорамам адвечным,
які бароніць чысціню:
— Не руш!
Мой Маладзечна, любы Маладзечна!
Мая навек святая Беларусь!
Я вершамі ўтаймоўваю пачуцці
і аб табе начамі трызню тут:
баюся зноў чужацкай каламуці,
каб не прыстаў да нас
халуйскі бруд.

Салодкі сон душу маю мілуе,
збаўляе ад пакутаў і нягод.
Салодкі сон… О, як мяне цалуе
той хлопец у мае пятнаццаць год!
А хлопец той — смуглявы і чубаты…
Баюся прачынацца, не хачу:
бо раптам то — не ён,
а… Век Дваццаты,
я ж — Беларусь,
і я даўно маўчу.
Зноў засаромелася стоена-бязвінна
і апрытомнела тады мая душа…

Як доўга мы стаім пад зорным ліўнем,
Як хораша блішчыць ля ног
Уша…
Рака надзей адвечная блішчала,
глыбіннай моцы музе надала,
і каб зямля мая
паэмай стала,
і каб праз пекла я прайсці змагла.

ВЫШЫНЯ

Вышынёю
ў небе ганарацца
зноў арлы
над зонаю калек.
Але нават птушкам не зраўняцца
з вышынёй тваёю,
Чалавек!

ЧАМУ?
Песня трыццатых гадоў

Ноч сумёты высокія лепіць,
З гора ноч звар'яцела сама.
Вось сумёты…
А бачацца — склепы.
Чорным крэпам злятае пацьма.
Над баракам — уснежаны вецер
Будзіць горкую памяць паўстаць.
Нібы плачуць галодныя дзеці,
Нібы сіраты плачуць, не спяць.
Чую голас дзіцячы пад ранак,
Працінае трывожна пацьму:
«А куды павялі цябе, мама,
Пад вінтоўкай, у ноч, і чаму?»

Чорна-мёртвая панарама.
Боль зямны адплывае ў пацьму.
«І чаму?» — Не адказвае мама…
Можа, скажа Масква?
Дык — «чаму?»

* * *

З гэткай вераю ў бяссмерце —
смерць не страшна.
І перад вачмі ўсяе брыгады
стане ўпэўненай походка і адважнай, —
калі буду адыходзіць
у манады.
Палічыце гэты верш маёй распіскай:
чаша выпіта да дна — жыцця і праўды.
І труна падасца лёгкаю калыскай —
адыходжу я з усмешкай
у манады.

І якая б ні была ў Айчыне ўлада,
хай прызнае тая будучыня ў скрусе:
…наша Леся адышла сама ў манады,
ворагам сказаўшы:
«Не здаюся!»

Лагер «Эльген»
1948

* * *

Не абдыме ніхто неабдымнага, —
Сведчыў так усезнаны Пруткоў.
Толькі я — сведка сплаву трохмернага:
Дурняў,
«мудрых»,
І вечных рабоў.

ДАЧЧЫНОЕ

Роднай Беларусі

Я — вораг гвалтоўных акцый,
хлусні і пагардлівых жэстаў.
Я — часцінка цывілізацыі
ад Полацка і да Брэста.
Быў адказ мой заўжды: «Не здаюся!» —
хаця вораг змушаў да маны.
Вочы маці маёй Беларусі…
Палягчалі пакуты яны.
Давялося мне ў тыя гадзіны
і дачкой, і байцом яе стаць.
Беларусь, мы з табою адзіны:
па дыханні
і твары
нас можна пазнаць.

1939

Я СЁННЯ ІНШАЯ

Я сёння іншая, бясспрэчна,
мяне з рудой век пераплавіў.
Ды родны горад Маладзечна
мацней, чым я,
ніхто не славіў!
Мая душа з любві нямее…
Край продкаў мілы, я клянуся:
так аніхто любіць не ўмее,
як я, каханай Беларусі.
Адкуль бярэцца толькі сіла?
Сцярплю ўсе мукі і
ўсе болі.
Дзеля Айчыны маёй мілай
ступлю у полымя любое.

Лагер «Эльген»
1945

* * *

Наперадзе — полюс усіх халадоў,
Ахоцкае мора — пазадзе.
Між імі —
адно мая маладосць
з замерзлай слязой у паглядзе.

Бальніца «Левы Бераг»
1944

ЦІХА СПЯЮЦЬ ПРА НАС

Скажам — спявайце! —
цудоўнай парой напрадвесні.
Свайго дачакаемся часу і мы…
Калі будзе свята,
свята лагернай песні,
думак і мар, і надзей Калымы…
Ціха спяюць пра нас.
Скрытна і скупа.
Колецца праўда,
як грані штыхоў…
Толькі з-пад снегу чарнеюцца трупы,
нібы шматкроп'е
Песні вякоў…

Бальніца «Левы Бераг»
1945

БЯССОННІЦА

Пакутую ўспамінамі да золку:
…будавалі светлую вясну…
Праўду папрашу, нібы сяброўку:
«Ляж са мной, гадзінку мо засну».
На зямным абледзянелым шары
Маразы…
Баракі…
Людзі спяць…

I гараць у душах зноў пажары
…помсты.
I нічым іх не суняць!

Лагер «Эльген»
1942

У ЛАГЕРНЫМ БАРАКУ

Пішу і крэслю… Не, усё — не так!
«Не сатвары куміра», — помню гэта.
Я апяваю лагерны барак,
а сопку называю цэнтрам свету.

Ноч. Дзверцы печы-бочкі адчыню,
гараць, гараць, святло ліюць мне дровы.
Бярвеннні пад паэмы заганю,
а потым узвяду на іх і словы.

Смалой сасновай мой прапахне верш.
Пачатак свету бачу я нанова:
сляза жаночая… Сляза была найперш…
I з той слязой пакутліваю — Слова!

З параненай душой няветлы свет.
Сяброўкі спяць… I брыгадзір Алена
(куміра сатварыў усё ж паэт!)
спіць у цянётах зла — ўвесь боль «Эльгена».

А над тайгою выспявае гнеў
і пагражае катам ён трывожна.
…Цвік забівае хтосьці ў ногі мне,
і ў галаву…
I выцягнуць не можна.

Напоўніць сэрца мне трывожны звон.
Мы ўсе ў цвіках наскрозь — і я, і строфы!
Укрыжаваны лёс людзей спакон.
I ўся тайга — як грозная Галгофа.

«Цёплая Даліна»
1947

* * *

Да братэрства ўсіх народаў я імкнуся,
духоўных вылюдкаў зрынаючы у прах…
Мяне ў Айчыне
катавалі беларусы.
І ратавалі латышы —
у лагерах.

МНЕ БАЛЮЧА

Прыняла я свой боль немінуча.
Зону голай рукою не зняць!
Як баліць мне!
О, як мне балюча!
Анікому той боль не суняць.
Меладычна бакалы і шклянкі
недзе ў шумным застоллі звіняць.
За іх звон трэба нам, паланянкам,
вечна ў снежных сумётах ляжаць.
Хай сяброўкам
па той бок «калючай»
шчасна будзе і жыць, і спяваць…
Як баліць мне!
О, як мне балюча!
І нікому той боль не суняць…

Лагер «Эльген»
1948

* * *

Бяссонніца крычала:
«Майна!», «Віра!»
і памяццю паліла, як агнём.
Каб свет паратаваць, што можа ліра
Між чорнай ноччу і холодным днём?..

Барак начны — адзінства ценяў, грацый:
нямала з прыіскаў прыходзіць дзівакоў.
А я ўсё думала аб ратаванні нацый
усіх часоў і ўсіх мацерыкоў.

І крыжыкам, і гладдзю сум расшыты…
Схуднелая…
Дзе тая прыгажосць?
Здаецца, школьны спісаны ўжо сшытак.
І ў ім усё, што мной пражыта, ёсць.
У ім усё: «учора», «сёння», «вечна»,
і нашых мрояў
воблак залаты.
Я запісала ўсё — душой,
і неаспрэчна! —
тут,
на скрыжалях
вечнай мерзлаты.

ВЕЧНАЯ МЕРЗЛАТА

Не толькі ля Полюса холаду,
не толькі ў нябёсах пустых…
Яна —
расстраляная змоладу —
у сэрцах
холодных
людскіх.

Лагер «Эльген»
1946

ЭЛЕГІЯ

Аляксею Марозаву

Я часта не валодаю сабой.
Сябе наяве… мёртвай адчуваю.
І толькі,
Каб сустрэцца нам з табой,
Жыву,
І ўсе пакуты тут трываю.
З мяне хацеў вяроўкі злыдзень віць,
Што прыткі на любое катаванне.
Марозавых — марозамі ўмярцвіць! —
Яго прысуд для нашага кахання.
…Вось мой барак. І наледзь на акне.
Дзесяты год я тут, у льдах, закута,
як Праметэй…
Ды веру, што мяне
Гефест пазбавіць — скончыцца пакута.
Насенне кветак ўсё-ткі зберагла!
І палячу к свайму я Аляксею,
І вынішчу дашчэнту кветкі зла,
І кветкі добрыя ў палях пасею.
«Ты — малайчына!
Кветкі зла — губі,
Дабра сей кветкі.—
Скажа ціха эра. —
Дзеля кахання і дзеля любві,
І дзеля несмяротнага імя…
Бадлера!»

СІМВОЛІКА

Быццё
жалезным долатам
расколата.
Пануе на зямлі
бедлам і вэрхал.
«Саюз» народы жне сярпом…
І молатам
іх па галовах
лупіць зверху.

«Мылга»
1947

* * *

Прысягаю
роднаму краю,
годнасцю дачкі яго
клянуся:
паміраю, ціха паміраю…
Паміраю —
толькі не здаюся!

Лагер «Элыген»
снежань 1947

РОЗДУМ

О думак бура! Ўсё з напалам цігля!
Пераацэнка праваvых вярыг…
А праўда тая, —
што на катарзе спасцігла,
вось з гэтых,
снегавых і вечных, кніг.
Дзявочыя усмешкі-перламутры
цямнеюць тут і… сыплюцца ў снягі.

Адно:
душа
стае з гадамі…
мудрай,
подобнай да калымскае тайгі.

СЯСТРЫ

Дум крылатых чароды ўначы
праляцяць над калымскай прасторай…
На лічыльніках хоць падлічы,
о сястра,
колькі я паспытала тут гора.

Што ёсць цяжкая праца,
і пекла «прынуд»,
дзесяць год… Уявіць хіба можаш?
Падлікуй,
колькі ў кожнай гадзіне мінут.
І на дзесяць гадоў перамножыш.

Як жа вымераць болю ў мінуце працэнт?
Спрэс жыццё стала гэтым працэнтам.
Калі ўсцяж над тобою — у дзірках брызент,
і ў паўсотню мороз — над брызентам.

Гэта ноч. Толькі ноч.
Ад відна да цямна.
Дзень працуй…
Дзень працуй, што ёсць сілы.
«Гэй, давай!», «Гэй, давай!» —
Толькі песня адна…
Толькі — пілы, сякеры… Сякеры і пілы…

Прорва думак, і болю, і гора гара.
І сама ты — у пене бяссілай.
На Радзіме ўсё гэтае ведай, сястра,
каб мяне анідзе не забыла.

НАШЧАДКУ

Нашчадак мой,
уведай праўды спраты,
запомні, у які жывеш ты век:
то не жалеза шчэ —
замкі і краты…
Мацней жалеза —
вольны чалавек!

* * *

…Паміж молотам
і накавальняй…

З прыказкі.

На золатам багатай Дальняй
жыву — пяю,
жыву — люблю….
Між молатам і накавальняй
удары лёсу я цярплю.

ПОМНІК
(Жартам)

Пастаўце
мне помнік у горадзе родным:
жанчына з граніту
сшытак вершаў сціскае ў руках…
Вось стаіць яна — горда і прама,
наручнікі пад нагамі.
Надпіс просты: «Дачцэ нашай — Лесі.
Яна пагарджала гадамі рэпрэсій».

Лагер «Эльген»
1947

ЦІШЫНЯ

Ім, якія заўчасна пайшлі з жыцця, —
вялікім мучаніцам-лагерніцам Паўліне
Мельнікавай, Лялі Кларк, Асі Гудзь —
з болем у душы і любоўю прысвячаю

Над заснежанай далінай — цішыня.
А ва ўлонні той гаротнае зямлі
Бацькаўшчыны дочкі, як адна,
змардаваныя няволяй, паляглі.

Цішыня… І толькі голас не заціх
тых пакутнікаў збалелае зямлі.
І нямецкія аўчаркі рвалі іх,
і свае, ва уніформе, кабялі.

Паланіла дом бяда сярод начы.
Крык дзіцячы: «Мама, мамачка, куды?!»
Абяцала: «Я вярнуся, не крычы…» —
і не ведала, што пойдзе назаўжды.

Крык дзіцячы — і цяпер ён у вушах.
А надзеі промень — праўда, што святы…
Вось ляжаць яны з ільдзінкамі ў вачах,
у абдымках гэтай вечнай мерзлаты.

СЛОВА Ў ДЗЕНЬ 9 МАЯ

Землякам маім прысвячаю

О людзі добрыя, такое
дзеля мяне, прашу, зрабіце:
заместа слоў «Быў перапынак» —
«Была на фронце» — напішыце.
Калі са смерцю — вочы ў вочы.
Калі
да мерзлаты прыкулі…
І лагерны мароз штоночы
са слёз маіх выкоўваў… кулі!
Я берагла Айчыне вернасць
і ў тым жыцці сваім кайданным.
Вы напішыце…
Хай паверaць…
І родны край.
І сябар даўні.

Лагер «Эльген»
1945

ПРЫЗНАННЕ

І. А. Буніну

Замежная — сапраўдная Расія,
увысь, ушыр, углыб — усё яна!
Дзе талент з мудрай думкай —
там і сіла!
Расія —
ад Берліна да Харбіна.
Сыны Расіі…
У ліхіх трыццатых
вы, хто раднёй мне сёння
(не хлушу!),
Калі стаяла нада мною неба
ў кратах,
свяшчэннае святло ўлілі ў душу.
Свяшчэннае святло…
Калі наўкол разруха,
і мы каналі
ў кіпцюрах арла…
Час перамогі
Праўды і Святога Духа
вы набліжалі
над цвярдыняй зла.

РУТА

ВАМ[1]

Будзем жывы — у садочку
мы пасадзім руту.
Ёй, чырвонай, у вяночку
зіхацець, як цуду.

Расці, рута, цвіці, рута,
як і нашы мары.
Прыйдзе час — мінецца смута
на зямным абшары.

Караніся, жывы корань,
набірайся сілы!
Ліхалецце, злое гора,
абміні край мілы!

Цвіці, рута, расці, рута,
да лістка лісточак.
Залячы ў душы той смутак,
што чарней ад ночак.

Наша рута не завяне
і парою сцюжнай.
Яна песняй людзям стане,
светлаю і мужнай.

Паквітайся буйным цветам,
рута, за пакуту…
Будзем жывы — усім светам
мы пасадзім руту!

[1] Украінскі паэт Васіль Андрэевіч Малагуша.

* * *

Душэўны боль,
як «сябар»,
абдымае, а памяць —
свежае дыханне спарыша…
Ледзь чутны стогн
мой слых паўсюль даймае…
І ведаю,
што стогне так душа.

ЗВАРОТ ДА СЯБЕ

Валім лес, вайну нагадуючы…
Так,
на ёй ты — салдатам была.
Стогнуць, падаюць дрэвы, бядуючы.
Ліпкім болем крывавіць смала.
Сцяўшы зубы, трымай усмешку.
(Хоць і рана на левой назе!)
Сёння трэба —
　　　　　належыць! —
　　　　　　　　　　уласную сцежку
прабіць у тайзе.

* * *

Бяда агульная.
Яна усіх кранулася.
Планета
　　сутаргава крышыць рубяжы…
Зямлі баліць.
　　　　　　　І неба скаланулася
ад вероломства,
　　　　　　подласці,
　　　　　　　　　ілжы.

АД ПЕРАСТВАРАЛЬНІЦЫ

Без мяне праўда майго народа будзе няпоўнай.

Леся Беларуска

Час вяртае са сваіх спратаў новыя цікавыя імёны. Невядомыя дасюль ці забытыя. Так сталася, што з далечы 1930–1940-х гадоў нам адкрылася імя рэпрэсаванай падчас сталінскіх гулагаў беларускай паэтэсы Ларысы Марозавай (Лесі Беларускі). Некалькі дзесяткаў вершаў паэтэсы, што ацалелі ў памяці яе сяброў, дайшлі да нас у выглядзе асобных радкоў, вобразаў, матываў і пераствораны мною ў 1997 годзе ў вершаваныя радкі, — сапраўдны падарунак беларускай паэзіі. Выказваю падзяку за дапамогу ў падрыхтоўцы публікацый Але Канапельцы і Васілю Малагушу.

НЕВЯДОМАЯ З ДЭЛІ[1]

* * *

Занадта шмат жанчын у розных краінах
Размаўляюць на адной і той жа мове цішыні.
А мая бабуля заўсёды маўчала
І заўсёды з усім пагаджалася.
Толькі яе муж меў права
Гаварыць і быць пачутым.
Кажуць, што цяпер усё памянялася.
Прынамсі, я ніколі не маўчу, а бабуля думае.
Што я нават зашмат гавару.
Але ўсё часцей я задумваюся вось над чым:
Калі жанчына аддае сваю любоў,
І аддае, як гэта і павінна быць, — велікадушна,
То гэта прымаецца, як належнае;
Калі жанчына дзеліцца сваімі думкамі,
Шмат якія жанчыны, — міласэрна,
То гэта ўспрымаецца, як належнае.
Але калі жанчына змагаецца за моц і ўладу,
Што хацелі б рабіць многія з нас
(Нясмела альбо настойліва),
То да гэтага чамусьці ставяцца з недаверам.
(Але свабода, тая свабода, якая дае нам права
Гаварыць, — павінна існаваць!
Павінны быць моц і ўлада,
І найперш для таго, каб нас — пачулі!

[1] Верш быў прачытаны ў 1999 годзе першым Сакратаром Пасольства ЗША ў РБ Даянай Максей на Усебеларускім жаночым форуме «Жанчына. Планета. Будучыня», што праводзіўся ў Мінску Усебеларускім жаночым фондам святой Еўфрасінні Полацкай.

Але калі ўрэшце ў нас будзе і свабода, і моц,
То трэба дасягнуць яшчэ аднаго…
Трэба дасягнуць і таго,
Каб нас зразумелі!
Вось чаму мы намагаемся даваць слова тым,
Хто можа і ўмее гаварыць.
І такіх жанчын у розных краінах многа.
Але я ўвесь час намагаюся зразумець іншае…
зусім іншае.
Увесь гэты час, урэшце,
я хачу зразумець… цішыню.
Цішыню маўчання маёй бабулі.

«НАД БЕРАГАМІ ВЕЧНАЕ РАКІ…»
Пульсары перакладаў

Барыс Алейнік
(Украіна)

БЛАСЛАВЕННЕ

Вясёлка ў асмужыным радыусе.
Сем колераў — нескарона.
Квеце-Еўропа, узрадуйся:
Ўзыходзіць навейшая зона!

З мірам і хлебам і ладам,
Громам зрываючы грым,
Блізка святое Элады
Вечны, з вітаннямі, Рым!

Квеце адзіны, не куплены,
Рукі, што крылы ўздымі,
Пяшчотна, як Бацька, з купельні
Дзяржаву маю — прымі!

Цудам каса намалёваная
З Кіеў — віецца! — Русі…
Скуль жа, сінеча-збядованая,
Нітачка ў гэтай касе?
О, запытайце, браты, ў яе…

Там,
З-пад святой сівізны, —
Позірк, доляй паранены…
Збітыя з неба званы.
Ойча, святыні спаганены!
Струшчаны долы — ушчэрць.
І, праз вякі заарканеную,
Мову — вядуць! На смерць!

Ды, з папялішчаў дыявала, —
Чорнай, святой, з караня,
Самаадроджаным яўленнем
Зноў паўстае — Яна.
Горам яе не акована,
Ў сэрцы не месціцца люць.
Спевам, ласкаваю моваю
Ўсіх тут адольвае люд.

Людзі, жывою хвілінаю
Браму — наросцеж — з дабром.
Перад маёй Украінаю,
Прад жыватворным Дняпром!
Род мой, табе — не зводзіцца…
Пчолы, гуртуйце раень!..
Ціха сама Багародзіца
Благаслаўляе яе…

Ліна Кастэнка
(Украіна)

* * *

Паслухаю свой дождж. Падкраўся і шуміць
Бляшаны гук вады, вясёлых кропель згода.
Яшчэ імгненне за імгненнем праляціць,
І раптам пазірну — а гэта ж год за годам!
А гэта ўжо вякі: нікому не ўзбрыло:
Ў туманнасцях душы ці Андрамеды ўпотай —
Я ў мантыях дажджу, празрыстая, як шкло,
Прыходжу да жывых, а ўспамінаю мёртвых.
Цалую ўсе лясы, дзе скрыпку благаслаўлю,
На ёй скрыпач калісь маю сыграў прысутнасць,
Я дрэва тут, я снег, я ўсё, што я люблю.
І, можа, гэтай ёсць мая святая сутнасць.

ВАН ГОГ

Добрай раніцы! З немай убогасцю!
Адзінота мая, ты маўчыш.
Цыклапічнаю аднавокасцю
неба хмура глядзіць на Парыж.
О пакута! Ты ходзіш па грані…
Учора быў я заможны ўладар,
а сягоння попел згарання
асядае на колераў жар.
Свет распяты на мёртвых мальбертах.
Немач фарбаў. Сухое радно.
Я — як помнік на могілках гэтых,
кіпарысы гараць нада мной.
Неба глуха набракла грамамі
Выгінаюцца пэндзляў харты.
Землятрусамі і бівакамі
паламаны гарам хрыбты.
Прамяніцца маё скляпенне.
Я пастух. Я тут дрэвы пасу.
У дня кішэнях,
залапленых цярпеннем,
я кулакі да смерці данясу!
Самавіты — несамавіты —
не Сезан — не Гаген — не Манэ, —
але як аплаціць тое мыта,
што ўва мне так багата мяне?!
Бажавольны[1]… Няўжо бажавольны?
Можа, й так… Пагаджаюся я.
Божа, вольны я… Божа, я — вольны!
Добрай ночы, Свабода мая!

[1] Вар'ят (укр.).

* * *

Асенні сум. Бярозкі грэюць нас.
І дзень-рязьбяр пачаў свае партрэты.
Я пра цябе ўжо думаю ўвесь час.
Але не трэба гаварыць аб гэтым.

Ты прыйдзеш зноў. Мы будзем зноў на вы.
Ці ж непаўторнасць верне нам сакрэты?
Ў маіх вачах свой боль пераплыві…
Але не трэба гаварыць аб гэтым.

Хай будзе так, як я сабе вялю,
Хай будуць сэрцы думкамі сагрэты,
Я вас люблю, о, як я вас люблю!
Але не трэба гаварыць аб гэтым.

МАЦІ

Яна была красуня з Кацярынаўкі.
Расло ў яе ажно пяцёра нас.
Гасцінцаў купіць — кожнаму на грывенік.
Паліла печ у самы шары час.

Ў царкву хадзіла, як і ўсе, маліцца.
Свае збанкі сушыла дацямна.
Увішна ўсё спраўляла маладзіца…
І мела мрою дзіўную яна.

Быў страшны час! О, колькі душ ён страціў…
І хто ўжо ў стэпе тым не ваяваў!
Яна ж хацела, каб у нашай хаце
на столі неба хтось намаляваў.

Растрэлі — што?.. Не бачыла ніколі…
Чаго ўжо бацька ёй не абяцаў!
Ды — каб не бэлькі тыя… А на столі —
у зорках неба, неба без канца!

Уранку глянеш, як ляціш да Бога!
Да ночы ў стэпе полеш пакрысе.
Дзе б напытаць ёй маляра якога?
Аратыя ж ды сейбіты — усе.

Прыходзіў швагер, той, што жыў за выганам,
і маляваў, пакуль было відно.
Сказала маці: — Перастань, бо выганю.
Ў цябе, — сказала, — неба, як радно.

Мастак якісь прыбіўся ў год галодны,
каб тое неба зладзіць за харчы.
Ўмакнуў у фарбу пэндзаль багаўгодны,
на лаву стаў, адсунуў рагачы.

Ў яго і хмары выгнуліся ў золаце,
ўжо нават сонца пачынаў… Адно
сказала ціха маці: — Вы не зможаце.
Злязайце, — кажа, — іншае яно.

А ёй жа з мрояй тою і не спалася,
а ёй жа ў хаце гэтай — лебяда.
Ды неяк так — ці ўжо мастак не трапіўся.
Ўсё неяк так — то гора, то бяда.

І выцвіталі кветкі на прыполе,
і плакаў бацька, нешта абяцаў…
калі над ёю не было ўжо столі,
а толькі неба… ў зорках… без канца!

* * *

І ўжо смяецца продвесень: — Пара!
За Чорным Шляхам, за Вялікім Лугам —
гляджу: мой прадзед і пра-пра, пра-пра —
усе ідуць за часам, як за плугам.

За станам стан, за станам стан і стан,
за Чорным Шляхам, за Вялікім Лугам,
а ўжо яны ў тумане — як туман —
усе ідуць за часам, як за плугам.

Не зліцца з цяжкай вечнасці хадой! —
за Чорным Шляхам, за Вялікім Лугам.
Такой свавольнай, вольнай, маладой —
няўжо і я іду ўжо, як за плугам?!

Што заару? Які засею стан?
За Чорным Шляхам, за Вялікім Лугам.
Няўжо і я ў тумане — як туман —
і я іду за часам, як за плугам?..

СКІФСКАЯ БАБА

Стаіш ты, баба, скіфская нязграба.
Каменны жах. А ў стэпе — кавыла.
Хіба ж ты баба, ну хіба ж ты баба?!
За сто вякоў дзіця не прывяла.
Было б што крэмень. Пыл бы знеслі пяты,
каменным громам вымасціўшы шлях.
Чаго смяешся? Космас нежанаты,
а ты дзявуеш, баба, ў палынах.
Няўжо дасюль ніхто не жаніхаўся,
хаця здаўна ў музеях твой партрэт.
Табе казацкі чэрап усміхаўся…
Ды ўсё мінула… Абнавіўся свет.
Ды ўсё мінула… Коні, гікі, стрэлы
і профіль хана з дзідамі павек.
Забудзь пра ўсё, ўсё тое застарэла.
Глядзі, нязграба: вось — дваццаты век.
А ты стаіш. Скрышыла ветрам рукі,
пасекла плечы. Можа, скажаш, не?

У цябе раслі б каменныя унукі.
Каменыя! Ты чуеш нас ці не?!
Вунь — самалёт. Прагрэс…
І ўсё ўжо праўда.
А ты стаіш, старэеш з году ў год.
О скіфскі прывід! Зноў рагоча баба,
маім пракляццем сціснуўшы жывот.

* * *

Стаіць у ружах залатых калыска.
Падворак веі мройныя падняў.
Таемны свет — здалёку альбо зблізку…
Пачатак ёсць. А слова йшчэ няма.

Дзівосны дым і хата адмысловая.
Яшчэ ніяк нічога не завуць.
І хмары не прывязаны да слова,
а проста так — плывуць сабе, плывуць.

Не кожны пальчык сам сабе — музыка.
А ты на свеце — уладар і госць.
Праменіць сонца ясным вокам звыкла…
Няма йшчэ слоў. Паэзія ўжо ёсць.

ІМА СУМАК

Было на свеце племя — інкі.
Было на свеце — і няма.
Тых — да сцяны… І без замінкі.
А гэтых сціху, давідна.
Адны ўлагоджаны дарамі,
другія ўтоплены ў крыві.
І толькі храмы,
ўсюды храмы
узносяць грудзі з крапівы.

І толькі вецер,
вецер,
вецер…
І толькі сонца, сонца, сон…
Над літар выпетраным веццем
на кручы дзікай, як бізон.
І горад,
ўвінчаны ў магілы,
гібрыд валторны і ката,
напнецца нервамі тугімі
на гук свяшчэннага шчыта.
Удар… Яшчэ раз.
Бухне глуха
ў кубло чужынцаў і наброд.
Залітае асфальтам вуха
не знае імені: Народ.
Нашчадкі катаў, таўстасумы,
свяшчэнных рэк паўзучы пляж…
Ты дзе ўзялася, Іма Сумак?
І ў гэтых блазнаў камуфляж
як прараслі твае малітвы,
той грозны клёкат-пілігрым?
Ці племя, мёртвае для бітвы,
так помсціць голасам тваім?
Каб ён сапрана,
мецца, басам
на сто спатоленых актаў
стагнаў і біўся дзікім барсам,
ні ў кога ноты не пытаў.
Яму дарэчы опер сіла,
Ўрачысты хор малітваў-сноў,
а ён, магутны, махам крылаў
падыме ўсё, што хоча кроў!

Спявае смертная жанчынка…
А ў ёй — ці ведае сама? —
бяссмерцем плача племя інкаў,
якога так даўно няма.

СУЧАСНАЯ БАРКАРОЛА

Адпачываю ад грымотных трас,
каменных сцен і рыфмаў недапетых.
Прыціхлы роздум б'ецца аб баркас,
няўрымслівы, нібы азоўскі ветрык.

Дзе перламутр прыбояў і пясок,
выходжу з хвалі, трапяткой і ласай…
Ды толькі ветру голас перасох,
плывуць пяскі ў глухі шкілет баркаса.

Імчыць дэльфін трывозе наўздагон,
цара марскога вынесшы карону.
Але баркас… Чаму разбіўся ён?
Яшчэ з вайны ці, можа, так, ад шторму…

Як тут павольна адлятае час!
Які вячэрні прысмак мацыёлы!
Пяскі і я. І вечнасць. І баркас.
І тыя, што не вернуцца ніколі.

* * *

Такі чужы
і раптам — немінучы.
Хімера хмар задушыць гарызонт.
Зямля ўдыхне глыбінна і пякуча
на вішняку настоены азон.
Праднавальнічна, даўка мне і млосна.

Ліловым чадам туманее бэз.
Гудуць лясы, рыпяць старыя кросны,
саткаўшы з неба ліўневы навес.
Лягла грымот шалёная дзясніца
на залатую мройнасць галавы.
Мне ўжо ніколі, мабыць, не дасніцца
сліпучы сполах спраглае крыві.
І зноў багі пагрожваюць грамамі,
і боль закуты ўзносіць на дыбы.
Няхай смакуюць пачуццё гурманы,
а ты стыхія — любіш, дык любі!
Люблю. Чужога. Раптам — немінучага.
Лаўлю плячамі прагны позірк воч.
Трымціць душа шчаслівa і засмучана,
ўся з бліскавіц саткана бурай ноч!

* * *

Патаемнаю думкай дзялюся,
успамін мяне даўні апек:
я — у сэрцы тваім застануся
на сягоння, на заўтра, навек.

Хай гады праплываюць, як рэкі, —
сотні ўражанняў, назваў, краін:
на сягоння, на заўтра, навекі
застанешся ты ў сэрцы маім.

І чаму так маўкліва і згодна
мы не змахваем слёзы з павек?
Ёсць агульнасць… У ёй ты — асобна!
І сягоння, і заўтра, й навек.

* * *

Ты зноў прыйшла, мая сівая муза.
Не бойся, я не пакладаю рук.
Плыве над светам восень, як мядуза,
і мокрым лісцем падае на брук.
А ты прыйшла ў сандаліках няўроку.
Падшыты ветрам плашчык — на плячы.
Ды як ты йшла праз непагадзь здалёку,
яшчэ й адна-адненькая ўначы?!
Ты дзе была, ў Сусвеце альбо ў Спарце?
Якіх стагоддзяў словы зацвілі?
І па якой неразгаданай карце
знаходзіш ты паэтаў на зямл?!
Ты ім дыктуеш долю, а не вершы.
Тваё чало — спакойней і ясней.
О, як я ўдзячна, што між шчаслівейшых,
між лепшых іх…
ты выбрала мяне.

ПАСАЖ БОЛЮ

Мала ўсяго — яшчэ й сум гэты воўчы,
і тое людское штодня «улюлю»!
А мне пацярпець бы, а мне перамоўчаць,
аж покуль не згоркне слова «люблю».
У тых Ніягарах бруду і блуду —
а я перасілю пакуту сваю.
А я пераб'юся і перабуду.
А я пераплачу, перасмяю…
Перачакаю, пераждадаю
і тое спрадвечнае —
крыжам на двух.
А гэта — як стрэча з табой чужая,
а гэта, як выбух, — слова і рух.

Перанябачу, перанячую.
Перадажджыцца, перабалю.
А я пераднюю, пераначую.
А я неўзабаве пералюблю.
А я ў кашлатыя з’еду Карпаты
і тое каханне ў сэрцы здушу.
Зоры-стазоры,
ці ж вы тэлепаты?
Навошта глядзіце вось так у душу?!

* * *

О чарадзей!
За даллю вечароваю,
дзе спяць асфальтаў чорныя сланы,
уладна так, павольна вычароўваеш
мяне з трывогі, з ночы, з глыбіны.
І я іду. Іду, як заварожаная.
Блакітны сад над прорваю вяду.
Такая горкая, жыццём сваім здарожаная,
хістаюся, і ўсё-такі іду.
Што прынясу? Гаркоту адно, чуеш?
І боль палёў… І зоркі па начах…
Ты да пляча мяне прытуліш
бяссмертным рухам скрыпача.

ЛЕЙТМАТЫЎ ШЧАСЦЯ

Як страшна прызнацца: я шчаслівая.
Мінаюць гады, а ты любы мне, люб!
Трапічных пачуццяў хлынуць прылівы,
зямлі і неба шалёны шлюб.
Заснёнаю ўноч і табою амытай —
мяне загайдала насуперак дню.

Каўшамі самоты сплочана мыта
за ўсе неспадзеўкі і неруш агню.
Няшчасцяў маіх залатая ажына!
Душу напаткала хмялець і хмяліць!
О, я не Фауст. Я толькі жанчына.
І не пажадаю хвіліну спыніць.
Хвіліна, будзь! Адно не хвілінаю,
а цэлым жыццём: хваляй і трывож,
аж покуль мяне панясуць з калінаю
туды… ну, адкуль мы… Тады ўжо што ж…

* * *

Рыпучы снег. Празрыцца далячынь.
Мярэжа плечы ўтомныя згінае.
Свінцовы вецер. Ён зрывае сінь,
крывава сонцу голаў падцінае.
І пакацілі, пакацілі дні.
Няма лістоў і спрэс нямыя страты.
І ледзь таркнуцца ледзяной струны
Мае ў снягах чужых каардынаты.
Па самы комін хату замяло,
гудуць драты далёка і арганна.
Штовечара ты звоніш без «ало»,
і я маўчу, што гэтак мне пагана.
Штовечара ты звоніш без «ало»
і адплываеш казачна староннім.
Буксуе, ў дым запрэжана, сяло
па самы повень і па самы комін.
А ты ўсё клічаш, клічаш… А зіма.
Тут ні прыкмет, ні водгуку, ні следу.
Дзе я падзелася, што ўжо мяне няма
на ўсе чатыры безгалоссі свету.

Тулю твой голас пудка да шчакі
і не гукну, і не гукну ні разу.
Мой адрас быў заўсёды не такі.
Па той бок шчасця. Блізка пералазу.

* * *

Я вельмі цяжка Вамі адхварэла.
Было каханне — мроенне і сон, —
Далілаю падкралася нясмела,
а розум спаў, даверлівы Самсон.

Цяпер пара развітвацца нам. Будзень.
На белых вокнах мерзнуць міражы.
І як мы будзем, як цяпер мы будзем?!
Ўсё стала родным і такім чужым!

А казка дзён — была яна нядоўга.
Світальны сон пайшоў у забыццё.
Свіцяцца зоры над маёю доляю! —
Ўсё засталося — і на ўсё жыццё.

* * *

Хай будзе лёгка. Дотыкам пяра.
Хай будзе вечна. Згадкаю прасветлай.
Наш белы свет — як у бяроз кара,
па чорных днях пабелена між лета.

Ўжо снег пачаў кароткі першы вальс.
І восень сёння кашляла ўжо дымам.
Хай будзе горка. Згадкаю пра Вас.
Хай будзе светла. Згадкаю адзінай.

Хай не разбудзіць смутак тэлефон.
Няхай лісты зляцяць уніз лістотай.
Хай будзе лёгка… Сніўся толькі сон,
што нашу памяць ледзь кранула ўпотай.

* * *

Вачыма ты сказаў адно: люблю.
Душа трымала цяжкі свой экзамен.
Як горны звон сівога крышталю,
нясказанае перайшло ў маўчанне.

Жыццё даўно мінула той перон,
дзе адзінота — ў рупарах расстання.
Як многа слоў напісана пяром…
Нясказанае перайшло ў маўчанне.

Світалі ночы, вечарэла ў сне.
Нямала доля вызнала прызнанняў.
Як сонца, словы ўсходзілі ўва мне…
Нясказанае — і цяпер — маўчанне.

БРЭЙГЕЛЬ. «ШЛЯХ НА ГАЛГОФУ»

Там вузенькаю не была сцяжына.
Народу гвалт парухаўся туды.
І плакала Марыя Магдаліна,
што не падаў ніхто яму вады.
Спяшалі коньмі. Ехалі вазамі.
Дванаццаць вёрст — усё ідуць, ідуць…
І Маці Божая заплакала слязамі —
ды памажыце ж крыж яму цягнуць!
Ці вы не людзі? Што за цудасія,
старцам даюць, падсаджваюць калек.

А тут ідзе, ну, добра, не Месія, —
дык чалавек жа проста… Чалавек!
Гурма гудзе і пнецца далей… Свішча!
Хтось нават падбадзёрвае: цярпі,
ўжо вунь Галгофа, вунь Чарапавішча! —
трашчалі пад нагамі чарапы.
Няўзнак і зброя… Усё змяце лавіна.
Бо што паробяць стражнікі гурме?!
І толькі ён, між хаосу, адзіны
свой крыж пакутны цягне на спіне.
І хоць бы хто! І што ім да слабога?
Паспець бы толькі месца захапіць,
бо лепей відна з пагарба крутога,
як ён канае, як ён хоча піць.
І ён упаў, счарнелы ад бяссілля…
Тады знайшлася добрая душа —
натомлены, вяртаўся з поля Сіман
і дапамог, хаця дамоў спяшаў…
Ну, вось і годзе! Кончылася справа!
Пайшлі дамоў і слугі, і віжы.
Вось парадокс, што плакаў тут Варава,
разбойнік, не распяты на крыжы.
Ці шкадаваў, ці ўспомніў пра Пілата,
ці праяснела ў цёмнай галаве:
што Божы Сын пры ўсіх жа, бач, распяты,
а ён, разбойнік — ён жа, бач, жыве!

* * *

Шукайце цэнзара ў сабе.
Ён там жыве. Дрымучае стварэнне.
Ён там сядзіць, як чорцік у трубе,
і ціха выдзяляе вам сумленне.

З сярэдзіны, патроху, не за раз
ён паздымае кожную іконку.
Так непрыкметна вас вымае — з вас,
што застаецца толькі абалонка.

* * *

Як холадна! Акацыя цвіце…
Стаіць, як люстра, над рудым асфальтам.
Самотнай зоркі кропелька — гусцей,
і электрычка ўскрыкнула кантральта.

Іду, як цень. Так ходзяць скрыпачы,
ускалыхнуўшы музыку садамі.
Ніхто не можа цудам памагчы:
каб, хоць на міг, а нам сустрэцца з Вамі.

І дзесьці ў Вас, у сэрцы, боль расце —
пакуты нашы вечныя, няйначай…
Як холадна! Акацыя цвіце.
Як холадна!.. Душа за Вамі плача.

ТРАМПЛІН ДЛЯ СОСНАЎ І СНЯГОЎ

Такі ўжо снег… І крута, і пружынна!
Хаджу на лыжах, нібыта пінгвін.
Дзесяты раз, а падаю з трампліна.
Ідэя фікс: узяць і ўсё! — трамплін.
Ён быў судом. Ён быў крутой гарою.
Цягнуў магніт зямлі і адкрыцця.
Што раніцой здавалася гульнёю,
пад вечар стала справаю жыцця.
Узяць трамплін і з'ехаць, нібы Сольвейг.

Раскрыжавацца крыллем, як Ікар.
Дзеля сябе. І тых снягоў. Тых соснаў.
Дзеля таго, каб страх астыў, як жар.
Разбіцца… Што ж! Згарэць, як ерэтычка,
ў касцёр ангін падкінуць анальгін.
Час пачакае, пройдзе электрычка.
Ціішэй, імгненні… Я вазьму трамплін.
І я ўзяла. Так горда і прыродна.
Ва ўсёй хаўрусні выйграла пары.
О радасць строгая — узяць трамплін рэкордны.
Без публікі. Без прэмій. Без журы.

* * *

Чакаю дзень, калі сабе скажу:
Страфа нарэшце стала дасканалай.
Як тады, напэўна, затужу!
І захачу я, каб яна сканала.
І як тады спалохае дакор:
Ужо — вяршыня? Дзе ж мае дарогі?!
…Ён быў старым. Старым ён быў. Памёр.
Яму лізалі рукі эпілогі.
Прыснiў граніт. Свой жылісты партрэт,
Жалоба смерці плакала арганна.
Ён богам быў. І ён стварыў свой свет.
І адвярнуўся. Ўсё было пагана.
Блукалі рукі дзесьці на зубцах,
Цямнелі фрэскі перад прорвай хвілі.
Былі далоні ў ранах і рубцах —
Усё жыццё з каменнем гаварылі.
Ўжо неба ёсць, а столі ўсё няма.
На рыштаваннях задажджылі цені.

Цкавала знізу і раўла гурма.
Вагою пэндзля помсцілі сумненні.
А ён баяўся ўпасці на гурму.
Душылі смехам скіфы і этрускі.
І ён сарваўся. Не баліць яму.
Каменным быў — і разляцеўся ў друзкі.
І вось ляжыць, і некаму стуліць,
Бы ў базіліі, важкія павекі.
Пракляты сон! Прачнуцца б!.. Не баліць.
Закляла цела. І цяпер — навекі.
Нажыўся ён і ворагаў нажыў.
Яму было без году дзевяноста,
Калі сяброў дарэшты перажыў
І паміраў зажурана і проста.
Застылі вочы. Сцежачка слязы.
І толькі боль адзінай страты ў сэрцы:
«Ў мастацтве я спазнаў адно азы,
Адно азы! Няўжо вось так — памерці?»
Азы — не больш!
Той дзіўны чалавек…
Душа ўзлятала над мяжой трываласці.
Каб так тужыць, і каб на цэлы век —
Азы, не больш! Ні зерня дасканаласці.
О ты, сумленне доннае майстроў,
Далёкае ад навігацый Леты.
Быў цяжкі час… Цяпер з тваіх сяброў.
Усе майстры, ўсе мастакі, паэты.
Ўсе геніі… На вагі без красы
Кладуць шэдэўры у сваёй шчадроце.
Той, хто ў мастацтве знаў адно азы,
Быў Мікеланджэла Буанароці.

*   *   *

Не трэба думаць так мізэрна.
Ёсць і бяссмерце дзе-нідзе.
Хтось, перавеяны, як зерне,
у грунт паэзіі ўпадзе.
Што мастаку да ўзнагарод,
узнагародзіў лёс адвеку.
Калі ў табе ёсць твой народ,
тады і стаў ты чалавекам.

АСТРАЛЬНЫ ВОЙК

Дабрыдзень вам! Забіты — у спіну,
я ачуняў у зорнай каруселі.
І ўсё, што мае на зямлі цану,
асыпалася тут, як імартэлі.
Там, на зямлі, штось падала, цвіло,
ружова-сіне радавала вока.
І мне вятры пазычылі крыло,
каб я зямлю убачыў хоць здалёку.
Я натаміўся жыць тут без душы.
Не знойдзеш нават, дзе запісваць строфы.
Арапы-продкі ўсе і гармашы[1]
ўва мне крычаць, каб хоць сагрэцца трохі.
Не знаю сам, які стары мой дух,
і не хачу ні вечнасці, ні славы.
Ў бяссмерці холадна. Мне трэба ў Пецярбург.
Убрацца ў цела і напіцца кавы.
Там, на стале, ляжыць пяро, бы ў сне,
Яно ляжыць, яно даўно не піша.
А мне пісаць бы вершы ўжо, а мне…

[1] Гармаш — артылерыст, майстар (гіст.).

Ды хоць — як вецер голлейка калыша.
Я ўстаць хачу на золку, на зары.
Быць з Наталі, чакаць лісты з Адэсы.
Хачу я волі, волі… А цары?
Я жыць хачу і дыхаць… А Дантэсы?
Я сто паэм ва ўяве закруціў,
а вось гляджу у вочы пісталету…
Ў бяссмерці холадна. І холадна ў жыцці.
О божа мой! Дзе ж дзецца мне, паэту?!

*   *   *

Зацішак. Прыцемак. Дзень залаты.
Плачуць і моляцца ружы-траянды.
Мо гэта я альбо хтось, альбо ты
там вунь сядзіць у куточку веранды.
Можа, чакае ці плача ў нудзе —
крокі пачуліся, рыпнула фортка.
Ўстане ён, можа, чалом прыпадзе
там, на верандзе, чалом да падворка.
Дзе ж тыя людзі, што ў хаце жылі?
Свет мой, якое тут гіне раздолле!
Смутак нашчадкаў — як танец пчалы,
танец пчалы да адвечнага поля.
Можа, ўсё гэтак праз тысячу лет —
буду разбуджанай вечнасцю ў генах,
тут на зямлі адшукаю свой след
роду прапродкаў у плачах-легендах!
Голас крыніцы, чаму ж ты замоўк?
Рукі шаўковіц, чаму ж вы закляклі?
Вокны забітыя, ржавы замок —
ржавы агонь завушніцы над клямкай.
Белы прытулак раз’ела слата.

Хто гэта квіліць у хаце начамі?
Можа, жыве там сама немата,
соўгае пустку у печ рагачамі?
Мо гэта боль наш, а можа, віна,
можа, бальзам на збалелыя душы —
згадка крыніцы і згадка акна,
згадка сцяжыны і дзікае грушы…

* * *

Выходжу ў сад, ён чорны і худы,
яму ўжо нават яблычак не сніцца.
Шаўковы шум лісцвянае хады
яму на згадку пакідае восень.

Я ў гэтым садзе вырасла, і ён
мяне пазнаў, хоць доўга прыглядаўся.
Ў кругазвароце нефатальных дзён
ён быў стары і зноўку абнаўляўся.

І запытаў: — Чаму ж ты не прыйшла
у іншы час, у час майго цвіцення?
А я сказала: — Ты ў мяне адзін
і ў гэты час, і ў іншы, і давеку.

І я прыйшла не церусіць рэнклод
і не рабіць з пладоў тваіх спарудку.
Чужыя ходзяць у пару шчадрот,
а я — ў пару твайго сівога смутку.

Вось гэта ўсё: правы і мой паклон.
Ужо знікала сонца за гарбамі —
сад шапацеў пашорхлымі губамі
свой развітальны, залаты ўжо сон…

* * *

Якая розніца, куды і хто пайшоў,
хто што сказаў… І рыфма ўжо гатова.
Паэзія — як свята, як любоў.
О, гэта не будзённая размова.

І не стракаты наш асартымент
метафар, слоў — для хцівасці нагода.
Паэзія?.. Я толькі інструмент,
з якога плачуць сны майго народа.

* * *

О, як цябе забыць пакутна?
Душа да краю дабрыла.
Такой дзівоснае атруты
я ані разу не піла.
Такой пяшчоты пры світанні,
такой спатоленай тугі,
такога войку у мучанні,
такой бязмежнасці кругі.
Такой азоранасці светлай,
такое спрагласці ў журбе.
Ці гэта вершы? Ці ўжо кветкі,
Што раптам кінуты табе?!

* * *

Маё каханне! Я перад табою.
Бяры мяне у свой шчаслівы сон.
Ды не зрабі слухмянаю рабою,
не ашукай крылатай долі плён.
Не дапусці, каб свет сышоўся клінам,
і не праспі, дзеля чаго жыву.

Ўзнясі, як дар, над шляхам тапаліным
старога сонца крэмень-булаву.
Не дай знарок заблытацца ў драбніцах,
не размяняй на перапрэлы жмых,
бо косці перавернуцца ў грабніцах
гаркава-гордых прадзедаў маіх.
Як і ў мяне, было і ў іх каханне,
ад страсці вочы засціла радно.
І іх хапалі за страмёны ўранні,
ды што паробіш — да варот адно.
А там, а там… Шалёны клёкат бою,
і да вясны, аж трэцяй, мечаў звон…
Маё каханне! Я перад табою.
Бяры мяне у свой шчаслівы сон.

* * *

Напіцца голасу твайго —
і захмялець пад ветрам тлуму,
напіцца радасці і суму,
шаленства дзіўнага таго.
Замерці, слухаць і не дыхаць,
знянацку думку перарваць,
маўчання гэтага бязвыхадзь
прыгожым жартам пераняць.
Нацягваць словы, як цянёты,
каб збіць знячэўку на ляту
неразгаданае самоты
пакутлівую немату.
Трымацца вольна й незалежна,
перамаўчаць: а хто ж каго?
І зноў балюча і бязмежна
так прагнуць голасу твайго!

ЗОНЬКА

Маленькі хлопчык гнаў вярблюда,
то быў жыцця яго прэлюд.
Вярблюд даверлівы да люду
і ўжо ж цярплівы, як вярблюд.
Яго чамусьці звалі Зонька,
ён з экзатычных быў краін, —
птушыны грэбень гарызонту,
кірпаты босы бедуін.
Міраж памрэ, наступяць зазімкі.
Няма ў вас іншага цягла?
Замшэла стрэшка белай мазанкі,
пейзаж для пеўня і вала.
Гарбаты прывід, дзіва Азіі,
хімерны жоўты страхалюд.
Цвітуць бульбянішчаў аазісы, —
ідзе пад вербамі вярблюд.
Каля сабачых кодлаў ходка
брыдзе, аж дыбіцца пясок.
Перапалохана жаробка
рванецца, выверне вазок.
Чаго, калега, так лякаешся?
Ён добры, Зонька, ён дзівак.
Яму ў калена паштурхаешся,
дык ён і ляжа. Бівуак.
Хлапчына ўткнецца абаранчакам
у поўсць, бы ў цёплую нару.
Малюе сон вясёлым квачыкам
то Самарканд, то Бухару.
…Пад вечар воўк з лагва выходзіць.
Мацне вачыма небакрай.
Вярблюд высокі — не даскочыць,
і дужы… Гэткіх не чапай!

Ваўчына падае на лапы,
ў яго свой план у галаве.
Паўзе на чэраве, патлаты,
скавыча, кубліцца ў траве.
Ды так балесна і ласкава
сагне хрыбціну хіжы звер.
Вярблюду, ведама, цікава —
а што ж там творыцца цяпер?!
Ён падыходзіць блізка-блізка,
і шыю выцягнуў… і зноў…
Рванецца воўк, ашчэрам блісне,
ажно засвішча з горла кроў!
…О стэп наш, стэп… Асцё ды росы.
Вясёлка ў лета на брыве.
Маленькі хлопчык стаў дарослым.
А воўк — качаецца ў траве…

Раман Лубкіўскі
(Украіна)

МУЗЫКА

Ўсё гэта музыка, і музыка, і музыка
Старога шарлатана цвыркуна.
Ці то галінку надламалі хрусткую,
Ці то зляцеў пялёстак па-над пусткаю
Каля твайго адкрытага акна.
Ці, можа, вецер шарудзіць афішамі,
Як чорны лебедзь, ветразь адкрыляў.
А мы сябе надзеямі суцішылі,
А мы сябе надзеямі суцішылі,
Што гэты свет яшчэ не адпалаў.
А мы сябе парадуем раскошаю,
Такое шчасце — мроі пра запас.

У белай плыні, у вясёлцы зрошанай
Спыніўся час? Плыве у вальсе час?
Ці ўсё прайшло, ці, можа,
ўсё прыснілася?..
Адкуль? Адтуль, дзе поўня і віры,
Перакатполем ціха ракацілася
Світання трэль, віяланчэль зары.
Ды годзе! Кінем, кінемся,
пакінем мы,
Каб недарэчна болей не пытаць,
Каб зноў ляцець, абняцца толькі крыламі,
Над сінімі палянамі світаць.
Прыглухне сум над тумановай стромаю,
Каб ты заснула на маім крыле.
Як соладка баліць, баліць плячо маё.
Як соладка баліць, баліць плячо маё.
І журавы трывожныя ў імгле.
Яны ідуць кругамі надламанымі,
Яны ўжо бачаць іней на расе,
Яны ўжо чуюць штормы над ліманамі,
На прыдунайскай мройлівай касе.
Пара, пара нам развітацца з плёсамі,
А ты ў адказ: не час і не пара!
Абвей мяне, абвей сваімі
вёснамі,
Абвей мяне, абвей сваімі вёснамі,
Спалі ў прачыстым водбліску пяра,
Каб я калісьці уваскрос
над пусткаю
І зноў пражыў пакутнае спаўна,
Каб зноўку музыка, і музыка,
і музыка
Мяне вадзіла да твайго акна.

Дзе ты жывеш. Дзе ёсць галінка хрусткая,
Дзе ты — ці спіш? Не спіш
там… давідна…
Дзе толькі музыка, і музыка, і музыка…
Я падкупіў старога цвыркуна!

Наталля Смаляна
(Украіна)

* * *

Яго няма… Той дзень яшчэ прыкуты
Да гарызонту, злітага з вякамі…
Між намі — вечнасць. Паміж намі — будні.
І той сустрэчы незабыўны камень,
На п'едэстал якога — узвялічу
Палын расстання
і палын расплаты…
Чаму, скажы, я дзень той сэрцам клічу
У каляндар надзей маіх
і страты?
Калі ж няўзнак на папараць далоняў,
Як першы снег, зляціць тваё каханне
І прапячэ на іх дарогу долі
(Як сонца дні арэ да небакраю,
Як крояць хлеб таму,
хто паміраe) —
Той дзень сустрэчы,
першай з несустрэч,
І на жыццё цяпер не прамяняю!
Святлей пакута, калі так чакаю
Наш першы дзень у прорве
несустрэч…

ЗМЕСТ

У водбліску свячы

З роду Еўфрасінні: Партрэты

БАЛАДЫ ПАМЯЦІ

ПЕРАСТВАРЭННІ

Леся Беларуска

Малітва да Калымы

Невядомая з Дэлі

«Над берагамі вечнае ракі…»: Пульсары перакладаў

Барыс Алейнік (Украіна)

Ліна Кастэнка (Украіна)